

**T.C.
SİİRT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ŞANLIURFA KENT MERKEZİNİN MEKÂNSAL OKUNABİLİRLİK
AÇISINDAN ANALİZ EDİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan SİNCAR

**Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
(Kentsel Tasarım Programı)**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa ERGEN**

**Eylül-2022
Siirt**

TEZ KABUL VE ONAYI

Furkan SİNCAR tarafından hazırlanan “**Şanlıurfa Kent Merkezinin Mekânsal Okunabilirlik Açısından Analiz Edilmesi**” adlı tez çalışması 23/09/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile Siirt Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN

.....

Danışman

Doç. Dr. Mustafa ERGEN

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Zeynel YETGİN

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Doç. Dr. Fevzi HANSU
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışma sürecinde desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle değerli katkılarından dolayı danışman hocam Doç. Dr. Mustafa ERGEN'e ve kıymetli hocam Doç. Dr. Yaşar Bahri ERGEN'e saygı ve şükranlarımı sunarım.

Hayatımın her anında maddi ve manevi olarak her zaman bana destek olan, aldığım her türlü kararda arkamda durup bana daha iyi şartlar sunmak için her zaman çabalayan ve bugünlere gelmemde en büyük paylara sahip annem Aysel SİNCAR'a, babam Abdurrahman SİNCAR'a, abim Murat SİNCAR'a ve ablam Elif TUNÇKAŞIK'a gönülden teşekkür ederim.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca ve tez çalışmamın her aşamasında bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana destek olan Yüksek Mühendis Süleyman ATILGAN'a en içten dileklerle teşekkür ederim.

Ayrıca desteklerini her zaman yanımda hissettiğim SİNCAR ve SEYYİDOĞLU ailelerine teşekkürlerimi sunarım.

Furkan SİNCAR
SİİRT-2022

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. KENTSEL MEKÂN KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ	3
2.1. Kentsel Mekânın Tanımı ve Özellikleri	3
2.2. Kentsel Mekân Objeleri	10
2.2.1. Meydan	10
2.2.2. Cadde ve Sokak	14
2.3. Kentsel Mekânda Sahiplik Duygusu	16
2.3.1. Özel Alanlar.....	17
2.3.2. Yarı Özel Alanlar	17
2.3.3. Kamusal Alanlar	17
2.3.4. Yarı Kamusal Alanlar	17
3. KENTSEL TASARIM İLKELERİ.....	18
3.1. Kentsel Tasarım İlkelerinin Tanımı	18
3.2. Kentsel İmajın Yönleri.....	19
3.3. Kentsel Tasarım İlkelerinin Özellikleri.....	20
3.3.1. Kevin Lynch imaj analizi	20
3.2.2. Karakter	28
3.2.3. Süreklilik ve çevreleme	30
3.2.4. Kamusal alanın kalitesi.....	32
3.2.5. Hareketin Kolaylığı	35
3.2.6. Okunabilir kentsel tasarım.....	37
3.2.7. Çeşitlilik	40
3.3. Kentsel Tasarım İlkelerinin Değeri	41
4. MATERYAL YÖNTEM VE BULGULAR.....	46
4.1. Şanlıurfa'nın Konumu ve Doğal Yapısı.....	46
4.2. Şanlıurfa'nın Sosyokültürel ve Ekonomik Yapısı.....	47
4.2.1. Nüfus	47

4.2.2. Eğitim Durumu	47
4.2.3. Ekonomik Yapısı	47
4.3. Çalışma Alanı	48
4.4. Şanlıurfa Kent Merkezinin Ulaşım Şeması	49
4.5. Şanlıurfa Kent Merkezindeki Mekânların Analizi	52
4.5.1. İmaj Analizi	52
4.5.2. Şanlıurfa Kent Merkezinde Yaya Mekânlarında Kullanılan Kent Donatıları	72
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	84
5.1. Şanlıurfa Kent Merkezindeki Yaya Mekânlarının Kevin Lynch'in Beş Kent Ögesine Göre Değerlendirilmesi	85
5.2. Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezindeki Mekânlarda Kullanılan Kent Donatıları ve Çevrenin Değerlendirilmesi	86
KAYNAKLAR	89
ÖZGEÇMİŞ	92

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Kent İmajını Oluşturan Öğeler	22
Şekil 3.2. Boston Şehri Planı	24
Şekil 3.3. Boston Kevin Lynch'in Beş Objesi Kapsamında İrdelenmesi	26
Şekil 3.4. Boston Kevin Lynch'in Beş Objesi Kapsamında İrdelenmesi	27
Şekil 3.5. Yerel Kişiliğin Değerli Bir Objesi Sayılan Peysaj Öğesi, İsveç	29
Şekil 3.6. Gelibolu'da Bulunan Kentsel Gelişmeyi Yansıtan Yapılar	30
Şekil 3.7. Caddenin Eniyle Doğru Orantılı Olan Doğru Yapı Boyutu	31
Şekil 3.8. Victoria Square-Birleşik Krallık Şehir Meydanı	33
Şekil 3.9. Fonksiyonel Olduğu Kadar Dekoratifte Olan Aydınlatma Örnekleri	34
Şekil 3.10. Kamuya Ait Mekânlarda Kullanılmış Başarılı Malzeme Örneklemeleri	36
Şekil 3.11. Sheffield Şehrinin Merkezinde Kullanılmış Döşeme Dokusu Örneği	36
Şekil 3.12. Bireylerin Kolay Bir Biçimde Yorum Yapacağı Etimoloji Örnekleri	38
Şekil 3.13. Başarılı Kentsel Tasarım Örnekleri	42
Şekil 4.1. Şanlıurfa İl Haritası	46
Şekil 4.2. Şanlıurfa İli Kent Merkezi Sit Bölgesi	48
Şekil 4.3. Şanlıurfa İli Ana Yol Aksları	49
Şekil 4.4. Şanlıurfa Abide Bulvarı.....	50
Şekil 4.5. Balıklıgöl Tüneli Otopark Yetersizliği Sonucu Yanlış Park Edilen Araçlar..	50
Şekil 4.6. Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Hafif Raylı Sistem Projesi.....	51
Şekil 4.7. Kapaklı Pasajı Araç, Otobüs ve Yaya Yolları	52
Şekil 4.8. Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Zon İmaj Analizi	53
Şekil 4.9. Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Kapaklı Pasajı Yakın Çevresi	53
Şekil 4.10. Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Balıklıgöl Caddesi.....	54
Şekil 4.11. Balıklıgöl Caddesi Yaya Kaldırımı	55
Şekil 4.12. Balıklıgöl	55
Şekil 4.13. Piazza Avm ve Yakın Çevresi	56
Şekil 4.14. Abide Bulvarı Çevresi Novada Park	56
Şekil 4.15. Haşimiye Meydanı	57
Şekil 4.16. Şanlıurfa Bahçelievler Ticaret Birimleri	57
Şekil 4.17. Şanlıurfa Gümrük Hanı	58
Şekil 4.18. Haleplibahçe Müzesi Karşısı Renkli Çiçek Peyzaj Düzenlemesi	59
Şekil 4.19. Şanlıurfa Balıklıgöl Yakın Çevresi	60
Şekil 4.20. Şanlıurfa Tarihi Hanlar Bölgesinin Güncel Durumu	61
Şekil 4.21. Şanlıurfa Gümrük Hanı	62
Şekil 4.22. Şanlıurfa Kalesi	62
Şekil 4.23. Halil Ür-Rahman Camii	63
Şekil 4.24. Tarihi Kent Merkezinde Bulunan Bazı Odak Noktaları.....	64
Şekil 4.25. Abide Bulvarı	65
Şekil 4.26. Rabia Meydanı	65
Şekil 4.27. Rabia Meydanı Kent Mobilyaları.....	66
Şekil 4.28. Rabia Meydanı Kent Mobilyaları.....	66

Şekil 4.29. Rabia Meydanı Kent Mobilyaları.....	67
Şekil 4.30. Rabia Meydanı Kent Mobilyaları.....	68
Şekil 4.31. Haşimiye Meydanı	68
Şekil 4.32. Rabia Meydanı Önü.....	69
Şekil 4.33. Rabia Meydanı Otopark Alanı	69
Şekil 4.34. Şanlıurfa Ulu Cami.....	70
Şekil 4.35. Haleplibahçe Mozaik Müzesi	71
Şekil 4.36. Şanlıurfa Müzesi.....	71
Şekil 4.37. Şanlıurfa Balıklıgöl	72
Şekil 4.38. Şanlıurfa Kalesi	72
Şekil 4.39. Çöp Kutusu.....	73
Şekil 4.40. Atık Kutusu	73
Şekil 4.41. Çöp Kutuları.....	74
Şekil 4.42. Atık Kutusu	74
Şekil 4.43. Atık Kutusu	75
Şekil 4.44. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları.....	76
Şekil 4.45. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları.....	76
Şekil 4.46. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları.....	77
Şekil 4.47. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları.....	77
Şekil 4.48. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları.....	78
Şekil 4.49. Eyyübiye İlçesinde Bulunan Durak ve Çöp Kutular	78
Şekil 4.50. Eyyübiye İlçesinde Bulunan Oturma Üniteler ve Atık Kutuları	79
Şekil 4.51. Eyyübiye İlçesinde Bulunan Tarihi Çeşme ve Pano	80
Şekil 4.52. Çalışma Alanında Bulunan İşaretler.....	80
Şekil 4.53. Eyyübiye ilçesinde Zemin Döşemesi	81
Şekil 4.54. Eyyübiye İlçesinde Görme Engelli Bireyler İçin Zemin Kaplaması.....	81
Şekil 4.55. Şanlıurfa Tarihi Şehir Merkezinde Sınırlayıcı Öğeler	82
Şekil 4.56. Eyyübiye İlçesinde Bulunan Kuş Çeşmesi.....	82
Şekil 4.57. Haliliye İlçesinde Bulunan Çeşme	83
Şekil 5.1. Çalışma Alanında Bulunan Eski Sokakların Yeninden İşlevlendirilmesi.....	84

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞANLIURFA KENT MERKEZİNİN MEKÂNSAL OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN ANALİZ EDİLMESİ

Furkan SİNCAR

Siirt Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
(Kentsel Tasarım Programı)

Danışman: Doç. Dr. Mustafa ERGEN

2022, 93 + IX Sayfa

Gelişmekte ve büyümekte olan kentlerin bu sürecinde insanların yapmış olduğu çarpık yapılaşmaların sonucu olarak ulaşım, altyapı, çevre kirliliği ve kentin görselinden büyük sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sıkıntıların sonucunda insanlar daha sağlıklı ve huzurlu bir yaşam için arayışlara girmişlerdir. Bu noktada kentsel tasarım büyük bir önem kazanmıştır. Yaşanması mümkün bir çevre için her boyuttaki kentsel tasarım ve kentin planlama süreçleri önemlidir. Dengeli, sabit ve algılanabilir bir mekân organizasyonu ise kamusal mekânların ve yaya alanlarının başarıya ulaşmış bir şekilde uygulama planlama ve tasarım süreçleri ile alakalıdır. Kamusal bölgeler, kentte yaşayan bireylerin sosyalleşmesi ve topluma kazandırılması için etkileşim kurdukları bölgelerdir. Kentte yaşayan bireylerin sürekli kullandıkları bu bölgelere sosyal bir yaşama uygun olarak Ayrıca ekonomik, kendilerini güven içinde hissettikleri, ergonomik bir yaşam alanı olması sağlanmalıdır. Bu tezde Şanlıurfa tarihi kent merkezinde hali hazırda bulunan durumunun incelenmesi ve kentsel tasarım okunabilirlik bakımından durumu sorgulanmıştır. Bu hedefler doğrultusunda çalışma alanı bölgelere ayrılmıştır. Kentsel tasarım ilkeleri ışığında tarihi kent merkezindeki mekânlar incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda Şanlıurfa tarihi kent merkezindeki mekânların okunabilirliği, özgünlüğü, ergonomik olması, yaya güvenliğe, kentsel kalite ve konfor açısından başarıya ulaşmaya yakın olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal mekân, Kevin Lynch, mekânsal okunabilirlik, mimarlık, Şanlıurfa

ABSTRACT

MS THESIS

SANLIURFA CITY CENTER SPATIAL LEGABILITY ANALYSIS IN TERMS

Furkan SİNCAR

**Siirt University Institute of Science and Technology
The Degree Of Master Of Science
Department of City and Regional Planning
(Urban Design Program)**

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERGEN

2022, 93 + IX Pages

In this process of developing and growing cities, as a result of the distorted constructions made by people, great problems have arisen in terms of transportation, infrastructure, environmental pollution and the visual of the city. As a result of these troubles, people began to search for a healthier and more peaceful life. At this point, urban design has gained great importance. Urban design and city planning processes of all sizes are important for a livable environment. A balanced, stable and perceptible space organization is related to successful application planning and design processes of public spaces and pedestrian areas. Public areas are the areas where individuals living in the city interact in order to socialize and integrate them into society. These areas, which are constantly used by the individuals living in the city, should be provided in accordance with a social life and also an ergonomic living space where they feel safe and economical. In this thesis, the current situation in Şanlıurfa historical city center and the status of urban design in terms of readability were questioned. The study area is divided into regions along these targets. In the light of urban design principles, the spaces in the historical city center were examined. As a result of these examinations, it has been determined that the places in the historical city center of Şanlıurfa are close to success in terms of legibility, originality, ergonomics, pedestrian safety, urban quality and comfort.

Keywords: Architecture, Kevin Lynch, public space, spatial readability, Şanlıurfa

1. GİRİŞ

Kamusal mekânlar toplumdaki tüm bireyler tarafından kullanılan şehrin birer bölümüdür. Bu mekânlar ilk olarak bireylerin erişimi ve etkinlikleri için kullanılır. Kamusal mekânlarda aktivite oranı yüksek olmakla beraber mekâna sinerji katar ve kentte yaşayan bireyler için büyük bir fırsattır. Kamusal mekânların sürekliliğine sağlamak amacıyla araç trafiğinin böldüğü alanlar yayalaştırılmalı ve kentin yaşam kalitesi arttırılmalıdır. Kentsel tasarımda şehrin kendi özgün kimliğini kazanabilmesi için kentte yapılan tasarımlardan birey ve mekân arasındaki etkileşim ön planda tutularak çözümler bulunmalıdır. Hali hazırda bulunan alanlar detaylı bir biçimde irdelenmeli, yeni bölgeler arasındaki bütünlük düşünölmeli ve yaratılmalıdır.

Bireylerin kültür, ticaret, eğlence, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlarını gören mekânların yanı sıra rekreasyon ihtiyaçlarını karşılayarak ve yeşil mekânların oluşması ile kendine özgü bir kimlik oluşturur (Bakan ve Konuk, 1987). Bir kent kurulduktan sonra büyüyüp ve metropol bir kent haline gelene kadar ulaşımın büyük bir rolü vardır. Bu sebepten dolayı kentin ulaşım sistemi, kentin bütününde tasarlanıp, sosyal, ekonomik, ticari anlamda önem taşır (EGO, 1994). Bir kent eğer planlı bir şekilde büyüyorsa kent kabuğunu ve iskeletini oluşturan yollar ve geniş kavşakların önemli işlevi taşıt ve yaya hareketliliğinin konforlu ve güvenli olmasıdır. Yollar birbirinden farklı kentsel kullanım biçimlerine birbiriyle bağlayarak kentsel alanlarla kırsal bölgelerin bağlantısını kurma görevini de sağlar (Söğüt, 2005). Kentsel mekânda yaşayan bireylerin Mutlu ve sağlıklı bir yaşam yaşayabilmeleri için kentteki öğelerle etkileşiminin sağlanması gerekmektedir. Kent tasarımında yapısal, biçimsel öğeler bireylerin daha kolay algılayabilmeleri büyük bir öneme sahiptir.

Şanlıurfa'dan kamusal mekânlardan yenileme çalışmaları ile yaya bölgelerinin oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Kentin tasarımı açısından kent planlamasının değerini öne çıkarabilecek projeler üretildiği ve son yıllarda Göbeklitepe'nin ortaya çıkmasıyla turizm kenti değerini arttırdığı için Şanlıurfa tarihi kent merkezi çalışma bölgesi olarak incelenmiştir.

Bu çalışmada Şanlıurfa tarihi kent merkezinin kentsel okunabilirlik açısından durum tespitinin yapıp kentsel tasarım açısından incelenmesi hedeflenmektedir. Bu hedef ile Şanlıurfa tarihi kent merkezindeki kamusal mekânlar ile ilgili elde edilen bilgiler doğrultusunda tarihi kent merkezinin yaşanabilirliği Kevin Lynch'in kentsel okunabilirlik

yaklaşımı ile incelenmiştir. Ayrıca alandan elde edilen güncel fotoğraflarla Şanlıurfa tarihi kent merkezinin mevcut durumu tespit edilmiş ve sürdürülebilirlik açısından öneriler sunulmuştur.



2. KENTSEL MEKÂN KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Kentsel Mekânın Tanımı ve Özellikleri

Kent mekân kavramını şehirlerde yerleşim üniteleri arasında açıkta kalan tüm bölgeler şeklinde tanımlayan Ashiara, bu mekânları “çatısı olmayan mimari” olarak adlandırmaktadır (Pardorokes, 1992). Kentsel mekânlar genellikle çevresinde bulunan şehrin döşemesi ve binaların cephesi ile beraber aşikâr bir form olarak ortaya çıkmaktadır (Baştürk, 2000). Rob Krier’in tanımıyla şehrsel mekân; değişik cephelerin düzenli bir sıra olarak sınırlandırılmış bölgelerdir. Bu kentsel mekânlarının başarı ölçümü ise geometrik karakterlerin okunabilir olup olmadıklarına endekslenmiştir. Norberg Schulz’e göre insanın idrak etmesine bağlı olmayan, gerçek dünyayla ve insanın bilinçli tecrübesi ile alakalı algısal, yapısal mimari ve soyut geometrik alan olmak üzere dört gruba bölünmüştür (Relph, 1987). Mekân, edimsel, algısal, varoluşsal, mimari yapısal ve soyut geometrik olarak gruplandırılmıştır (Aydemir ve ark., 2004).

Cullen tarafından insanın kent mekânıyla alakalı tecrübeleri sokak veya caddedeki bireyin bakış açısından yararlanarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmenin sonucunda bölgelerin kapsamı ve algılamanın değeri ön plana çıkarılmıştır. Bu şekilde bireyin tecrübelerinin belirlenmeye esas öğeleri çalışılmıştır (Cullen, 1961;). Lynch ise Cullen’e karşıt görüş olarak çevrenin düzgün bir biçimde hissedilmesi ve sebepleri üzerinde durmuştur. Kişilerin geliştirmiş oldukları kent imgeleri irdelenmiş ve açık bir şekilde bu imgelerle düzenlenen kent peyzajın yapısal özellikleri saptanmıştır (Lynch, 1960).

Kentsel mekân, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin doğurduğu donatıların içinde bulunduğu, yatay-düşey objelerin sınırlandırılması olarak tanımlanır (Gür, 1996). Kentsel mekân terimi, iç tarafta yer alan mekânların dalları olarak açığa çıkan, bireylerin fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan ve içinde bireyler arasındaki etkileşiminin bulunduğu yerler şeklinde tanımlanma ihtimali vardır (İnceoğlu ve ark., 1995). Tanımı yapılan bilgilerden de anlaşılacağı gibi, kentsel mekânların fiziki olduğu kadar psikolojik, kültürel ve sosyal boyutu da olan bir terimdir. Bu bağlamda, kentsel mekân kavramıyla alakalı münakaşalarda bu “çok boyutluluğun” kavranıp oluşturulan mekânların “niteliği” açısından önemli bir yere sahiptir. Kentsel mekân kavramıyla alakalı birden fazla boyutluluğu ve aynı zamanda göreceliliği tarihsel zaman

içerisinde mekân oluşturulmasına rehberlik eden öğeler bakımından da görmek olasıdır (Günay ve Selman, 1994).

Sosyal nitelikler, cinsiyet, kişilik özellikler ve yaş psikolojik mekânı tetikleyen temel öğelerdir. Yaş sebebi özellikle mekândaki tasarımı büyük ölçüde değiştirmektedir. Çocuklar yetişkin bireyle oranla daha küçük mekân kullanırlar. Bu da çocuklardaki güvenlik hissiyatının ve fiziki temas ihtiyacının yoğunluğundan kaynaklıdır (Ayyıldız, 2000).

Bir kentsel mekân; öncelikle kapalı kalitesi, yapının düzenlemesinin değeri ve mekânın içerisinde yapılan etkinlikler gibi baskın özellikler yönünden ayrıt edilebilir.

Aktiviteler: Kentte yaşayan bireyler, kentsel mekân üzerinde oluşan kentsel olaylar ve aktivitelerinden faydalanır ve kullanırlar (Aydemir ve ark., 2004). Kapalı kalitesini başarmış olan kentsel bölgeler; belirlenen bir hedefe servis edip ayrıca bu hedeflere yönelik elverişli bir zemine ait olmalıdır. Şayet bu kentsel bölge için bu karakteristik niteliklerden rastgele biri kâfi düzeyde ise, şu husus yalnız başına şehrsel bölge hissiyatı oluşturabilir. New York'ta bulunan Times Square her ne kadar fiziksel bir açıklığa sahip olmamakla beraber elverişli bir zemine sahip olmadığı halde, şehrin en önemli etkinlik merkezlerinden biri olma özelliğini taşımaktadır (Baştürk, 2000).

Kapalı kalitesi: Jean Couis'e göre; sınırları belirli olarak tanımlı olan, kapalı mekânda birey kendisini rahat ve güvenli olarak hissetmesinin ana sebebi insan içgüdüsüne dayanmaktadır. Birey, ana rahmindeki güvenlik ve rahatlığı, ömrünün her döneminde yaratır ve aramaya çalışır. Bu, küçük yaşlarda yemek masasının altına gizlenme huyuna benzemektedir (Pardorokes, 1992). Şu sebeplerden ötürü kentsel mekânın kimliğini oluşturmada en değerli niteliklerden biri kapalı olgusu olmakla beraber ve kapalı olgusunu kentsel mekân tanımından uzak tutmamız gerekmektedir (Çınar, 1996).

Mekân etkinliğinin kalitesi: Objelerin belirli bir mekân içerisine dizilmesi, ağaçlar, su objeleri, anıt ve heykel benzeri baskın olmasını beceren veya mekânı hatırlanabilir yapan ve odak noktası özelliği gösteren öğeleri içermektedir. Bu öğeler, mekâna hayat vermek için ve meydana odaklanmayı ortaya çıkarmak amacıyla kullanılabilir (Baştürk, 2000).

Kentsel mekân, açık alan ve bölgelerin bir tanımı olarak temelinde varoluşsal mekânın somut olarak ortaya çıkan formu olan mimari bölgeyle doğrudan doğruya ilişki içerisindedir (Aydemir ve ark., 2004). Şehrsel mekânı tanımlayan ve kentsel mekâna büyük ölçekte şekil veren mimari mekân olarak tanımlanmaktadır (Baştürk, 2000).

Kentsel mekânlar öncelikli olarak, bir mekân olması dolayısıyla sınırlar içinde bir açıklığı ve sınırlanan objelerin oluşturduğu herhangi bir imajı tanımlayarak ifade etmektedir. Bundan dolayı kentsel bölgede bulunan şehirsiz dış mekânlar ile içerisinde bulunan mekânlar temel olarak birbirlerine benzemektedirler (Aydemir ve ark., 2004).

Çoğu mimari yapılar, bir iç alana sahip olmakla beraber yalnız başlarına veya başka mimari yapılarla grup olarak bir dış bölgenin yaratılmasına katkı vermektedir. Açıklanan sebeplerden dolayı mimarlık, bir kapalı ve açık alan yaratıcı sanatlar kategorisinde değerlendirilebilir. Fakat bu mekân yaratma organizasyonu bütün zamanlarda birbirinden farklı neticeler alınmıştır. Bu tarz mimari sanatların birbirinden farklı olmasının nedenleri ise, bütün zamanların kendine has yaşayış biçimi, kültür farklılığı, hava ve iklim özellikleri, teknolojinin ilerleyerek gelişim göstermesi, sosyoekonomik anlaşmalar ve sosyal gelenek görenek kavramlarına ait hissetmesidir (Baştürk, 2000).

Geçmiş dönemlerde mimari bölge ve kentsel mekânlar aralarında bulunan süreklilik nedeniyle, birbirlerine benzemelerine karşın modernleşen dünya ile birlikte mimari mekânlar algısal ve yapısal olarak izole edilerek bağımsızlığına ulaşmıştır. Yaşadıkları dönemde bağımsız yapılara gösterilen yoğun ilgiye karşılık olarak binalar arasında kalan bölgelerin nitelik ve nicelik olarak akışına bırakılmıştır. Sonuç olarak kentsel mekânlar, plan yapılmadan geride bırakılan mekânlar özelliğine dönüşmüştür (Aydemir ve ark., 2004). Bu bağlamda asıl önemli nokta, mimari mekânların kendine ait dış cepheleriyle ve içeri mekânlarıyla, biçimi yarattıkları kentsel alanla doğru bir biçimde birlik ve bütünlük oluşturmaları zorunludur (Baştürk, 2000). Eski dönemlerden devam eden, önceki zamanlardaki şehirlerde görülen, açık mekânı sınırlayıcı yapı duvarları gibi elemanlar noktasından başlanarak mekânın içerisinde bir mekân oluşturmalıdır (Çınar, 1996). Kentsel mekân tanımına birden çok değişik açıklamalar getirilebilir; bu açıklamalarda, uzmanlık alanları açısından açıklaması yapanların bakış açısında az veya çok farklılıklar içerebilir (Aydemir ve ark., 2004).

Kentsel bölge denilince akla gelen ilk tanımı, “kent binalar ve yapılarla tanımlanan, ancak binaların dışında kalan, kent arazisi üzerine yapılan, kentle ilişkisi olan olayların yer almakta olduğu bölgelerin bütünüdür” diye tanım yapılmaktadır (Aydemir ve ark., 2004). Bu bölgeler; konutların çevresi, parklar, kamusal açık ve kapalı alanlar, merkezde yer alan şehirlerin meydanları, sokaklar, caddeler, alışveriş merkezleri, kütüphaneler gibi benzer mekânlardır (Aydemir ve ark., 2004). İnsanların birlik olarak yaşaması sonucunda bazı kişisel ve toplu ihtiyaçları ortaya çıkar ve teknolojik seviyesi,

gelenek göreneklerin veya yönetim biçiminin etkisiyle kentlerde bu ihtiyaçları karşılayan niceliksel ve niteliksel seviyeleri mekân ve zaman içinde yapılanmakta olan veya yapılamayan bölgeler, mekânlar doğar. Kentte yaşayan bireylerin toplumsal özellikleri sonucu doğmakta olan dinlenme, eğlenme, eğitim, kültür, sağlık, ulaşım, ticaret, yönetim, altyapı hizmetleri, kamusal hizmetleri gibi ihtiyaçları karşılamakta olan alanında uzmanlaşmış bireyler ve araçlar ortaya çıkarır (Susmuş, 1999).

Dinlenme, barınma, çalışma, ulaşım vb. ihtiyaçlara karşılayacak bu fonksiyonel alanlar ve kentsel donatı birimleri kentsel mekân tanımını oluşturur. Şehirler sadece bireylerin barınma ihtiyaçlarına cevap veren mimari tasarımlardan ibaret değildir. Kentsel mekân mimari binaların oluşturduğu, kentte yaşayan bireylerin hissettiği ve bütün kentsel aktivitelerin birbirleriyle ilişki içerisinde olduğu bir bütünlüktür. Kentsel mekânlar sürekli bir akış içinde olabileceği gibi belirli bir durgunluğa da ait olabilmektedir. Fakat kentsel mekânların birbirleriyle daimî bir etkileşim oluşmaktadır (Susmuş, 1999).

Ünlü tasarımcı Kevin Lynch'in tanımına göre; halkın ulaşımına açık, bireylerin aktivitelerini sağlamak amacıyla oluşturulmuş açık mekânlar kentsel dış mekânlardır. Kentsel dış mekânların açık olması Lynch'e göre erişebilir olup olmadığına bağlıdır. Eğer bir yapının önüne set çekilmiş bir suşeridi veya gece vakitlerinde kapıların kapatılıp açılmasını engelleyen bir açık bölge kentsel mekân etkisi göstermez (Susmuş, 1999).

Kentte yaşayan bireylerin birbirleriyle iletişim halinde olmasını sağlayan ayrıca açık mekânı oluşturan eğlenme, spor, dinlenme ve alışveriş benzeri fonksiyon bölgeleriyle beraber caddeler, meydanlar ve sokak gibi birbirlerini tamamlayan mekânlar, etrafındaki yapılaşan binaları birbirinden ayırmaya yönelik değil birleştirmeye yöneliktir. Bu kentsel bölgeler, çevre ve insan etkileşiminde ve tasarımcı insanların yaratıcı özelliği üstünde önemli bir rol almaktadır (Çubuk, 1982).

Kentsel dış mekân üstünde farklı çevresel kapsamlar vardır. Geldiğimiz bu noktada ekonomik ve sosyal boyutlar, doğal çevrenin boyutları, estetik görünüm boyutları ve fonksiyonel boyutlar olarak söz edilir. Şehirselleşme sürecinde bulunan sanatsal, ekonomik, politik, dinsel, kültürel, spor gibi etkinlikler barındırdığı dolayısıyla üç boyutun ötesinde çok daha fazla boyut içermektedir. (Aydemir ve ark., 2004).

Herhangi bir alanın kendisine ait sosyal, toplumsal, kültürel, tarihsel ve ekonomik karakteristik özelliği vardır. Bu özellikler bölgenin içerisinde yer aldığı mekâna yansyarak bölgenin çevresinde birleşerek bir birlik hissiyatı oluşur. Bu birleşerek bütünleşme için farklı etkenlerin çevreyi etkilemesi ile beraber mekânla etkileşimiyle pekişir. Bu etkileşimde ortak karakter insandır. Kentsel mekân çevresinden aldığı

etkileşimleri dış mekâna yerleştirerek yaşadığı kentsel mekâna yansır (Tunbiş, 1987). Mekânlarda bulunan en fazla canlılık gösteren obje, iç ve dış mekânda yaşayan, kullanan insandır. Şehrsel mekânlar, bireylerin etkinlik ve iletişimlerine zemin oluşturmak amacıyla, bu aktivitelerin gerçekleştirilmesini sağlayan en önemli etkidir. Kentsel mekânlar duygular ve duyu organları yoluyla algılanarak, kavranarak bireye uygun olarak sübjektif değerlendirilir, yorumlanır. Bu şekilde kişi ile kentsel mekân arasında duygusal olarak bir bütünleşme sağlanır. Kentsel mekânı kısaca tanımlarsak; “İnsan yaşantısının psikolojik ve öznel zamanlamanın geçtiği, deneyimlerin bilince ve duygusal algı, yaşadığı anılara ve kişinin karakterine çevrildiği yerdir” diye tanımlama yapılabilir (Aydemir ve ark., 2004).

Bireylerin duyu yoluyla algıladığı araştırılıp hissettiği, hayatını çeviren belli bir form oluşturan kentsel mekân bireyle bütünleşmektedir. Özünde birey içgüdü ve bireyin yaşamı boyunca hayatının ilk dönemlerinde edindiği deneyimler ilk olarak canlı olmayan objelerle olan etkileşimlerimiz içinde bulunur. Bu kentsel mekânlar, yaşantımızı etkileyen birçok modern teknolojik iletişim ağının yanında ekonomik ve sosyal seviyelerde özellikli, kuvvetli bir iletişim ögesini ortaya çıkarır. Bu iletişim objesi olarak caddeler, kent merkezleri, meydanlar, sokaklar özellikle dış mekânlar, içinde bulunduğumuz şehirlerin maddi boyutlarının dışında ayrıca soyutsal boyutunu da yansıtmaktadır. Bu mekânlar, ayrıca insanların çevreyle olan iletişiminde bireyin yaratıcı bir değer kazanmasında etkin bir öge olmaktadır. Burada değerli nokta dış mekânların canlandırılması, dekoru ve tasarım objelerinin bilinerek yaratılmasıdır (Susmuş, 1999).

Herhangi bir kentte bulunan kentsel mekânlar, kentte yaşayan bireylerin yansması olarak değerlendirilebilir. Bu yansmada, dönemde yaşanan kentlilerin ekonomik ve sosyal düzeyleri hakkında bilgi kaynağı olur. Kentsel mekânlar, bölgeye özgü kimliğin ve sosyal düzeyin önemli bir bileşeni olmakla beraber bu bölgeler çevreyle ilgili ve bireyi eğiten bir tanım olarak da karşımıza çıkarlar. Ancak, yaşadığımız zamanda şehirlere ve bölgelere baktığımızda kentin kalbinde bulunan bireylerin ortak olarak kullandığı mekânlar, bu özelliğini yitirerek ticari faaliyetlerin arttığı bir görünüme sahip olmuşlardır (Baştürk, 2000).

Bir alanın peyzaj düzenlemesinden mekânın en küçük birimde bulunan mobilya düzenlemesine kadar, bireylerin veya grupların ihtiyaçlarını, isteklerini ve değerlerine ayna tutan farklı detaylara yönelik tasarımı yapılan yapı, bir mekân düzenlemesi olarak fiziksel ve sosyal bölge arasından bulunan benzerliği veya eksikliği ortaya çıkarır. Mekân organizasyonu, kentsel mekân içerisinde bireylerin bireylerle, bireylerin nesnelere,

nesnelerin nesnelere arasındaki uzaklık ve ilişkinin oluşma tanımıdır ve bunları araştırıp, anlama ayrıca bu mekânların karşılaştırmasındaki başlıca bağlamdır. Bu noktada, kentsel mekân kavramına tanım koyan ve bu zaman dilimi içerisinde onun yaratmasına etki eden, bireyler ve objeler arasında var olan bu ilişkinin tümüdür. Kentsel mekâna, fiziki açıdan değer katan öğeler ve karakteristik özellikler ise, daha fazla mekânın sahip olduğu 'anlam' ile ilişki içerisinde (Baştürk, 2000).

Mekân organizasyonunda, kentsel mekânı yaratan yapı gruplarının formalsel işlevsel karakteri, bölgenin çevresinin kentsel plan geleneğinden, kentsel estetiğin korunarak mekânın kentsel boyutta bütünü bir parça olarak göz önüne alınıp ve organizasyonların yüklenmesi ile benzeri özellikler kentsel mekâna bir değer kazandırarak değerlendirilir (Susmuş, 1999).

Mekânın çevresiyle girdiği iletişim kentsel mekânların karakterinin oluşmasında geniş bir etkidir. Fark etmeksizin bir yapı üyelerinin birbirleriyle aralarında estetik ve tasarımsal görünüm oluşturur, ayrıca amacına uygun organizasyon düzenlenmiş ise; tarihi, kültürel ve simgesel bir önem taşıyorsa bu şekilde bir bina üyelerinden oluşan kentsel mekân kaliteli bir bölgedir ve kullanan bireylerde büyük bir hayran kapasitesini oluşturur. Günümüzde Birleşik Krallık 'ta bulunan Trafalgar Meydanı'nın değerli bir meydan olarak hissedilmesinin ana sebeplerinden başlıca olanı onu kapsayan mekânlar olan yapılar Kilise ve Ulusal Galeri'dir. Yapı dünyamızda bulunan çok değerli sanat eserlerinin bulunduğu bir müze ve sergi alanıdır ayrıca birçok insanın gezip görmek istediği bir mekândır (Susmuş, 1999).

Bireylerin yapmış olduğu tercihler ve mekânda gerçekleşen etkileşimler, hayatlarını yaşama biçimleri içinde rehberlik ettikleri değerler, dünya görüşü ve kültürünün bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Etkinlikler, bireylerin yaşam biçimlerini ve kentsel mekân içerisinde bulunan iletişimlerini kavramada rehber olabilmektedir. Alt kültür ve farklı kültürlerin dayattığı değişik yaşam biçimleri ile farklı etnik köken, sınıf, ırk, gelir düzeyi ve din vb. karakteristik özelliklere sahip olan birbirinden farklı ve değişik olan yapı gruplarını toplayarak aynı noktaya getiren kentsel mekânlar, bu gruplaşmaların mekân içerisinde yapılan aktivitelerin sağlanması bakımından değerli bir vizyona ev sahipliği yapar (Baştürk, 2000).

Yapılar arasında bırakılan açıklıklar, sarayların ön bahçesinde toplanma alanı, mabet, kavşaklar ve ara yolların birleşme noktası olarak açığa çıkan yapılar şehirselsel açık mekânları kullanabilme fikirleri yerleşmenin tarihleri kadar eski döneme aittir. Bu yapılara geçmişten günümüze her seferinde bir ve birden fazla özellik kazandırılmıştır.

Bunlara örnek olarak toplanma yeri, ticaret ve pazar yerleri verilebilir. Roma, Rönesans, Antik Yunan ve sonraki zamanlarda meydan yapısında ortaya çıkan açık mekânlar şehrin kültürünü ve heybetini simgeler. Kaleiçi ortaçağ, kapalı kentlerin meydanları ise dar sokak ve caddelerden ulaşılan buluşma, toplanma alanları olarak günümüzde de estetik yapısını korurlar. Çoğu zaman açık bir biçimde tanımlanabilecek bir geometri yapısına sahip olmayan bu mekânların en harika örneklerini günümüzde Avrupa'nın birçok kentinde özellikle Fransa, İtalya ve İspanya'da görmek mümkündür. Türkiye'de ise Diyarbakır, Kaleiçi gibi harika örnekler ise kat artışları ve yoğunluk ile boyutsal nedenden dolayı açık alan dokusunu zamanla kaybetmiştir (Susmuş, 1999).

Anadolu yer alan Türk şehirlerinde en fazla rastlanan kentsel açık mekânları bayram yeri, pazar yeri vb. şekillerde fonksiyon yüklenerek şehrin gelişimi içerisinde gün yüzüne gelmiştir. Anadolu'da bulunan bu alanlarla birlikte fonksiyonlar birçok zamanda (hayvan alışverişi, sebze hali vb.) iç bölge şehirlerinin kırsal fonksiyonlarını önemli bir seviyede özgün bir şekilde yansıtır. Bu açık mekânlar kentin büyümesi ve gelişmesine bağlı kalarak uzun bir dönem içerisinde gelişimlerini sonuçlandırmıştır. Meydan veya sokak olsun bu dış mekânı çeviren yapıların bazı dönemler içerisinde evrim geçirmesi, yenilenmesine bağlı olarak birleştirilip büyütülmüştür ve bu ölçek olgusunu ve boyutu etkilemiştir. Özellikle de teknolojinin ilerlemesiyle taşıtlar meydana girerek bu olgu hızlanmış ve birçok açık alan kendisini çeviren yapıların yıkılmasıyla meydan değerini yitirip kaybolmuştur (Susmuş, 1999).

Bunlara benzeyen kentsel dış bölgelerin stil, üsluplar, modalarla belirlenebilir bir otantik kimlik evresinden ve boyut gibi maddelerden oluşmakta olan fiziki boyutla açıklanabilir. Kültürel geçmişin boyutunun tanımlaması ise sürekliliktir. Eğer kentsel mekâna güzel diye niteler isek kentsel açık alanlarda bu sürekliliği yaratmak mümkündür. Ayasofya çevresindeki kentsel meydanlar ve açık alanlar bu kavramın en önemli örneklerinden biridir. Topkapı sarayındaki surlar, Sultanahmet çeşmesi ve Ayasofya bu yapıların oluşturduğu aksın ucunda bulunan Sultanahmet Külliyesi farklı zamanlarda kültürel bir bütünlük içerisinde yaratılmış harika ötesi bir mekânlar grubudur. Bu yapıların beraber oluşturduğu mekân geometrisi Floransa'daki Signoria Veccio veya San Merco Meydanı gibi kısa bir zamanda algılanabilir değil, bunun algılanabilmesi için yaşamak gerekmektedir (Susmuş, 1999).

2.2. Kentsel Mekân Objeleri

Ünlü tasarımcı Rob Krier'e göre kentsel mekânlar iki temel öğeden oluşur. Bunu cadde/sokak ve meydan başlıkları içinde birleştirdiği bu öğelerin projesini, herhangi bir yapı içinde bulunan koridor ve oda ilişkisine benzetir. Leon Krier ise, işlevsel ve sınıflandırılmış benzeşimi baz alarak tanımı ilerletip; cadde, meydan, dağıtım alanları ve düğüm noktalarını biçiminde vermektedir. Dağıtım alanı bireyleri ve taşıtları ulaştırma fonksiyonu taşımaktadır. Sokak ve meydan gibi iki temel bölümden meydan gelen kentsel açık mekân kurgusu, birey-yapılaşmış çevre ve birey-birey etkileşiminin kuvvetli bir şekilde inşa edilmesine imkân sağlayan özelliklere sahiptir. Bunlardan dolayı şehir hayatı organizasyonlarının merkezinde yer alırlar (Çınar, 1996).

Sokak/cadde, toplanma alanı, meydan biçimlerini, şehirselleşen ortam öğesi bölgesinden bulunan başlıca öğedir ve karakterleri yüklenmiş şehirselleşen bir bütünlüğünün yaratılmasında, organizasyon ve projenin yaratılmasında mihenk taşı durumundadır (Çınar, 1996). Harika yapılarıyla nam salmış tarihi kentlerde ya bir eksen boyunca ya da merkez etrafında tasarlanmış birbirleriyle uyumlu formlar arasından geçeriz. Kente baktığımızda gördüğümüz formlar bize mutluluk, keder, gurur, isyan, kayıtsızlık, yorgunluk, tiksinti hissiyatı oluşur (Çubuk, 1993).

2.2.1. Meydan

Günümüzde kentsel mekân kavramının bireylerle etkileşimi noktasında en değerli işlevi, şehir meydanlarında karşımıza çıkmasıdır (Baştürk, 2000). Kentsel toplanma alanları, Rob Krier'in tanımına istinaden insanlara, istemsiz ve istemli akışkanlığa katkı veren, meydanın iç bölgesine yönlendirilmiş hareket düzeni, sürekli durma veren ve bu akışkanlığa alıştırmayarak kentsel mekân öğeleridir (Çınar, 1996). Meydanlar bireylerin hareketlerinin etkileşim içinde bulunduğu, birleştirdiği mihenk taşıdır.

Kent meydanları, sokak ve caddelerin aksine tersi bir karaktere sahiptir. Süreksizlik etkisi hâkim olmakla beraber merkezi ve dışı kapalıdır. Kentsel meydanlar daha fazla şehirselleşen akışa caddeler aracılığıyla bağlanan kentin değerli elemanlarından biridir. Sınırı özelliklere malik olan yol yerlerinin, farklı boyutlarla ve eylemle tarif edilebilir sınırlı odaklarla, meydan öğelerine bütünleşerek, birleşip yerleşme örüntüsünü yarattıklarını görebilmekteyiz (Çınar, 1996). Kentsel meydan bölgesinin tümünden bir bölge yaratılmasında boyutların ve formsal ilişkilerin önemi olduğu kadar,

yapılan bölge veya alanda yer almakta olan işlevsel hareketlerinde oynadığı rol çok değerlidir (Giritli, 1991).

İnsanı, sınırlı iki doğrunun bir tanesinde bireyi sürekliliğe ittiren cadde bölgesi ile hareketin yönünün seçilmesinden bireye eylem fırsatı veren meydanlar mekânın ara kesit görünüşleri incelendiğinde farklı tercihler üzerinde durulabilir. Mekândaki tüm yollarda idrak edilen meydan mekânın özelliklerini ve sebebiyle form düzenleme çalışmasında odaklanmak gereken nokta öğelerinin yerleri ve etki alanı ve projelerinin değişik olması gerektiği apaçık ortada durmaktadır (Giritli, 1991).

- Bu kentsel sistematikte mekânın tanımı, kentte yaşayan bireylerin algıladığı, yapılarla sınırlanan ve bütün şehrsel etkinliklerin ilişkili olduğu bir parçanın tümüdür. Şehrsel mekânların iç bölgelerinde bulunan meydanların bireyler tarafından kullanılmasında hedef, bireylerin birbirleriyle bilgi alışverişi ve ilişkisini düzenlemektir. Kentsel mekânların uygulanması ve düzenindeki nokta da değerli bir obje olan birey ihtiyaçları ve vasıfların işlevlere, kullanım biçimine göre yorumlanabilmesi ve bu yorumların mekânsal sıraya kavuşturabilmesidir. Lakin bu formun biçimlendirmesi, zamanın tüm aşamalarında, o zamanın karakterine zorunlu kalarak farklı biçimlerde önümüze gelmiştir (Baştürk, 2000). Meydan yapılaşmasının tarih diliminde ilk aşamasını, antik Yunan kentlerinde ‘agora’ biçiminde tanımıştır. İlk başlarda bütünüyle geniş, ferah bir yol bölgesi formunda duran ve bireylerin toplanmasını amaçlayan bu bölgelerin tümü, milattan sonra beşinci yüz yılda da imalat ve ticaret serbestisine bağlı olarak, pazar karakterine bürünmüştür. İlk başlarda meydana balkonu bulunmayan yapılar sonraları, yapının zemin bölgesin kolonların arasında bir gezinme yeri olarak altında dolaşabilme imkânı sağlanmıştır (Tunbiş, 1987). Mekânda yapılara dayalı bir açıklık sağlanmamıştır. Eski Antik Yunan kenti Agora, bireylerin hareket ettiği, sadece orada buldukları, muhabbet ettiği veya insanların buluştuğu mekânlardı (Baştürk, 2000).
- Eski Roma döneminde yaşayan bireyler meydanı ‘forum’ olarak tanımlamıştır. Forum; yalnızca kullanıcı bireylerin ihtiyaçlarını, ticaret gereksinimine ve bireysel ilişkilere kâfi olacak bir kentsel açık bölge olmaktan ziyade, meydanın özünü çeviren yapıların algılanmasına ve izlenmesine olanak sağlayan bir ön bölge işlevini ve niteliğini üstlenerek yerine getirmiştir. Roma zamanında birey, kentsel meydan bölgesinde değer ve anlam olarak ön saflarda kendine yer bulamamıştır. Burada asıl vurgulana, meydan bölgesi ve onu çeviren objelerin

otorite ve mimari değerlerinin vurgulanması olmuştur (Baştürk, 2000). Antik Yunan'da belirli düzeydeki ve bireyin kavrama sınırları içerisinde bulunan kentlere karşılık, Antik Roma kentlerinde, politika daha ön planda olarak daha geniş alanlara yayılmış ve kontrol isteği fiziksel yapıya anıtsal bir boyut kazandırmıştır (Çınar, 1996).

- Büyük Roma İmparatorluğunun yıkılmasıyla, Avrupa medeniyeti büyük bir darbe olarak çökmüş, şehirselleşen hayattan soyutlanarak kırsal hayata geri dönüşler yaşanmıştır. Medeniyeti katı politik ve sosyal sınıfları örgütlenmenin çevresine çizilmiş kentlerde, mekânların heykelsi ve anıtlara benzer baskınlığından uzaklaşan açık mekânların göz önüne çıkarıldığı bir kentsel form yapılaşmasını doğru yol almıştır (Çınar, 1996). Dünyanın Ortaçağ zamanında bu kentlerde, şehirselleşen bölgelerin ait olduğu içerik ve anlam zamanla azalarak, daha düzensiz ve mütevazı, otomatik şekil alan, bireyin hâkim obje olduğu halk pazarı meydanı, kilise ve etrafında bulunmuştur. Bu şekilde meydan, din ve dünya ait etkinliklerin gözlemlendiği ihtiyaçları karşılandığı kentin buluşma ve gösteri mekânı özelliğiyle ön plana çıkmıştır (Baştürk, 2000).

Antik Roma döneminde Doğuda bulunan İslam şehirlerinin en değerli mihenk taşı ise, kentsel dış mekânın sosyal hayat noktasında, toplumsal ve tekil kullanıma yönelik olarak sokak, bahçe-meydan ve bahçe biçiminde projelendirilip uygulanmıştır. Bu noktada şehir yaşantısı her yönüyle din kavramı ile samimi bir görüntü içerisinde bulunmaktadır. Bu dini manevi sebep; her daim kentin göbeğinde uygulanan projeyi, etrafında ticari yapıların bir site yapısıyla çevrili gösterişli, heybetli bir cami tarafından destek almıştır. Camiler sadece ibadet mekânı olmamakla beraber aynı zamanda şehrin nabzını yoklayarak güncel haberleri konuşularak tartışıldığı bir buluşma yeri özelliğine sahiptir. İslam toplumunda camiler sundurmalarla çevrili, avlusu geniş bir toplantı mekânı olarak göz önüne gelir (Çınar, 1996).

- Bilimin ön planda bulunduğu Rönesans döneminde bulunan meydanlarda, eski dönemlere kıyasla kullanılan işlevler ve meydanı saran binalar arasında otorite, yönetim ile ilgili binalar da yer almıştır. Bu sayede Orta çağ döneminin organik, mütevazı meydan yapısı ve objelerine bağlı, Rönesans döneminde bulunan meydanlarda dini organizasyonlar, yönetimle ve ticaretler ile alakalı olarak belirli bir geometrik formlarla düzen sabit olmuş, sınırları belirli bir doğruya sabit olan geometrik düzen, simetri düzeni oluşturmuştur. Rönesans dönemi meydan yapıları, insanların bir araya geldiği, yaşam etkinliklerinin düzenlendiği, sosyal

ilişkilerin kurulabilmesi de bu açık mekânlara görev olarak verilmiştir (Baştürk, 2000).

- Rokoko ve barok döneminde, meydan yapısında işlevsel değişim ve ölçü, yine yönetim biçiminin ve sosyal yapının vurgulandığı bir yapıya bürünmüştür (Baştürk, 2000). Algılama, görme duyu yasalarına göre yapılan Barok yapılar; Çınar (1996), yaptığı çalışma da resme benzetmektedir, resmin kurgusunda yaşamaktansa uzaktan izlenebilir. Kentsel mekânın, bireylerin sosyalleşip ilişki içerisinde olmaları konusunda bir buluşma alanı özelliğinde gittikçe bir azalma meydana gelmiştir. Kentsel meydana değişik betilerin bulunduğu süsleyici öğelere ve heykeller ön plana çıkmıştır. (Baştürk, 2000).
- Yakın geçmiş sayılacak 20. yy. da kentsel alanlardaki işlevlerin değişiklikleri, zoning anlayışı ve işleve yönelik şehircilik, meydan yapılarının da farklı işlev ve biçimlere cevap veren mekânlar olarak düzenlenmiştir (Çınar, 1996). Bunun sonucunda oyun alanları, pazar alanları, büyük-küçük toplantı alanları, ticaret alanları ve dini alanları gibi farklı aktivitelerin uygulandığı kentsel mekânlar ve bireylerin toplu kullandığı açık kullanım bölgeleri oluşturulmuştur (Baştürk, 2000).

Buradaki ana hedef, psikolojik, kültürel ve sosyal bütünleşmenin ortaya çıkmasında önemli rolü olan bu yapıların kullanıcı yoğunluğu ve değer kayıplarını zamanla arttırmak gerekmektedir (Tunbiş, 1987). Bundan farklı olarak kentsel bölgenin, bireyler arasındaki duyu değişiklikleri kapsayan ve bireyler arası etkileşimlere kaynak sağlayan 'sosyalleşen çevre' bazında değerlendirir ve bu yapıların tasarımında temel noktadır (Baştürk, 2000).

Kentsel açık alan kullanımında meydan yapılarının temelinde üç önemli form içinde karakterize edilmesi ve incelenmesi lazımdır (Çınar, 1996).

- Dairesel
- Doksan derece dörtgen
- Doksan dereceden küçük üçgen

Bu üç temel formun karma, farklı işlevlerde kullanımı kent meydanlarının yapılarının biçim ve fizik olarak gelişmesinde önemli bir rol oynar. Bu olayı gerçekleşmesine bağlı olarak iki farklı formun yaklaşımın üzerine konuşulması olasıdır (Giritli, 1991).

- Belirli, sınırları belli biçimsel yasalara riayet eden, belirli ahenk içinde olan meydanlara metrik meydan denir.

- Belirli kurullarla riayet etmeyen, düzgün olmayan, ahenk içinde olmayan veya harmonik meydanlara ritmik meydan denilebilir. (Giritli, 1991).

Yukarıda yazılan iki bakış açısı da biçimlenme yönünden meydanların sınırlanması, ortaya çıkan ana yapının oluşması ve yapılarının çeşitlenmesi, mekânın kapalı veya açık bölge olarak kavranması ile tanımlanır (Aydemir ark., 2004).

Meydanlarda kapalılık duygusu, kent meydanını saran binalar arasında ölçümün ve yapıların yüksekliğin oranı ile ifade edilir.

Kapalılık etkisinin başka bir ifadeyle de meydanın göbeği ile, meydanı saran yapıların en zirve ile en düşük seviye arasında bulunan bakış açısının, meydandaki döşeme zeminiyle yapılan açılarla belirlenir (Aydemir ve ark., 2004).

2.2.2. Cadde ve Sokak

Ana yollar, ara yollar, kavşaklar, sokaklar, bireylerin bir yere ulaşmak için üzerinde yaya veya taşıtlarla hareket ettiği şehrsel izlerdir. Yollar, kentlerin mihenk dış mekânları olmakla beraber kentsel döşemenin de en değerli objeleridir. Yollar yapı grupları içinde kentte yaşayan bireylere ve kent yapısına akışkanlık sağlamaktadırlar. Bunun dışında işlev alanlarını birbirlerine bağlamaktadırlar. Yollar, üzerlerinde bulunan insanı, bilinen iki doğrudan birinden birine iter ve bu onu dinamik mekân yapmaktadır (Aydemir ve ark., 2004).

Cadde ve sokaklar, açık ve sürekli belirli bir aksa sahip ve açıktır. Caddeler ve sokaklar kentin yerel ve geleneksel dokusunun belirleyici olduğu kadar, şehrin çevresinin dışına uzanarak kentin tamamını birbirine bağlayarak bir köprü ve düzen ögesidir. Yollar, fizyolojik ve coğrafi şartlara beraber bireyin çevrede gösterdiği imaja farklılık gösteren yoğunlukta bölge ve mekânlar oluştururlar (Çınar, 1996).

Sokak ve caddelerde görülen ‘mekânsal kapalılık’ tesiri, fazla bir sosyal ortamın yaratılmasında belirleyici bir görev üstlenir. Kapalılık tesiri, kent meydanlarında görüldüğü gibi; sokak/caddenin yanında bulunan yapıların yüksekliği ve yapıların arasındaki uzaklığın oranı ile ifade edilebilir.

Yol bölgesini çevreleyen binaların fiziksel karakterlerine (yükseklik, biçim, form, renk gibi) göre yol bölgesi, düşünüldüğünden farklı olarak kavranabilir. Bu tip nitelikler kentsel tasarım sürecinde, amaçlanan mekân tercihlerini azami bir biçimde vurgulayarak veya etkisinin düşürülmesi/artırılması için uygulanabilir (Giritli, 1991).

Sokaklar ve caddeler aslında imgesi anlaşılabilir bir biçimden oluşur. Düzgün bir hat üzerinde olmak zorunda olmayıp uzunlamasına bir gelişme gösterir. Geçmiş

dönemlerde geniş veya dar açılı, düzensiz hatlar, kentsel mekânda kapalı görünüm oluşturarak görünüşü insanların ilgisini daha fazla çekici kılmayı başarmışlardır. Binaların kütle veya yüzeye tesir ederek caddenin doğrultusu üzerinde durarak sokağın görsel kişiliğine tesir eder. Şimdiki dönemde sokak; binaların geniş alana yayılması ve taşıtların artmasıyla, mekân etkisini yitirmiştir (Çınar, 1996). Metropol kentlerimiz de bireyin yaşantısı ile bütünleşmiş öğeler olma etkisini kaybetmişlerdir. Şehirlerin her geçen zamanda büyümesiyle ve motorlu taşıtların sayılarının büyük oranda artması bir anlamda, trafik mühendislerinin ve şehir plancılarının sokak ve caddeleri tümünü bir araç ve yaya yolu olarak incelenip uygulanmasını sağlamıştır (Aydemir ve ark., 2004)

- Sokak ve yol mekânının tarihinde geçmiş canlı topluluklarının yaratılmaya başlandığı ilk çağları kapsayarak uzandığı söylenebilir. Bireylerin hareketliliği ve karşılık birbirleriyle olan ilişkileri ve haberleşme ihtiyaçlarına sebep olarak yol yapısının geçmiş dönemde örnekleri patika yollar ortaya çıkmıştır (Giritli, 1991).
- Antik Yunan imparatorluğu kentlerine incelediğimiz zamanda yapıların çoğunda koloni kentlerinde ızgara sistemi kullanılmıştır. Sokak ve caddeler birbirlerini dik açı ile kesen bu organizasyon, dalgalı ve eğimli topografya bulunan kentlerde kullanılmış, bireylerin rahat hareketi için merdivenli yol sayısını sayıca fazla yapmaktan çekinmemişlerdir. Yolların döşemelerinin kaplaması olarak taşıt ve yayalara göre farklı boyutlarda taş örmeleri uygulanmıştır. Ege bölgesinde bulunan Milet Antik Kentinde, araç yollarında taşların boyutu küçük, yaya yollarında ise boyutu büyük taşlarla kaplanmıştır (Giritli, 1991).
- Ortaçağ zamanında yol mekânı, konut düzeninin uzantısı olarak kabul görmüş ayrıca bu sebeplerin bir sonucu olarak, oturma etkinliğinin bir devamı olarak Antik Yunan toplumu tepki göstermiş kullanıma uygun kentsel mekân organizasyonlarında düzenlenmiştir. Ortaçağ döneminde, kentte insan ölçeği büyük derecede önemlidir. Sokaklar ve caddeler, bina üyelerim günümüzde bile örnek olabilecek estetik bir değere sahip olmaktadır nokta şehirde belirli olan ulaşım şekli yaya olduğu için caddelerdeki organik doku samimi bir havayı yaşatmaktadır. Sokağın yapılmasından sürekli değişen yol görünümüleri ve doğaya olan uyumluluğu önemli bir noktadır (Çınar, 1996).
- Rönesans döneminde, yerleşmeler arası nakliyatı başlaması, ticaretin gelişmesi, Ortaçağ döneminde kentin kapalı sınırların dışına taşan yerleşim hareketleri, ticaretin gelişmesi ve sosyal hayat için değişime endeksli yolun yapısı ve dokusu zamana bağlı değişim geçirmiştir (Çınar, 1996).

- Barok ve Rönesans zamanlarında yolların yapısının düzenli kurallara uyarak sınırları belirli bir düzen içinden kurgusu oluşturularak önemli uygulamalar yapılmıştır. Cadde düzenini de değiştiren ideal kent anlayışında simetri ve estetik çok önemli bir yer kazanmıştır. Sokaklar diyagonal ve geniş olarak tasarlanmaktadır, kent merkezi de büyük meydanları bir araya getirmektedir.
- 20. Yüzyılda, işlev alanlarında ve işlevlerde görülen değişimlere bağlı olarak yol yapılarında yeni boyutlar oluşmuştur. Günümüzde hızla ilerleyen motor gücü ve otomasyona zorunlu olan bu yapılar günümüze kadar kazandıkları kullanım çeşitliliğini ve anlamına zaman ilerledikçe yüksek oranda kayba uğrar ve bunun sonucu olarak günümüzdeki bu yapı gruplarının boyutu yol mekân olma karakterini kaybetmek olarak da açıklanabilir. (Çınar, 1996).

2.3. Kentsel Mekânda Sahiplik Duygusu

Günümüzde kentsel mekânlar çok sayıda aktivitenin gerçekleştiği, toplumda bulunan çok farklı bireylerin bulunduğu ve üzerinde yer aldığı bölgelerdir. Bu alanların mülkiyeti değişik kurum veya kuruluşlara aittir. Eski ilkel dönemlerden bu yana toplumsal ilişkilerin ve üretimin evrimleşerek değişiminden meydana gelen kentsel mekânlar, bu alanlar mekâna ve zaman kavramına bağlı kalarak değişiklik ve esneklik sağlayarak özel ve kamusal bölgelerin arasındaki sınırı çizer. Bu sınır özellikle şehrsel mekânlarda farklı açıklanması zor bir özellik gösterir. Kullanım, kişinin kendi mülkü veya işletmenin bir bölgesinin yalnızca kamusal alan niteliği taşımasında büyük bir etki göstermemektedir. Kentsel mekânlardan, kullanımı açık olan mekânlar veya toplumsal hizmet mekânları kamuya ait olan bölge olarak tanımlanabilir. Bu yüzden bu kentsel mekânlarda bulunan donatım kamu yararını gözetmek zorundadır (Susmuş, 1999).

Günümüzde kentsel mekânlar, bireylerin kişisel yaşantısının aksine birlikte yaşadığı toplumsal yaşamında tüm etkinliklerin ve organizasyonların devam ettiği alanlardır. Bu kentsel mekânlar; Bütün meslek grubunun, yaş, cins olarak bireylerin faydasına katkı sağlayan, kentsel yapının çevresinde bulunan yapı grubu olarak tanımlanır. Bu kentsel mekânlar bireylerin özel mülkünün ortak olarak kullandığı bölgelerdir. Bu bölgeler ortak kullanımlar ve çıkarlar için projelendirilip uygulanmıştır.

Kentsel mekân türleri mülke bağlı olarak özel alanlar, yarı özel alanlar, kamusal alanlar ve yarı kamusal alanlar olarak sıralanır (Aydemir ve ark., 2004).

2.3.1. Özel Alanlar

Mekânı kullanan birey olan, denetimi yapılan, ticaret fonksiyonunun kullanıldığı kentsel mekânlar ‘özel alan’ olarak tanımlanır. Özel mekânlarda yetkili tek birey kullananlardır. Bu mekânlarının denetim yetkisi yasal ve fiziki kurallara göre yapılır. Yapılanması tamamlanmış kentsel mekânlardır. Özel mülki alan üzerinde inşa edilerek denetimli bir şekilde kullanılır (Aydemir ve ark., 2004).

2.3.2. Yarı Özel Alanlar

Bir grup veya zümrenin ortak bir şekilde kullandığı ve sahibi oldukları mekânlar ‘yarı özel alan’ olarak adlandırılır. Mekânı kullananlar mülk sahibiyle birlikte kiracıdır. Sorumluları ise o alanın ortaklaşa kullanan sorumlulardır. Özel alanlarda olduğu gibi denetim fiziki, sosyal ve yasal kurullarla yapılır. Kentsel dış mekânlara örnek olarak arsa, arazi, tarım ve bahçe alanları vb. yapısı tamamlanmamış kentsel dış mekânlardır (Aydemir ve ark., 2004).

2.3.3. Kamusal Alanlar

Toplumdaki tüm bireylerin kullanımına açık durumda olan mekânlar ‘kamusal alan’ olarak adlandırılır. Kamusal alanlarda sorumluluk kamuya mal edilir. Denetleme sistemi yasal yaptırımlarla sağlanmaktadır (Çubuk, 2002).

Bu türdeki mekânlar “Birlikte yaşamının gereksinimlerini gerçekleştirdiği görüldüğü, bütün toplumun yararlanabildiği bazen de denetimli bir sistemle kullanılan, şehrin içinde yer alan mekânlar olarak açıklanır (Çubuk, 2002).

2.3.4. Yarı Kamusal Alanlar

Açık kentsel mekânlarda toplumun kullanımına açık kentsel alanlar ‘yarı kamusal alanlardır. Kullanan bireyler genelde belli kişilerden oluşur. Kamu ve kullanıcı bireyler sorumludur. Denetim mekanizması fiziki ve yasal düzenlemelerle yapılmaktadır (Çubuk, 2002).

Kentsel kamusal alanlar, kentte yaşayan bireylerin birbirleriyle kaynaştıkları, sohbet ederek vakit geçirdikleri yerlerdir. Bu alanlarda bireyler bazı özel donatılara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu donatılara örnek olarak su oyunları, döşemeler, parkmetre, telefon kulübeleri, aydınlatma elemanları, meydan saatleri, bisiklet park yerleri ve ağaç koruyucularıdır (Çubuk, 2002).

3. KENTSEL TASARIM İLKELERİ

3.1. Kentsel Tasarım İlkelerinin Tanımı

Kentsel tasarım ilkelerinin tanımı şehir bağlamının bir objesi olarak sınırlandırılmış kentsel peyzaj unsurlarıyla ve yapay olmayan bir alanı tanımlamaktadır. Şehir ise kentsel mekânların birbirleriyle olan ilişkisi ve bağlı olduğu bir bütünüdür. Bu yönden, kamusal ve özel mekânların yapısal çevreyi biçimlendirme hareketleri, kentsel anlamda bütün organizasyona etki etmektedir. Çevreyle alakalı diğer bütün uzmanlık dallarında bulunduğu gibi, şehirselleşmelerin mekânsal düzenlemesiyle uğraşan kentsel tasarımcı da şehir üzerindeki değerli bir objedir. Kentsel alanların tasarımından günümüzde gelişmekte olan bir uzmanlık dalı olan kentsel tasarım, yaratıcılara uygulamalarında rehberlik eden fiziki ve soyut rehberler olarak kentsel tasarımın öğelerini ortaya koyan ve farklı uzmanlık birimlerine ihtiyaç duyabilmektedir.

Modern kentin yapay çevresi ile tabii çevre ile olan uyumunun en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan kentsel tasarım, kentsel bölgelerdeki kalitenin artmasını sağlamaktadır. Düşüncel kentsel bölge oluşturmayı gaye edinen geçmişteki erken dönem tasarım hareketleri, büyük oranda estetik, ahenk, uyum ve varyasyon gibi maddesel özellikler üstüne yoğunlaşmıştır. Fakat günümüze bakılırsa, kentsel bölgelerin yaratımında, bölgenin fiziksel ve sosyal niteliğini beraber ele alan, daha kompleks bir yaklaşım tarzı oluşturulmuştur.

Modern çağımızın gerekliliği, şehirlerin yapısal düzenlemesinde kullanılan tasarım objeleri, gereksinimleri karşılayamamaktadır. Gruplar halindeki veya birer birer binalar için işleyen bu yöntemler, tüm şehre uygulandıklarını da eksik kalmaktadır. Bu sorunun temel sebepleri ise; kentin hızlı bir şekilde büyümesi ve bu büyümenin kontrollü bir şekilde olmaması ve tüm şehirde üç veya dört boyutlu çare bulunamaması gibi sebeplerdir (Bacon, 1974).

Şehirler, tarihin en eski yerleşimlerinden itibaren, nüfusun artmasıyla beraber doğan üretim ihtiyacı teknolojik gelişmeleri tetikleyerek büyük bir hızla ilerlemiş ve bu büyümenin etkisinden birçok mekânsal sonlarına varmışlardır. Bu çabuk gelişmenin kentsel tasarımın noktası, güncel çoğalma bölgeleri yerine şehrin sınırlanan noktalarının içinde kalan hâlihazırda olan kentsel bölgenin niteliğini yükseltmeye dair sağlamlaştırma önerileri masaya yatırılmıştır. Kentsel tasarımın temel gayreti, kentsel bölgeleri sıralayan organizasyon tasarımı yapılmasıdır. Bu tasarımların temel noktaları da bağlamlardan oluşmaktadır. Bağlamın anlamı, herhangi yapıyı veya mekânı çeviren bölgenin içlerinde

durduğu koşulları ve durumu yansıtır. Projenin kavramı bu şartların tüm gereksinimlerine cevap olarak verilebilmelidir.

Hâlihazırda bulunan kentsel dokuyla modernleşen gelişmelere birleştirmek için olası çözümler yaratmak, kentsel tasarımcılarının modern zamanda ilgilendikleri en önemli sorunlardan bir tanesidir. Kentsel tasarımda ulaşılmaya çalışılan temel hedef; tasarım bölgelerindeki görsel boyut, işlevsellik, nitelik içerisinde tutturma. Kentsel tasarım aşaması; kullanan bireylerden, yaratıcılara özellikle yerel halk kadar projeyi kullanan tüm bireyleri kapsamalıdır. Bu noktadan kentsel tasarım yöntemleri, değerli kentsel mekânlar oluşturmak amacıyla tasarım aşamasına katkı veren amatör ve profesyonellere rehber olacaktır (Llewelyn ve Davies, 2000). Kentsel tasarım öğeleri, bu yöntemlere bağlı geliştirilen uygulamalar yaratıcının tasarımına rahatlık sağlayarak, yaratıcıya mihenk bir sembol olarak önerilmektedir veya sunulmaktadır. Kentsel tasarım aşaması; kullanan bireylerden, yaratıcılara özellikle yerel halk kadar projeyi kullanan tüm bireyleri kapsamalıdır.

3.2. Kentsel İmajın Yönleri

1850'li yılların sonlarına doğru Ebenezer Howard, Frederick Law Olmsted ve Daniel Burnham'ın önderliğinde şehir güzelleştirme hareketi başlatılmıştır. Amerikan şehirlerindeki büyüyen olumsuz değişimlere çare olarak bu mimarlar daha keyifli ortamlar yaratmak için kentlerin estetik dönüşüme ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Bu hareketin arkasındaki temel teori, düzenli ortamların iyi bir toplum için mecburi olduğudur. İyi ve güzel bir şehir ahlaki ve sosyal teşvik edebilir çevre Camillo Sitte'ye göre, insan ruhundaki fiziksel ortamlardır. Onun için bu ortam şehirde sağlanmalı ve vatandaşlar için güvenli ve mutlu yerler oluşturulmalıdır. Bu nedenle, kent sadece ihtiyaç duyulan faaliyetlerin alanı olmakla beraber aynı zamanda kentsel tasarım şehir planlama mesleği için çok önemli hale geldi. 1950'lere gelindiğinde ve 1960'larda fikir önemli ölçüde değişti. Fiziksel teoriye karşı determinizm ve fiziksel çevre ile ilişkisi bazı teorisyenler tarafından sosyal etkilerin önemi hakkında fikir ayrılığına düştüler. Sosyal güçlerin fiziksel çevreyi nasıl etkilediğini tasarımcıların anlaması gerektiğini belirttiler. 1960'larda kent imajı kavramı modern olana tepki vermek için tanıtıldı. Mekânın manipülasyonu, modernizmin yıkıcı etkileri ve kaybı şehirlerde büyüyordu. Mimari incelemeye odaklanan Kevin Lynch ise bu kentsel deneyim savunuyordu.

Bir kentte bulunan dinamik elemanlar, özellikle de bireyler ve onların etkinlikleri, şehrin durağan fiziksel bölümleri kadar değerlidir. Bireyler bu gösterimde izleyici olarak durmaz, onun bir modülü olarak diğer katılanlarla birlikte sahnenin içinde yer alırlar. Kenti algılayabilmek çoğu kez süreklilik göstermeyerek, dikkatimizi çeken başka şeylerle bölünür. Neredeyse tüm duygularımız devrededir. Kentteki imaj da tüm bunların birleşimi olmaktadır. Kent yalnızca birbiriyle büyük farklılıklar gösteren farklı sınıflardan olan, çok farklı kişilikteki milyonlarca bireyin algıladığı bir nesne değil, aynı zamanda kendilerine özgü nedenlerle kentin yapısını sürekli değiştiren inşaatçıların da bir ürünüdür.

Kentsel imajlar gözlemcinin çevresiyle arasındaki çift yönlü bir etki-tepkinin sonucudur. Belirli bir gerçeğin imajını değişik kullanıcılar farklı şekilde algılayabilme ihtimaline sahiptir. Bu sebeple imajın doğru olup olmadıkları incelenmelidir. Bu doğruluk farklı şekillerde sağlanabilir. Gözlem yapan bireylerin yaşları, eğitimleri, meslekleri, doğaları ya da aileleri dikkate alınarak gittikçe daha homojen gruplara bölünmeleri sağlandıkça, güçlü ve tutarlı bir imaj yaratılma olasılığı da giderek artar. Tüm bireyler kendi imajlarını oluştur ve taşır ama genel olarak bakıldığında aynı kümeye ait olan kullanıcılar arasında temel bir uyuma vardır. Çok sayıda kişi tarafından kullanılacak bir çevre biçimlendirmeyi arzulayan kent planlamacıları, grubun önemli üyeleri arasındaki uzlaşmayı ortaya koyan bu tür imajlarla ilgilenmektedirler (Lynch, 1960).

3.3. Kentsel Tasarım İlkelerinin Özellikleri

Günümüzde kentsel mekân tasarım yöntemlerinden, bu tezde kapsamlı tanım verilip, açıklamalı bir biçimde düzenlenip sonra en son parçada Şanlıurfa ve Balıklıgöl çevresi bu yöntemler çerçevesinde araştırılacaktır. Bu anlamda kentsel tasarım ilkeleri ve Kevin Lynch analizi çalışma alanımızın araştırılmasında bize yön gösterecektir.

3.3.1. Kevin Lynch imaj analizi

Kevin Lynch'e göre her insan içinde yaşadığı kente ait somut, soyut nesnelere zemininde oluşturduğu bir grup zihin imgeleri mevcuttur. İnsanın bir kent içinde kendi yolunu bulması ve bu imgeleri tanımlaması harita aracılığı ile gerçekleşmektedir. Kevin Lynch kapalı dünyanın zihninde genellediği çevresel imge terimine, kişinin kendi yolunu bulma aşamasından ilk seviyesi olarak kullanır. Bu terim geçmiş deneyimlerin ve anlık hissiyatların bir ürünü olmaktadır. Kenti görünür kılmak, okunabilir olmasını sağlamak kişilerin çevresi ile birlikte bir uyum içerisinde ve kendini güvende hissetmesi amacıyla

çevresel İmge önemlidir. Bu noktada odaya bakarsak şehirde kurulan duygusal bağın çevresel imge ile anlatabiliriz. İnsanların kendi öz hayatları, içinden geldikleri kültür ya da şehirle kurdukları birliktelik sonucu elde ettikleri tecrübeler her ne kadar birbirinden değişik olsa da bir arada yaşıyor olma sonucu ortaya çıkan kentin imgeleri ve bu imgelerin bir değerler dizisi oluşturmasında önemli bir yer tutmaktadır.

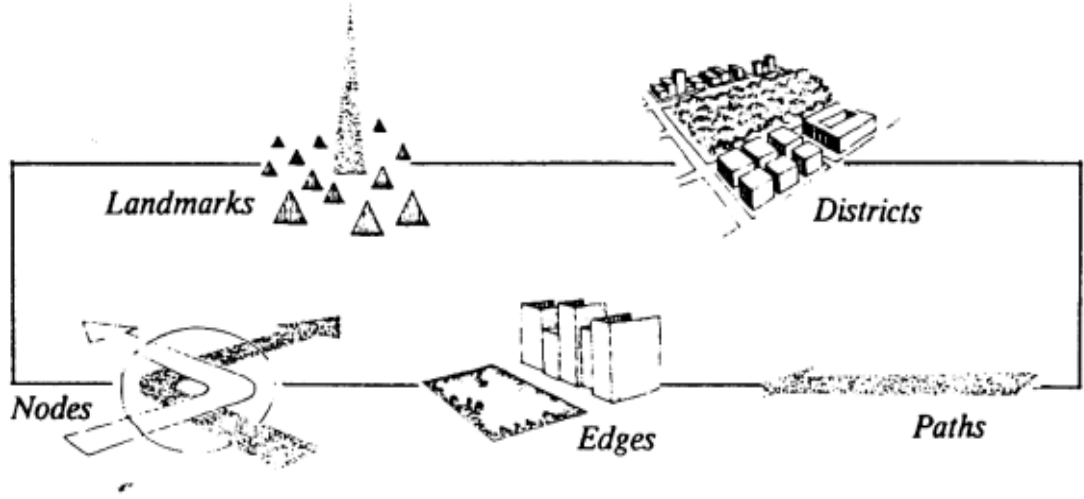
Kevin Lynch kenti temel olarak, fiziki unsurları baz alarak oluşturulan 5 görsel algılama birimine bölmüş ve bireylerin aklında kentin böyle bir bellek haritasını çizdiğine ve insanların bu sadeleştirmelerle kentte daha kolay yolunu bulduğunu göstermiştir. Kent imgesine oluşturan bu öğeler ise;

1. “Kentte yaşayan bireylerin alışkanlık ve koşullarına bağlı olarak kullandıkları, pek çok bireyin zihinsel imgesinde baskın durumda olan yaya yolları, kanallar, toplu taşıma alanları, sokaklar, demiryolları vb. yol yapıları”
2. “İki alanın arasında kalıp sınır fonksiyonu gören, doğrusal olarak sürekliliği bölen, yaya ve ulaşım aksları gibi kullanılmayan doğrusal öğeler olan sınırlar kenarlar”
3. “İki boyutlu zihinde algılanan, farklı veya karma işlev özelliği gösteren ve şehrin orta ve veya büyük ölçekli bölümlerini oluşturan alanlar”
4. “Şehrin girişini sağlayan stratejik fiziki noktalar, ulaşım akışında kesintilere neden olan kavşaklar, şehrin bir noktasından diğerine geçişe olanak sağlayan, bireylerin etkinliklerinin yoğunlaştığı ortak alanlar olan düğüm noktaları – odak noktaları”
5. “Diğer bir noktasal referans kaynağını oluşturan, yaşayan bireylerin içine girmedeği, kolay tanımlanabilir fiziksel oluşumlar olan nirengiler - referans noktalarıdır. Bir kentte okunaklılığın olup olmadığı ancak bu görsel niteliklerin kentte yaşayanların zihinsel imgesine dayanarak incelediğimizde anlaşılabilir. Güzel bir kent için en önemli özellik okunaklılığı değildir, ancak büyüklüğü, zamanı ve karmaşası ile bir kent oluşturacak boyutlarda çevreler için, özel öneme sahip tanımlanmışlardır (Lynch, 1960).” Bu nedenle kenti anlamak için sadece kenti kendi içinde değil, kenti kentte yaşayanların kendi gözünden de değerlendirmek gereklidir.

Lynch’ e göre kent imajını oluşturan 5 ana öğe vardır (Şekil 3.1).

- Yollar (paths), kullanıcılara yön veren hareket kanallarıdır.
- Sınırlar (edges), fiziki sınırlardır.
- Bölgeler (districts), farklı etkileşimlerin sürekli hale geldiği mekânlardır.

- Düğüm noktaları (nodes), kesişim düğümüdür.
- Referans noktaları (landmarks), çevresindeki yapıları simgeleyen önemli yapılarıdır.



Şekil 3.1. Kent İmajını Oluşturan  ğeler (Lynch, 1960)

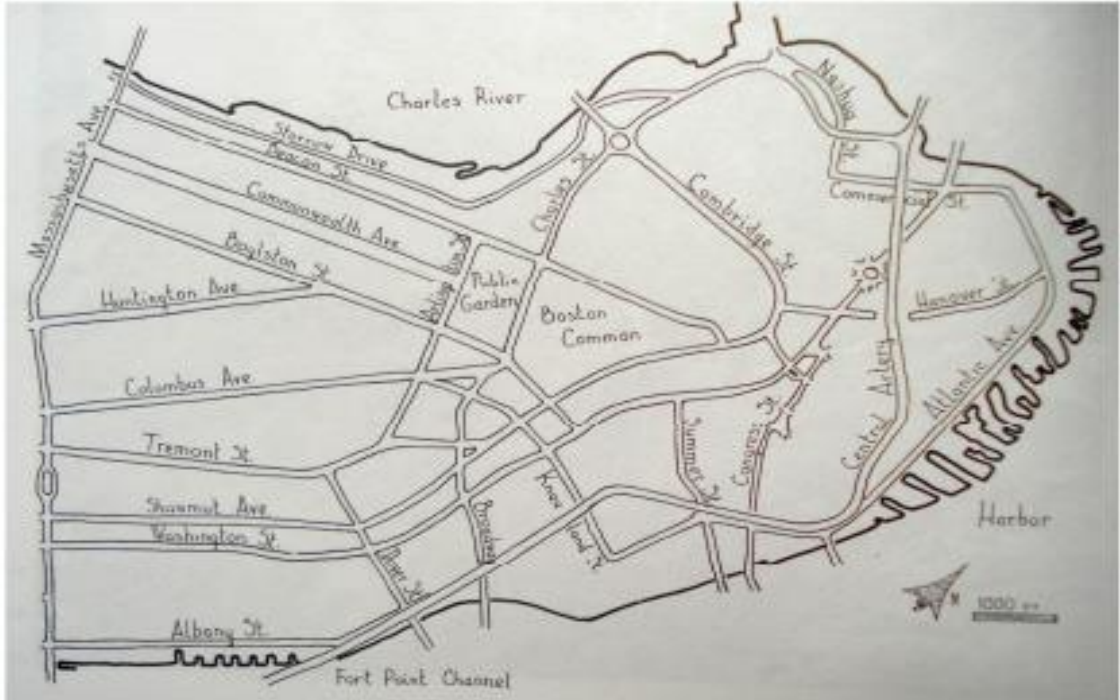
Yollar: Kullanıcılara yön veren hareket ettiren kanallarıdır. Bir kenti tanımlayan ve algılamada kolaylık sağlayan en önemli öğelerdir. Bireyler yol boyu, g zerg h üzerindeki mekânları ve yakın çevresinde onunla ilişkin öğeleri algılamaktadırlar. Yol yapıları bilişsel imajdaki (cognitive image) sabit öğeler olmakla beraber kullanıcılar bunların içinden geçip diğer imgesel öğeler ile etkileşim kurarlar. Leon Krier, yolları kentsel mekânın en kıymetli iki nesnesinde bir parçası olarak açıklamıŐtır. Yolları yapıların çevirmesiyle oluşan, yerleşim alanının yayılmasıyla oluşan bir değer olarak tanımlamıştır (Krier, 1988). Leon Krier ve Lynch'e göre paydaŐ nokta yolun yerleşmenin ürünü olarak oluŐmasıdır ancak yol her daim Krier'in tanımladığı gibi yapılarla sınırlı değildir. Genellikle hızlı ulaşımın olduğu otobanlar farklı yapı değerleriyle sınırlı olan fakat binalarla açıklanmayan kentsel mekânlarıdır. Yolların kentteki kullanım sıklığına bağlı olarak önemi ve algılanması değerliklik gösterir. Kentsel bir mekânda ana yolların kimliğini kaybetmesi tüm Şehir imajının algılanmasının değermesine neden olacaktır. Yolların dizemli bir diziye bağlı olarak veya daralmaları - geniŐlemeler göstermesi, lineer veya organik bir forma sahip olması, gözlem yapan bireyin yol mekânıyla ilgili algısına etki eden yapısal değerlerdir. Yolların bilinir ve açık baŐlangıç noktaları ve konumları, gözlemciye bu yolu takip ettirmesiyle onların güçlü kimlikli olmasını sağlamaktadır (Lynch, 1960).

Sınırlar: Yol gibi aralıksızlık etkisi veren, fakat bağlayıcı, birleştirici değil, ayırıcı öğeler olarak dikkat çeken sınırlar genelde bir alanı sınırlayan öğe olarak tanımlanmaktadır. Biçime doğru paralel hareket eden ya da kesik sınırlar, yüzeysel ve hacimsel karakteriyle o civarın biçimsel işlevine önemli miktarda katkı sağlamaktadır (Giritli, 1991). Sınır, yönlendirme işlevi bakımından yollara benzer lakin yol kadar baskın olmayıp beraber hareket eden çizgisel terimlerdir ve genelde iki bölge arasında olan sınırlı, tanımı belli mekânlardır. Sahil boyunca ve yolun genişlediği bölgelerde sınırlara örnek olabilir. İki alan arasında sürekliliği bozan engeller ya da öğeler (duvar, sahil kenarı, nehir) olup, görsel olarak baskın olduğunda ve biçim olarak süreklilik gösterdiğinden güçlü bir hissiyata kapılır (Lynch, 1960).

Bölgeler: Kevin Lynch'e göre kullanıcı bireyin içinde hareket ettiğinde ya da yanı başında yürüdüğünde oranın değişik bir yapı bölgesi olduğunu içsel bir biçimde kavradığı, zihinsel olarak içinde bulunduğu, kendi ortak karakterleri olan ve birbiriyle bağlantılı geniş şehir alanlarıdır. Ortak bir kimliğe ait olarak bilinen kentin bir alanı veya mahallesi, kendine has, tanılır bir künye taşımaktadır. Bu mntıklar yerleşimin büyüklük ve yoğunluğuna bağlı olarak, başlıca erişim aksları, merkez meydanları, suyolları ve yeşil mekânlar olarak açıklanabilir. Bunların en önemli özelliği tanınması ve algılanmasında kayda değer bir görevde olmalarıdır. Bu unsurlar belirtken mekânsal nitelikleri ile bütün şehirde yaşayan kullanıcılar tarafından bilinirler. (Giritli, 1991). Norberg Schulz'a (1980) göre bölge, tanımlanabilir bir künyeye sahip, benzeş dokuları olan bölgelerdir. Alanların sınırları, şiddetli ve belirli bölünebileceği gibi belirsiz ve sönük geçişli de olabilmektedir. Bazı vakit akılda kalan mekânlar, bölgelerin arasındaki geçişin belirgin bir biçimde hissedilmediği mekânlar olmaktadır. Yapılandırılmış bölgenin kimliğini, "açıklık" niteliğine bağlı tutan Norberg-Schulz, sınır bölgesinin somut bir biçimde hissedilmesinin çevresini tecrit edilmiş hale getirdiğini belirtmektedir. Alanların fiziki kimliklerini belirleyen çok sayıda değer bulunmaktadır: çevre sakinleri, bina tipi, topografya, detay, doku, kullanım, doluluk-boşluk, biçim, vb. sıkı inşaatı yapılmış şehirlerde (Boston vb.), mekânları belirtmek amacıyla sıkışık cephedeki basit işaretlerden yararlanılır. Bunlara örnek olarak pencere düzeni, siluet, süsleme, renk ve malzeme gösterilebilir. İşaretler yalnızca görünür olmamakla beraber gürültü bile değerli bir işaret olabilmektedir. Bazı zamanlarda kent merkezinde dolaşırken kafanın karışması bu ipuçlarına örnek gösterilebilir (Lynch, 1960). Mekânı ayırt edebilecek ipucunun sağlam ve net olması için imajın kuvvetli bir şekle sahip olması gerekmektedir. Yoğunlukla bulunan fakat ayırt edilmesin zor olan işaretler tüm yapı için yeterli olmayabilir. Bu işaretleri mekânla ilişkisi

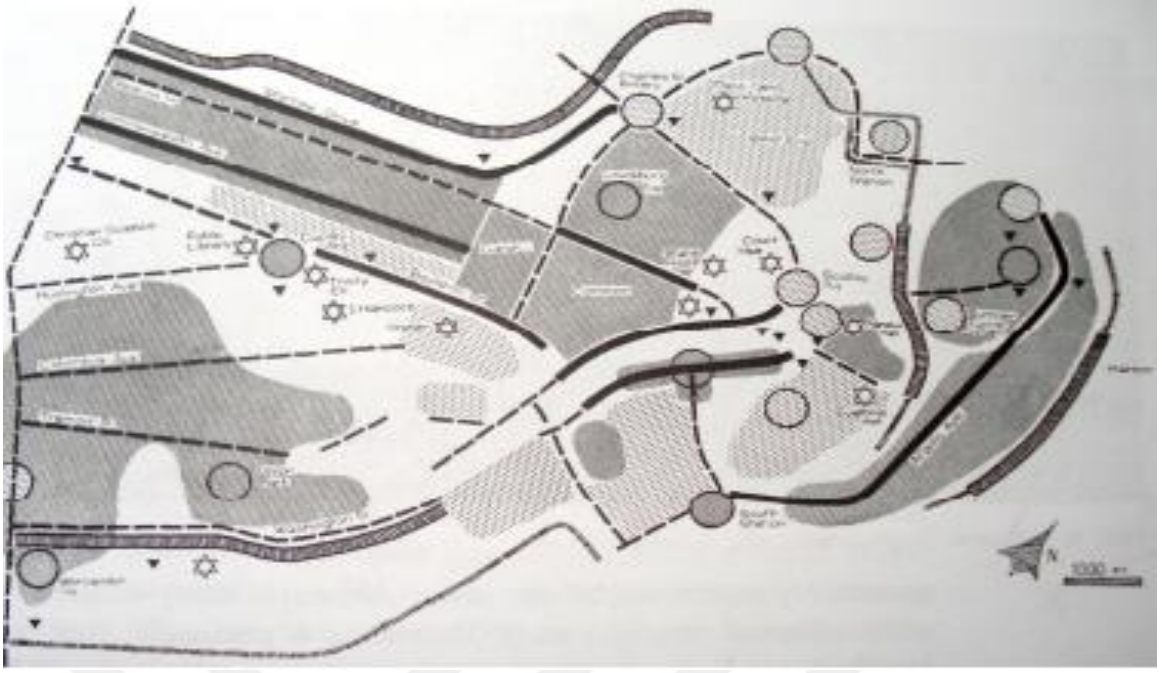
olan bir kişi fark etse de görsel etkileşimden eksik oldukları için başka bir birey için hissiyat olmamaktadır (Lynch, 1960).

Düğüm Noktaları: Bir şehirde yoğun kullanıcı aktivitelerinin yer aldığı seçkin noktalar ve özellikle, birbirini kesen yollar düğüm noktası karakterindedir. Bir meydan, yeraltı treni istasyonu gibi stratejik olarak öbürkü yerlerden farklılık gösterip bağ noktası olarak servis veren bu yerler, çoğunlukla bir kaynak noktası tarafından da desteklenerek, kentsel etkinliklerin burada yoğunlaşmasına sebep olabilir (Giritli, 1991). Düğüm noktaları şehrin stratejik nokta ve gezmek için kullanılacak ana noktalarıdır. Kavşak, duraklar veya algılayışı bir noktaya odaklayan nokta olarak açıklanabilir. Diğer bir odak noktası tipi toplanma mekânı olan, kent meydanlarıysa kent imajı bakımında göze çarpıcı değerlerdir. Şayet kent meydanı kuvvetli bir fiziksel biçime sahipse imaj tesiri daha güçlenir ve kolayca akla gelir. Kesin karakterlerin yoğun karşılaştığı bölgeler ve yolların birleşme alanlarına benzer, belirli yoğunluğun yaşandığı bölgeler olan düğüm noktası, kavramsal açıdan düşününce şehir imajının içinde yer almakta olan küçük noktalar, fakat gerçekte hacimli bölgeler olabilmektedir. Mekân, yerel ya da tüm dünya ölçeğinde düşünüldüğünde şehrin kendi de bir node olarak kullanılabilir. Kavşak noktaları genelde karar verme aşaması olduğundan insanlar etraflarına bakarken daha temkinli olurlar. Bu merkezlerdeki işaret ve öğelerin bireyleri tereddütte bırakmayacak biçimde açık ve belirtili olması gerekmektedir (Lynch, 1960).



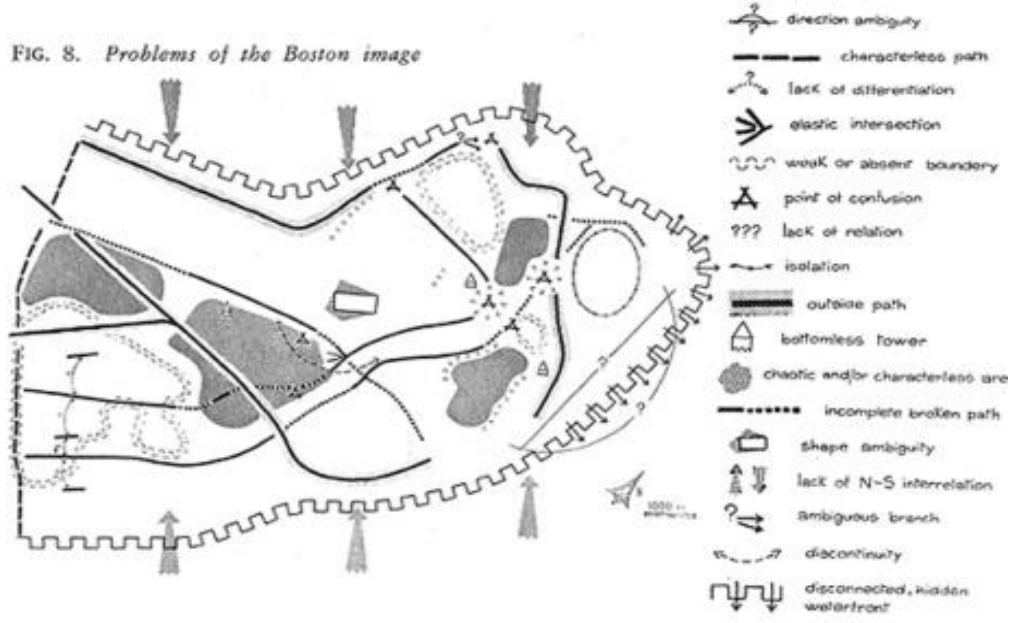
Şekil 3.2. Boston Şehri Planı (Lynch, 1960)

Referans Noktaları: Baş yapıt olarak kolayca ayırt edilebilecek özelliğe sahip, gözlem yapan bireyin dışardan izlediği, sade tanımı yapılmış fiziki nesnelere. Bu nesnelere, Gestalt'ın zemin-şekil birlikteliğinde olduğuna benzer arka fonla bir karşıtlık oluşturuyorsa, rahatlıkla referans olarak kullanılabilir (Lang, 1987). Öğeleri referans noktası olarak saptamak iki şekilde mümkündür; ya kentin diğer mekân ve durumlarından görünebilir bir biçimde olmalı veya yanında bulunan nesnelere kuvvetli bir kontrast oluşumu yapmalıdır (yapı cephesinde geri çekilmeler, yükseklik farklılığı) (Lynch, 1960). Birçok bölgeden görülebilen, kaynak olma özelliği olan uzaklardaki referans noktaları, şehirde yabancı olanların yön duygularını tayin edilmesine yardımcı olmaktadır. Bazı kaynak noktaları bir oldukları veya tecrit edilmiş halde oldukları için güçsüz kalmış olabilmektedirler bunlar güçsüz referans noktaları olmakta olup tüm içinde onları kaybetmemiz olasılıktır. Yerel noktalar küme şeklinde akla gelebilir. Yinelenen bütün içerisinde birbirlerinin imajını güçlendirmektedirler (Lynch, 1960). Şehrin imgenip ya da okunabilir olması için sınır, yol, bölge ve çeşitli objelerin birbirleriyle etkileşim içinde olması lazımdır. Birlikte ele alındığında birbirlerini güçsüz hale getirir veya güçlü yapar. Lynch (1960) bu etkileşimlerin güçsüz olduğu şehirleri yabancılaşmış şehirler olarak tanımlar. Lynch'in şehir imajı noktasında Boston Şehrinde (Şekil 3.2) yaptığı analizinde kent imajının beş objesi olan referans noktaları, sınırları, bölgeleri, düğüm noktaları ve yollarını belirtmiştir (Şekil 3.3). Daha sonrasında şehrin sorunlarını değerlendirip bu sıkıntılara cevap bulmaya çalışmıştır (Şekil 3.4).



Şekil 3.3. Boston Kevin Lynch'in Beş Objesi Kapsamında İrdelenmesi (Lynch, 1960)

Şehir imajı kapsamında Boston şehrinin sorunlarından, karışıklık, zayıf bölgeler, tecrit edilmişlik, sürekliliğin bozulması sıralanır (Şekil 3.4). Bu kapsamda Lynch (1960), Boston şehrinin ızgara özelliğine sahip olmayan sokak dokusunun farklı bir etkisi olduğunu savunurken, bunların iki şartta geçerli olduğunu da söylemektedir. Yön bulma hissiyatını kaybetme ve hiçbir zaman kurtulamama tehlikesi olmamalıdır. Buluşacağı şaşırtıcı ve darmadağın bütünü görülebilen bir tablo içerisinde yer almalıdır. Gereken bilgileri ve bağları hafızaya getirmeyen bir kargaşa ve şaşırtıcı olgu zevk vermez. Yaşayan ve akılda pozitif etkiler oluşturan bir şehir imajının oluşmasında yer alan şehre münhasır örgü nesnelere, Lynch'in ilkesine yakın olarak; yapı adası, meydan, sokak, doku ve cephe biçiminde 5 parçaya ayırmak mümkün olabilir (Ergün, 2000).



Şekil 3.4. Boston Kevin Lynch'in Beş Objesi Kapsamında İrdelenmesi (Lynch, 1960)

Cadde ve sokaklar: Geçmiş dönemde sokak, şehirlerin kültürel-sosyal yaşamında en değerli rolü oynayan iki temel bölgeden biri olup, Antik çağda, Barok, Rönesans ve Ortaçağ'da değerli bir yaya bölgesi olup ve 19. yy.'ın ikinci çeyreğine dek bu geleneksel kimliğini muhafaza etmiştir. Sokak mekânı, bir hayat tarzını ifade etmektedir (İnceoğlu, 1989). Bu hayatı sağlayabilecek ve mekânı tanımlayacak elemanlar ile yayaların ilişki yoğunluğu, ortamın canlılığını etkilemektedir. Kent bütünüün parçası olan sokaklar, şehir ölçeğinde binalar arasında, yayaların ve taşıtların dolaşımını sağlayacak bir bağlantı ve ulaşım aracı olmanın yanında aynı zamanda sosyal yaşam için açık bir platform oluştururlar (Önal, 1998). Meydan; caddenin tam aksi bir özelliğe sahip olup, merkezi ve kapalılık etkisi hâkimdir. Kültürel boyutun tanımlayıcı unsuru olan sürekliliği, bütün açık kentsel alanlarda yakalamak mümkündür. Dolayısıyla bir kentsel meydana bu süreklilik, alanın geometrisinde ve bunu çevreleyen binaların biçimlenmesinde aranabilir (Ergün, 2000). Norberg-Schulz, hedefe giden yol ilişkisini kurarken kentsel çevre bağlamında cadde ve meydan arasındaki benzer durumun altını çizerek, Kentin temel elemanlarının merkez (centre) ve yollar (path) olduğunu belirtmektedir. Kentlerde; meydanlar merkez görevini görürken sokaklar ise yol görevini üstlenirler (Norberg-Schulz, 1980). Yapı Adaları; kent dokusunu ve bütünlüğünü oluşturan fiziksel elemanlardan biri olup, sabit ve tekrarlılığı olan parçalardır. Kendi başına kentin bir çekirdek elemanı değildir. Daha çok birbirini tamamlayan, farklı özellikte yardımcı diğer kentsel mekân elemanları ve küçük blok birimlerinin bileşimiyle,

kentin karakterini oluşturmaktadır. Cephe ise; kentlere karakterini veren önemli bileşenlerden birisidir. Cephe, net şekilde algılandığında kamusal ve özel mekânların bütünlüğünde, okunabilirliğinde ve tutarlılığında katkıda bulunarak ölçek dengesinin oluşmasını sağlar (Ergün, 2000).

3.2.2. Karakter

Günümüzde kentsel mekânlar; mekânı kullanan bireyler üzerinde bir mekân hissiyatı yaratan değerli bir izlenim oluşturan ve anlam meydana getiren mekânlara kentsel mekân denilmektedir. Bahsettiğimiz mekânlar bireylere yönelik değişik bir izlenim ve olgudan özellikli bir karaktere bürünmüştür. Kişilik üniversite, bireylerin bütün diğer yapıların içinden özellikle bu mekânı kabul etmesindeki sebeplerden bir tanesini içermektedir. Bu hissiyat, o mekânı öteki mekânlardan ayrı tutan ve diğerlerinden emsalsiz yapan görsel tesirlerin etkisiyle gün yüzüne çıkmakta olup, mekânı rakibi olmayan bir yere çevirmiştir. Kullanan bireylerin hissiyatlarını az veya çok değiştiren faktörler; dükkân, bina, kamusal yapı vb. mekânın rastgele herhangi bir objesi olabilmektedir. Bireyler herhangi bir mekânın farklı yapıda olduğunu, bireylere olumlu etkiler verdiğine ve o mekânda konforlu bir şekilde kaldıklarını hatırladıklarından, bireylerin kendisini o mekânın bir değeri sanıp düşünmekte bu mekâna ilgili olduğu hissini düşünmektedirler (DETR, 2000).

Hâlihazırda bulunan bina tipolojileri, peyzaj ve objeler, bireylerin sosyalleştiği çevrede cadde örtüsü ve farklı etkiler ile beraber yerele özgü otoriteyi tespit etmektedir. Hâlihazırda bulunan örtüyle yeni inşa edilecek olan ara yerdeki uyumun temin edilmesi kentsel tasarımın amacı bu yönde olması zorunludur. Bu yöntem yerel özelliğin korunup kollanmasını sağlayarak hâlihazırda bulunan yapıların değerini yükseltecektir.



Şekil 3.5. Yerel Kişiliğin Değerli Bir Objesi Sayılan Peyzaj Ögesi, İsveç (Gehl ve GemzØe, 2001: 39)

Günümüzde başarılı sayılacak bir kent tasarısı, bağlam ve yerin kusursuz bir biçimde idrak edilmesi zorunludur. Mekânı diğerlerinden ayıran sebepleri görmesini sağlayan soru ve yerin değerini, kentsel tasarımın değerli esas ana yollarını yapılandırmaktadır. Aynı dönemde yapılmış çoğu tasarım projesi yerel ögeyi dikkate almadan tasarladığı projeler, kişilikte süreksizlik ile tamamlanmıştır. Bağlam kavramı, büyük bir örtü içerisinde konumlanan kentsel bölgenin karakteri ve yerel konumu ile açıklanmaktadır. Kentsel tasarım uygulamasını, mahalli otoriteye elverişli olması için, yerel kavramla alakalı teknik sürecin girdi çıktılarını içinde bulundurması lazımdır. Projenin uygulanacağı yere bölgenin bütün bilgilerini içeren analizleri, farklı bir şehirsal bölge yaratmak amacıyla tasarım aşamasının başlama aşamasını ilk başa koymalıdır. Karakteristik yapı; kent bölgesinde karakterine anlam katan ve bireylerin kentin yapısını çözmeye çalışmalarına kılavuzluk eden temel faktörel etkidir. Bu sebeple proje, kişilik özelliği değişik ölçekte çözümlenmesi ve üstündeki bölgeyle etkileşimi ile hâlihazırda bulunan kent bölgesinin kalitesini zenginleştirecektir.



Şekil 3.6. Gelibolu’da Bulunan Kentsel Gelişmeyi Yansıtan Yapılar (Oral, 2010)

Yeni yapılacak olan gelişme, arazi biçiminin mevcut formuna göz önünde bulundurulmalıdır. Doğal özelliklere ve kentin formuna elverişli, sade yapılan uygulamalar, güncel gelişmelerin hâlihazırda bulunan düzene ve toparlanmasına etki ettiği kadar alanın kişiliğini de güçlendirmeye çalışır (Şekil 3.6). Plana, güncel teklifler götürürken yerel binaların dokularına ve formların da uygun olmalıdır. Mahallî karakteri kollamak amacıyla, yeni kurgulanan uygulama projesinin yol, bina yapı plan-kesitleri ve açık alanın mevcut sokak kavramıyla birbiriyle zengin bir biçimde uyumunu sağlamaktadır. Güncel gelişmenin kişiliği binadan kullanılan malzemelerin doku, rengi, ölçeğiyle saptanmaktadır. Yapıda mahalli malzeme kullanımı yerel farklılıkta kalite getirecektir. Kentte yapılan projeye yeni teklifler yaparken mevcutta bulunan yapı bloğunun kütlelerini, ölçeğini ve kat yüksekliğini hesaba katarak ilerlemelidir (Galon ve Einser, 1993).

3.2.3. Süreklilik ve çevreleme

Kentsel mekânda etkinlik, kentsel mekânları oluşturan yapı taşlarını toplu olarak etkileşimlerini bünyesinde bulundurmaktadır. Mükemmeliyet ulaşmış şehirseller alanlar; kentsel peyzaj öğeleri, süs havuzları ve doğayla tanımlanabilmektedir. Anlaşılabilir ve belirgin alanları; bireylerin kendilerinin bulunduğu mekâna kavrayarak ve hangi objeyi bulacaklarını bilerek kendilerine güvende ve konforlu duygular içinde olmasını sağlar. Bu bağlamda, özel ve kamuya ait alanlar; bireyler için açık bir şekilde olmalıdır.

Kentsel mekânlar; özel ve kamusal alanların açık bir şekilde tamamlanması sonucu, ilgi çekici ve güvenli bir karakter sağlar. Bu bağlamda, kent tasarım uzmanları mekânsal düzenlemeyi açıklayarak tanımlamalı ve özel ve kamuya ait alanların çerçevesini belirli bir şekilde çizmelidir. Kuvvetli binaların cepheleriyle yapısı ile taşıt veya yol-yaya güzergâhları boyu hareketli bir biçimde komut verilen bina cephelerinin bulunması, kamuya ait alanı güvenli, konforlu ve aktif yapacaktır.



Şekil 3.7. Caddenin Eniyle Doğru Orantılı Olan Doğru Yapı Boyutu (DETR, 2000)

Süreklilik kavramı, iki ana aksta karşımıza çıkabilmektedir. Bunlardan ilki yapısal sürekliliktir ki, bununla beraber çevreleme kavramını ortaya çıkar. Fiziksel yapıda süreklilikte ilk akla gelen, mekânı oluşturan düşey elemanlar yapılar ve cepheleridir. Cephelerin belirli bir düzende ortaya koydukları süreklilik, kullanıcıda çevrelenmişlik, dolayısı ile kapalılık hissini oluşturur ve mekân kavramını güçlendirir (Arısu, 2019).

Kentsel mekânda çevreleme, değişik boyutlarda olan peyzaj ve bina öğeleri ile açıklanabilmektedir. Ön görülen yapıların yüksekliği ve kütlesi çevrelerindeki yapı ve kentsel mekânlar analizleri inceledikten sonra kapsamı bir biçimde yaratılmalıdır. Uygulama projesinde yer alan ölçekler; alanın hissiyatı ve çevrelenmiş bulunan bölge ile birlikte değişimin seviyesine adaptasyon sağlamalıdır. Yapıların enleri ve boyutları kendine çeviren kentsel alanın eni ve boyutuyla aynı oran içerisinde bulunmalıdır (Şekil 3.7). Bununla beraber, yapı yüksekliklerinde ki değişik görsel yandan enteresan çatı boyut

ve renkleri yaratılması amacıyla bir imkân açılmasını sağlamaktadır. Yapının çatısı, çevredeki çatı boyutlarına ve enlerine bakılarak çizilmelidir. Ayrıca mekânda ağırlığını hissettiren binalar ve yapı grupları; tasarı aşamasında buluşma alanları, odak noktaları, yönlendiren ana öğeler olarak tanımlanır ve kentsel mekânın hissiyatını zenginleştirmek amacıyla inşa edilir.

3.2.4. Kamusal alanın kalitesi

Başarılı sayılabilecek olan bir kentsel tasarım hâlihazırda bulunan yapının ölçeğine ve karakterini göz önüne alarak özgürlük duyguları hissine kapılmalıdır. Bütünlük duyguları, bütün organizasyon içerisinde bulunan kentteki peyzaj objelerinin bütünleşmesi ile sağlanır. Bu objelerin kentsel mekân organizasyonuna uyuma seviyeleri, kaliteyi yükseltip zenginleştirecektir. Tek başına bulunan bir yapı veya bir kentsel mekânı tasarı hedefinde olan her bir adım, kamuya ait mekânın şekil almasını destekler. Kentsel tasarım; içinde kentsel peyzaj unsurlarını ve kaliteli doğal ortam barındıran ve bireylere yaşam alanı sağlayarak başarılı ve çekici kentsel mekân bölgeleri oluşturur (Bal, 2007). Amacına ulaşmış bir kentsel mekân, doğal karakteriyle ahenk içinde olmanın yanı sıra, yaşlı ve engelli bireylerinde içinde bulunduğu bütün kullanıcılarının gereksinimlerine yanıt verebilmelidir (Şekil 3.8).

Başarılı bir kentsel mekân veya bireylerin etkinliklerini açıklayan yapıların cephesi, ön cephelerinin öne çıkmasını sağlamalıdır. Kapalı-açık mekânları açıklamak için tasarım objelerle güçlendirilmiş bir şekilde olmalıdır. Restoran, mağaza gibi etkinliklerin kullanılabilmesi köşede bulunup tüm yollara cephesi olan binalar, mahalli etkinlik ve öz benliğe destek olmak için özel bir biçimde yaratılmalıdır. Bununla beraber değişik bir biçimde kullanımları olan mekânların, kamuya ait alan düzeni içerisindeki ikamet ve ticari alanları ile birleşerek bir bağlantı oluşturabilmesi amacıyla, konumlandırmanın güzel bir biçimde olması sağlanmalıdır. Kentsel imajlar ve odak noktaları, bireylere yönelme hissi ve yerlerini tayin etme isteğini verir. Kentsel tasarım uygulamaları; Odak noktası, var olan görünüm, manzaraları arttırılmalı ve korunmalıdır (DETR, 2000).



Şekil 3.8. Victoria Square-Birleşik Krallık Şehir Meydanı

Çevre ile ilgili farklı meslek alanlarında görüldüğü üzere, kentsel mekânın tasarımında amaçlarından bazıları sosyal sürdürülebilirliğe ve çevresel mekâna uyumlu güncel fikirler ortaya koymaktadır. Projenin tasarım aşaması; kentsel mekânı kullanan bireyler için yapısal mekân tasarlamada en değerli tercihi bulmamızı sağlayan yapı ve malzemelerin teknikleri ile ilgili öğeleri içinde bulundurmalıdır. Başarılı sayılabilecek bir kentsel tasarım, peyzaj öğeleri, çevrebilimle ilgili karakterlere, alan iklim yapısına gibi hâlihazırda bulunan öğeleri tasarım aşamasında kullanarak yapısal ve doğal çevre arasında bir düzen kurar. Bununla birlikte, kentsel alanların yaratılmasında mikro iklim koşulları da değerlendirilmelidir. Gelişmenin kütlesi ve plana; rüzgâr, güneş ışığı, sıcaklık ve benzeri yerel hava koşullarına adapte olacak şekilde tasarlanmış olmalıdır. Bölgenin bu iklimsel mikro şartları, kentsel bölgenin formu ile yapıların kapalılık ve yön derecesinde etkiler (Moughtin, 2003).

Yapısal çevre ile bütünleşmiş kentsel peyzaj objeleri, kentsel mekânın kalitesini arttırmaya çalışacaktır. Toplumsal sanat, tek başına objeler şeklinde bir alana yerleştirilmiş veya yapı ve kentsel mekânlarda fonksiyonel objeler olarak projenin ana unsurunu destekleyerek konumlandırılır.

Mozaik cam ve metal konstrüksiyon gibi yapı cepheleri üzerindeki ilaveler, yapısal mekânın kalitesini de arttıracaktır. Çöp kutusu, bank, aydınlatma elemanı gibi kent mobilyaları; Tasarımın amaçlarını destekleyerek bir araya getirilmeli ve mekânda düzeni kurulmalıdır (Şekil 3.9). Tasarımcıların, kentsel alanlarda kullanılmak üzere

oluşturdukları projelerde toplumsal sanat eserleri de kentsel alanların ilgi çekici bir duruma getirerek, mekânın karakterinin güçlenmesini sağlar.



Şekil 3.9. Fonksiyonel Olduğu Kadar Dekoratifte Olan Aydınlatma Örnekleri (Sheffield City Centre Urban Design Compedium, 2003)

Günümüzde kentsel tasarım projelerinde, zamanımızdaki teknolojinin gelişmesi ve mimari objelerin birbirinden çok farklı olmalarının yanı sıra mahalli objelerin altını çizmek ve hâlihazırda bulunan yapı grupları ile güncel fikirler arasında bulunan adaptasyonu sağlayarak içinde mahalli malzeme listesini de bulundurmalıdır. Tasarı fikri; doku hissi ile kentteki peyzaj objelerinin duyu çeşitlerini açıklamalı; ses seviyesinin kontrolü düzenlenmeli, aydınlatma düzenini projede bulundurması; koku alma, ses duyma ve tatlar gibi algıya yönelik özellikleri hesaba katılmalıdır (Galon ve Einser, 1993).

3.2.5. Hareketin Kolaylığı

Fonksiyonel açıdan kullanımı ve başarılı tasarlanmış kent mekânları; Günümüzde kentte yapılan tasarımlar üzerinde bulunan ulaşım akslarının tasarlanmasında, proje mühendislik olaylarını desteklemeli ve kentsel tasarımların amaçlarını da içerisinde bulundurmalıdır; birbirlerinin içlerinde dışarı ile bağlı dolaşma yollarına sahip, sınırlı olmayan kentsel bölgeleri barındıran mekanlar başarılı tasarlanmış mekân olarak tanımlanabilir. İnşa edilecek kentteki tasarım projelerinde; fiziksel boyut ve görsel olarak çevresinde bulunan yapılar ile bütünleşmiş ve birbirleri ile bağlantılı alanlar yaratılmalıdır. Bu tasarım çalışmalarında; taşıt, bisiklet, yaya yollarının belirgin olması ve yaya yolunun değerinin altı çizilmelidir. Tasarımı yapan birey mekânda, mekânlar ve binaların arasında köprüyü, konfor ve güvenliği göz önüne almalıdır. Sokak dokusu, bireyler için çekici ve güvenli olarak düşünülmelidir. Kentsel tasarım projelerinde, bireyleri sokağı aktivite alanı olarak kullanıma itilmelidir ve bütün özel, kamuya ait bölgeler arasındaki sürekliliği ve geçişi sürekli bir biçimde sağlanmalıdır (Şekil 3.10).





Şekil 3.10. Kamuya Ait Mekânlarda Kullanılmış Başarılı Malzeme Örneklemeleri (Sheffield Kent Merkezi Kentsel Tasarım Örneği, 2003)

Detaylı analiz içeren kent tasarım projeleri, bütün caddelerin kullanımının birbirleri ile ilişkisi içerisinde bulunmasını sağlamalı ve güncel tasarlanan yol yapıları hâlihazırda bulunan dolaşım ağlarına adapte hale getirilmelidir. Çok sık bir biçimde kullanım alanı olan toplu taşıma tesisleri ve güzergâhlara aralıklı olarak yaya mesafesi, toplu taşıma araçlarının kullanımını arttırmaya yönelik fikirleri ve bireylerin sayısı artırılmalıdır (Şekil 3.11).



Şekil 3.11. Sheffield Şehrinin Merkezinde Kullanılmış Döşeme Dokusu Örneği (Sheffield Şehri Kentsel Tasarım Örneği, 2003)

Günümüzde kent üzerinde bulunan ulaşımın yollarının tasarısı, tek başına mühendislik olasılıklarını destekleme, kentsel tasarı amaçlarını da içinde bulundurmalıdır. Trafik organizasyonun düzeni yanı sıra caddeler, bireylerin güvenli bir şekilde ekonomik faaliyetlerini ve alışverişlerini gerçekleştirdiği kentsel mekânlar olarak tasarlanmalıdır. Amacına ulaşmış bir kentsel tasarım çalışmasında alanla bütünleşmiş ulaşım ve trafik düzeni sağlanmalıdır. Geniş caddelerin, sokakların ve bulvarların hiyerarşik düzeni bu amaca ulaşmak için tasarlanmış olmalıdır. Bunun yanı sıra, sokaklar ve caddeler yaya dolaşımını en iyi şekilde sağlayacak yollar olarak kullanılmalıdır. Bu sebeple, doğal peyzaj ve kentsel öğeler, etkin bir cadde yaşantısı amacıyla konfor ve güvenlik oluşturacak bir biçimde kullanılır. Bu, mekân duygusu yaratma için etkili yöntemlerden biridir. Yeni tasarlanacak sokak ve caddelerin tasarımı, yaya ve araç hareketlerinin birbirinden bağımsız bir biçimde ikiye ayrıldığı konfor, etkili ve güvenli sokakların cephesinin sağlandığı amacına uyumlu kent peyzaj objelerini içinde bulundurmalıdır (DETR, 2000).

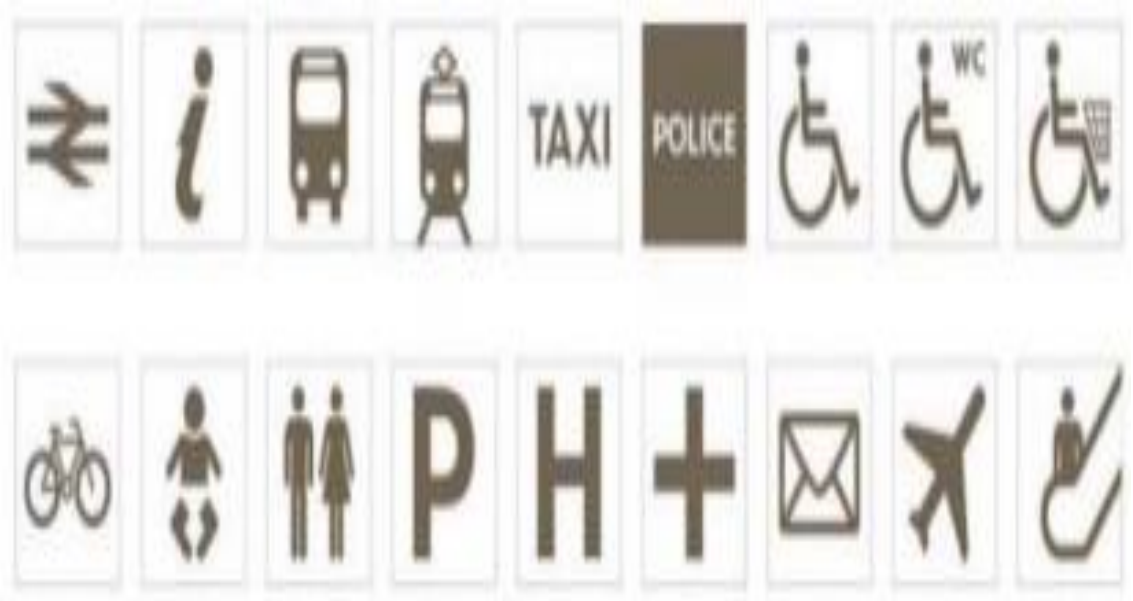
Günümüzde kentsel tasarım çalışmasının epilasyon, giriş karar mekanizması, bağlantılı ve direkt ana yolun birlikteliğinin uyumunu içinde bulundurmalıdır. Bu şekilde güvenli, konforlu, aktif ticaret caddeleri sağlanıp, etkisi büyük bir kentsel mekân kurgulanması hedefini destekleyecektir. Güncel gelişimin yoğunluğu, yerleşim planı, kesitler, toplu ulaşımın ulaşılabilirliği artırılmalıdır. Tasarı zamanında, yaya sirkülasyonu etkili bir biçimde destekleyerek toplu aktarma ve taşıma hatlarıyla alakalı diğer karar mekanizmalarında içinde bulundurmalıdır. Başarılı tasarımı yapılmış araç sirkülasyonu; zaman, dikkat, enerjiden tasarruf etmeyi kolaylaştırmak ayrıca kaliteli yaşamın standartlarını artırmak amacıyla yaya hareketlerini de içine almalıdır.

Kentsel tasarım, özel alan ve kamuya ait alanlar arası ilişki yardımıyla iç mekânların tasarımında etkili bir rol oynamaktadır. Yaya-yol trafiği veya hareketliliğinin geçişgen olan mekânlar yönelik olarak yol ve caddelerde etkili bir sokak cephesinin kalite düzeyini artırarak, kamuya ait ve mülki alanlar arasındaki saydamlık hedefini de yükseltecektir. Önerilen yol yapıları, toplu taşımanın saydamlık derecesini arttırmak amacıyla hizmetleri ve çevrede bulunan yollara aktarmalıdır.

3.2.6. Okunabilir kentsel tasarım

Kent tasarımının başlıca özelliğinden birisi de okunabilirliktir. Kullanan bireylerin yapı sal çeviriyi daha kolay bir biçimde anlamalarına ve daha iyi yönlendirmelerine imkân verir. Bu şekilde bireyler, gitmek istedikleri noktalara doğrudan ulaşarak daha

kolay bir şekilde yollarını bulabilirler (Şekil 3.12). Kent mekânlarında; heykelimsi yapılar, aydınlatma elemanları, topluma yönelik sanat eserlerine benzeyen kent peyzaj objelerinin uygulanmasıyla zenginliğin artırılması amaç edinilmelidir. Bu bağlamda, Kevin Lynch otantik olan kentin fiziki ve soyut; okunabilir olan özellikleri bakımından düğümler, yol yapıları, sınır işaretleri, mahalle ve bölgenin sınırları olarak tanımını yapar. Yaratıcı öz fikirlerini, önemsenen ve kolayca anlaşılabilen lakin öz benliğinin doğal yapılarına sahip kent mekânları yaratmak için hayata geçirilmelidir (Moughtin, 2003).



Şekil 3.12. Bireylerin Kolay Bir Biçimde Yorum Yapacağı Etimoloji Örnekleri (Sheffield City Kent Merkezi Tasarım Örneği, 2003)

Okunabilirlik, kentsel bölgede bulunan mekânlarının kalitesi ve kullanılan malzemenin detayları yoluyla zenginleştirilebilir. Kullanılan malzemenin seçilmesi, mekândaki bölgenin öz benlik hissiyatını tanımlarken okunabilirliği artırır. Yapıların fonksiyonu ve konumu, kentsel mekânların karakterini güçlendirir. Merkezi noktalar ve ana yollar etrafında bir gün değerli kullanımların konumlandırılması, bölgenin canlılığına hareket katacaktır. Köşede bulunan binaların etkin bir şekilde kullanımı, görsel bir şölen yaratarak yönlendirilmeyi daha da kolaylaştırır. Ana yolların köşelerinde bulunan kamuya açık binalar, mekândaki hareket ve dolaşımı yükselterek mahalli öz benliğin seviyesini yükseltir (DETR, 2000).

Kentin tasarım aşamasında ana karakteri sayılan tasarımını oluşturan bütün objeler ve öğeler, amaca yönelik konumlandırılmış ayrıca dikkatli bir şekilde tasarlanmış olmalıdır. Tasarımdaki her bir öğenin mekân duygusu oluşturmada büyük bir etkisi vardır. Bu öğeler, kullanıcı bireylere farklı alanlar arasında görsel analiz ve yollarını

bulmada yardımcı dokunur. Başarıya ulaşmış kent mekânları, içerisinde yaşayan bireylerin ayrıca ziyaret eden bireylerin kolay anlaşılmasını sağlayan herkes tarafından anlaşılabilir ve görülen bir işaret, forma vb. gereksinim hissetmektedir. Kentte yapılan tasarım aşaması, bireylerin kentte bulunan mekâna benzer şekilde anımsadıkları aslını göz önüne almalıdır. Yapısal mekânda görsel netlik, bireylerin kentsel mekânı duyumsamalarıyla alakalı bir durumdur. Kentsel tasarım objelerinin ihtiyaç dışı kullanımı, hâlihazırda bulunan bağlamın anlaşılmasında karışık etkiler yaratacaktır. Gereksiz öğeler, bireylerin kafalarını daha fazla karıştırmaktadır bu yüzden mekândan bu öğelerin kaldırılması gerekmektedir (Bal, 2007).

Tasarım aşamasında; bireylerin hissettikleri ile mekân arasındaki ilişkiye açıklayan kentsel yapının okunabilirliği bilimsel araştırmalarda kullanılan kent peyzajı analizlerini içermektedir. Bu analizler ayrıca, mekânın okunabilirliğini bilimsel yollarla araştırma çalışması, saydamlık çalışmasında içinde bulundurur. Onun dışında, görselliğe yönelik çalışmaları, kent mekânında bulunan cephelerin, yer döşemelerinin, çatı profillerinin düzeltilmesine, bir mekâna değerli gösteren görselliğe ait detay karışıklığının teknik detaylarını odak noktası haline getirilmelidir (Moughtin, 2003). İnşa edilmeye başlanacak kentsel tasarım projelerinde, bireylerin mekânda yol yapılarını kavram alanına rehberlik edecek manzaraların ve hâlihazırda bulunan görünümünün geliştirilmesinin göz önüne alınmalıdır. Bu mevcut görünüm ise önemli yollar, peyzaj özellikleri ve hatırlanabilir binaları detaylı olarak incelemelidir.

Lynch'e (1960) göre kentsel doku karmaşık bir yapıdır ve üzerinde çalışılabilmesi için öncelikle görselleştirilmesi gerekir. Kenti görselleştirmek için Lynch, kentsel imajdan yola çıktı. Lynch, bir alanın ancak görüntü öğelerinin kolayca ayırt edilebildiği ve bir doku bütünü içinde gruplandırılabilirdiği zaman okunabilir bir kent olabileceğini vurguladı. Lynch'e (1960) göre görüntü, bireyin dış dünyayı zihninde genelleştirdiği ve bir görüntünün oluşumunun gözlemci ile gözlenen arasında iki yönlü bir sürece dayandığı bir resimdir. Tuan'a (1975) göre görüntü, çevresel bir uyaran olmaksızın görülen bir şeydir.

Kevin Lynche şehirler için okunabilirlik kriterleri olarak bazı özellikleri sıralamıştır. Bunlardan ilki kentte yaşayan bireylerin kentsel mekâna uyum sağlayabilmeleri gerekmektedir. Oluşturulan yapı sadece büyük ölçekte değil aynı zamanda da ayrıntılı olarak okunabilmesi gerekmektedir. Bir başka kıstas ise kentsel imajın geliştirebilmesi ve fiziksel yapısında değişiklik yapılabilmesidir. En sondaki ise kentsel imaj uyumlu ve biçimi ile kolayca ilişkilendirilebilecek bir şekle sahip işlevsel ve

sosyal bir organizasyon olması lazımdır. Herhangi bir şehrin kolay anlaşılabilmesi için kentsel bir imaja sahip olması gerekmektedir. Bunun içinde kentsel mekânın parametreleri ve biçimleri okunabilirlik derecesini değerlendirmek için yeterli değildir. Üstelik bütün özelliklere sahip olan her birey için okunaklı bir ortam yaratmak imkânsızdır. Bu noktada denilebilir ki Kevin Lynch ve diğerlerinin kullandığı ilkeler kentteki bu algısal biçimlere atıfta bulunur.

Pek çok insan, görsel dünyaları hakkında güçlü hislere kapılır. Duygular, özellikle uzamsal özellikler ve görünür özelliklerle ilişkilidir. Okunaklı, belirtilebilir ve görüntülenebilir bir ortamın karşılanması için güvenlik ihtiyaçları, estetik ihtiyaçlar ve bilişsel ihtiyaçlara gerek vardır. Maslow'un hiyerarşisine göre bu ihtiyaçlar ve okunabilirlik kavramlarına dayalı olarak bahsetmeye değer üç değer vardır bunlar yönlendirme, yol bulma ve biçimsel estetikdir.

3.2.7. Çeşitlilik

Başarıya ulaşmış kentsel mekânlar, bina ve planların biçimindeki çeşitli farklılıkları içine alır. Değişik tipoloji, en ve boyuttaki yapı grupları zaman geçtikçe çıkan yeni kullanıcıların kullanımına fayda sağlar. Yapının cephesinde aralığı az bölümler diğer ticari faaliyetleri, aktiviteleri ayrıca alışverişi arttırarak sokak-cadde yaşamının kalitesini zenginleştirilmeyi sağlar. Yeni fikirler, değişik seçenekler önerisi yapan yapı ve organizasyonu bulduran farklı mekânlar yaratmalıdır. Bu çeşitlilik, mekânda bulunan üyelerin farklı fonksiyon, biçim, şekillerle bireylerin ilgisini çeken mekânlar oluştururlar. Yapıların özgünlüğü korunmaya çalışıp, bütün binaların birbirleriyle olan uyumu koordine edilmelidir (DETR, 2000).

Başarıya ulaşmış kent tasarı projeleri, değişik kullanıcı bireylerin grubunun farklı taleplerine yanıt verecek nitelikte, kullanışlı, konforlu, çekici kent mekânları uygulanmaya koyulmalıdır. Değişik yapı biçimleri, kullanımına sahip kentsel mekânlar, değişik kullanıma yönelik bireyler aracılığıyla, hareketli bir biçimde kullanıma sunulur. Karışık kullanımı olan mekânlar, bireylerin toplu olarak birlikte aktivitesine, organizasyonuna ve yaşamasına imkân vermektedir. Bu kullanıcı farklılıkları, ekonomik ve sosyal tüm organizasyonlara kucak açar. Bütün ölçeklerde karışık kullanıma sahip kent gelişimi, geceleri ve gündüzleri korunaklı biçimde kullanıma sunulan ilgileri üstüne toplayan mekânlar tasarlanır.

3.3. Kentsel Tasarım İlkelerinin Değeri

Günümüzde bir kentin tasarım ölçütleri, kentsel mekânın tasarlanmasında kullanımı sağlanan ana öğeler kamusal yararını gözeten politika duyumlarıyla mekânın fiziki tasarı projesiyle arasında bulunan boşlukları doldurmaktadır. Bu faktörler, fiziki biçimin açığa çıkarmasından kendine has hedefleri tanımını yaparak, tasarı sürecine yüksek derecede katkılarını sunarlar. Kent tasarım üyelerinin iki başlıca hedefi bulunmaktadır. Bunlardan biri, projelerin kalite değerlerini arttırmak hedefiyle tasarımcıların yaratıcılıklarına özel bir şekilde destekleyerek bir grup küme tanımlayarak kentlerde kentsel tasarım için bütün bir çevrenin geliştirilmesine amaçlamaktadır. İkincisi ise, Tasarımın kalitesindeki beklentileri arttırmaya çalışarak kentlerdeki gelişmeler için kaynak oluşturmayı hedeflemektedir. Kentsel tasarı öğelerinin tasarımı aşamasında adaptasyonu, başarıyı sağlamanın yolunu, masraflı ve sıkıntılı yasal düzenlemelerin daha fazla kapsamlı analiz ve düşüncelerin hepsini toplayarak bu fikirleri tasarım aşamasına bütünleştirerek ortaya koymaktadır (Bal, 2007).

Kentteki yapının mekânın çevresinde bulunan sokak, kamuya ait alan, bina vb. tamamlayıcı parçalar, kentsel tasarım öğeleri önderliğinde yaratıldıklarında başarıya ulaşmış kentsel mekânlar ortaya çıkarırlar (Şekil 3.10). Fakat kentsel tasarı öğeleriyle bu fikirlerin tasarım aşamasında uygulanması sırasında sürekli tekrarlayan bir boşluk ortaya çıkmaktadır. Kentsel tasarım öğeleri, yaygın bilinen hatların çizimini yapar ve başarılı kentsel mekânlar yaratmak için uygulama sürecinde tasarımcıya öncülük eder.

Kentsel tasarım ilkeleri, mekânın durumlarına ve bağlantısal tertibatına ait olarak bütün uygulama projelerinin öz yapısını seviye atlamasına rehberlik ederler. Kentsel tasarım projesinin tasarı aşamasında tanımı yapılan kalite ölçütleri, değişik mekânlarda üstüne çıkarken bazen farklı mekânlarda ise bu kriterlerin altına düşebilmektedir. Burada tasarımcının hedefi, mekânın ölçütleri ile kentsel tasarım ilkesine ait tamamlayıcı bir denge seviyesine çıkmaktır.



Şekil 3.13. Başarılı Kentsel Tasarım Örnekleri (DETR, 2000)

Kentsel tasarım öğeleri, kentin belirtilmiş herhangi bölgesine veya tümünü kapsama alanına alan, bütün ölçeklerde değişik tipolojide projenin içine entegre edilebilmektedir. Alanında başarıya ulaşmış kentsel tasarım projelerine, tasarımın hedeflerine kolay bir şekilde tanımlanması ve tasarım aşamasının akıl mantığı ile değerlendirilmesi ile hedefine ulaşılabilir. Projenin ana yapısı uygulanırken amaçlarına nasıl ulaşacağını açıklayan, kentsel tasarım ilkeleri. Kentsel mekânlar oluşturmak için tasarımcının yaratıcılığını kullanması ve kentsel tasarım ilkeleri kılavuzluğunda yeni fikirler geliştirirler.

Kentsel tasarım ilkeleri; başarıya ulaşmış kentsel çevresel proje edilmesini amaçlayan 5 farklı tasarım sürecini tasarlamak amacıyla kullanıma sunulur bu süreçler aşağıda belirtilen şekildedir:

1. Kent tasarımının amaçlarının açıklanmasından elle tutulur bir pervaz yaratabilmek amacıyla kentsel tasarımın ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır.
2. Bir sonraki evredeyse kent tasarım öğeleri önderliğinde tanımlanarak hedef ve istekleri denetim altına alınmak suretiyle, doğal ile yapay çevre grubunun hâlihazırda bulunan mahalli sonuçları analiz edilecektir. Bu şekilde, kentsel ve doğal peyzaj arasındaki uyum ile mekânın yaygın özellikleri ve tasarım öğelerinin tanımı yapılmış olacaktır.
3. Bunu takip eden bölümde tasarım aşaması olmakta ve kent tasarı üniteleri önderliğinde tanımı yapılan hedeflerin uygulamaya nasıl geçmesi gerektiği analiz edilecektir. Sosyal, kültürel ve fiziksel yönleri araştırılan uygulama projesi, detaylı programın yaygın konsepti ve kriterinin düzgün bir biçimde meydana getirilmesi gerekmektedir.
4. Fiziki uygulamaları değerlendirilmeden yapılan öğeler, tasarı normları ile düşük sonuçlar olaraktan açıklanır.
5. Tasarımın en sonunda bulunan aşama, uygulama projesinin uygulama süreci ile alakalıdır. Projenin uygulanması amacıyla ihtiyaç hissedilen yöntemleri ve teknik bilgileri kapsamlı, detaylı bir şekilde içermektedir.

Günümüzde kent tasarı öğeleri, bireylere göre daha güzel mekânlar oluşturmak amacıyla, doğal çevre yapısının bütün ölçeklerdeki bileşenleri ile bütünleşmenin yollarını açıklar. Bu yollar yapısal çevrenin ilerleyen dönemlerde ki mekânların yaratılması aşamasında faydalı birer öge olurken kentsel tasarımda fiziksel ve sosyal kaliteyi arttıran değerli değişkenlerdir (DETR, 2000).

Bütün kullanıcılar değerli, konforlu farklı mekânda yaşamayı arzulamaktadır. Ancak yapı grupları çevrenin korunmasından, düzenlemesinden, yaratılmasından hangilerinin sorumlu olup olmadığını bilmemektedir. Kentsel tasarı diğer meslek dalları ile birlikte; yapısal çevre ile ilişkili bulunmakta ve bu alanda faal olarak yer almaktadır. Kentsel tasarım aşaması, mevcutta bulunan yapısal çevrenin bütün analizlerini içermek zorundadır. Yeni yapılacak olan projelerde zamanın şartlarına göre güncellenmeli ve ona göre değerlendirilmesi gerekir. Sonraki aşamalardan kentsel tasarı ilkesine uygun tasarı hedefleri gelişmeye devam edecektir. Kentsel tasarım projesinin hedefi, kentin dokularını zenginleştirerek gelecek dönemlerde ki gelişmeler için bir amaç tanımlamaktır. Kentsel tasarım öğeleri, hâlihazırda bulunan yapıların iyileştirilmesi ve doğal çevre ile entegrasyona sırasında yaratıcıların yararlanabileceği ve sorularına cevap bulacağı ana objedir (Bal, 2007).

Bütün yerleşim yerleri bağımsız öz kimliğe ve gereksinimlere gerek duyar. Bundan başka, kentteki mekânların asıl kullanıcısı olan bireyler, yaşamlarına devam ettirecekleri daha iyi mekânlar beklemektedir. Bu sebepten dolayı kentteki mekânlar fonksiyonel, konforlu olmalı ve günümüzün uygar yaşamın ihtiyaçlarına ve gelecek dönemlerdeki bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir. Hedeflenen bu mekânın fiziksel şartlarına yetişebilmek amacıyla kent tasarımı, tasarıların ne şekilde yapılması ayrıca geliştirilmesi gerekmesini belirleyen bir dizi normlarla rehberlik edilmelidir. Kent tasarımının geçmiş dönemlerdeki entelektüel gelişmesi sürecinde, Jane Jacob, Christopar Alexander, Francis Tibbelds, Kevin Lynch ve adını sayamadığımız birçok usta nezdinde değerli bulunmuş kent tasarımı için hedeflerini, amaçlarını konu edinen araştırma projeleri hazırlanmıştır. Kent tasarımının idealleri, projelerin zengin çevre koşullarını düzenlemek amacıyla titiz bir şekilde uygulanarak planlanacaktır. Kentsel tasarımın önemli ilkelerinden öncelikli olan, mekânın içerisindeki yeni düzeni yaratırken yerleşmenin hâlihazırda bulunan morfolojik yapısına göz önüne alınmalıdır. Mekânın başarı seviyesi, kentsel tasarım amaçlarının hem gelecek için hem de yerel bağlamın anlaşılması amacıyla ülküsünü yüceltme aşamalarında etkili bir şekilde kullanılması ile ilişkilidir (DETR, 2000).

Günümüze kent tasarımının öğelerinin hedefi, kent mekânları restore edip ayrıca geliştirirken, kaliteyi yakalamada ve kaliteyi yükseltmede sanatçılara rehberlik etmektir. Kent tasarımının amaçları, sürdürülebilir kentsel mekânların oluşturulmasında kentsel tasarımı ilgilendiren birtakım standartları gün yüzüne çıkarır. Gelecek dönemlerin kentlerine yönelik bir amaç yüklenme hedefleri, yaratıcılar öncelikli olarak kentin hangi fonksiyonlarla oluşturulması gerektiğine kafa yormalıdırlar. Hâlihazırda olan geçmişteki keşifler, tasarım aşamasında faydalı bilgiler veri girişi yapılmalı ve tasarımda neyin eksik olduğunu hedefleyerek gözler önünde bulundurulmalıdır. Kent tasarımının ilkelerinin uygulaması, yaratıcılara çevrenin kalite hedefine ulaşımında büyük açıdan bakılması gerekmektedir. Günümüzün kent tasarım ile alakalı verileri, tasarı süreci boyunca uygulama esnasında bulunan seviyedir. Bunlarla beraber, kent tasarımında yeni bir iş başladığında, eski dönemdeki tecrübeleri, deneyimleri göz önüne katılmamak da bu tecrübelerden yararlanmamaktadır. Bu noktada, kent tasarımı öğeleri ilk başta bu yeni meslek dalının bir somut ögesi gibi kullanmak gerekmektedir.

Kent tasarımı, faal tasarı aşaması ile kurgusal bir şekilde yaklaşımı içinde bulundurduğundan esnek olmayan bir norm olarak tanımlanamaz. Bundan dolayı, kentsel tasarımın öğeleri hâlihazırda bulunan bağlama anlama ve tasarım sürecinde yaratıcı

yaklaşımı desteklemekte kentsel tasarım ile uğraşan meslekler için değerli bir rehber olacaktır.



4.2. Şanlıurfa'nın Sosyokültürel ve Ekonomik Yapısı

Şanlıurfa ilinin nüfus hakkındaki bilgileri, ilçe sayısı, eğitim durumu, köy ve mahalle sayısı, ekonomik durumuyla alakalı belgeler Türkiye İstatistik kurumundan temin edilmiştir.

4.2.1. Nüfus

Şanlıurfa kent merkezi Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 8 adet il ile yer almaktadır. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminden 2021 yılındaki kayıtlarına göre Şanlıurfa'nın ilçeleri ile birlikte olan toplam nüfusu 2.143.020'dir. Şanlıurfa ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Diyarbakır ve Gaziantep'ten sonra bölge nüfusunun en yüksek bulunduğu şehirdir. Bölgedeki nüfusun yoğunluğu en fazla 4 (bu cümleyi tamamla), 2016-2021 yılları arasında nüfusun artış hızı Şırnak şehrinden sonra en fazla olan şehirdir (TÜİK, 2021).

Şanlıurfa şehrinin 2007'den geçtiğimiz 2021 senesine kadar olan nüfus nüfus artış hızının düzenli bir şekilde artıp azalmadığı gözler önündedir. 2007 ile 2008 yılları arasında nüfusun artış hızı %33 ile zamanın en yüksek değerine ulaşmıştır, 2016-2021 yılları arasında ise en düşük değer olan %23'e sahiptir. 2016 ile 2021 yılları arasında nüfus artış hızının en fazla olduğu Türkiye'deki en yüksek sekizinci ildir. Türkiye'de 1. olan şehir %41'lik nüfus artışıyla Kilis ilidir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2021 senesinde halk araştırmalarına göre ev halkı sayısının en yüksek olduğu ilk 3 şehir; Şırnak, Hakkâri, Şanlıurfa illeridir. Nüfusa oranla en büyük ilçeleri Siverek, Viranşehir ve Ceylanpınar'dır.

Yüzölçümü 19.451 km²olan Şanlıurfa Güneydoğudaki 10 il arasında km² başına 110 insan düşen bir ilimizdir.

4.2.2. Eğitim Durumu

Şanlıurfa ilinin en yüksek eğitim kurumu 1992 yılında Harran Üniversitesi kurulmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Şanlıurfa yüzde dokuz oranıyla okuma yazma bilmeyenlerin en yüksek olduğu il olmuştur (TÜİK, 2021).

4.2.3. Ekonomik Yapısı

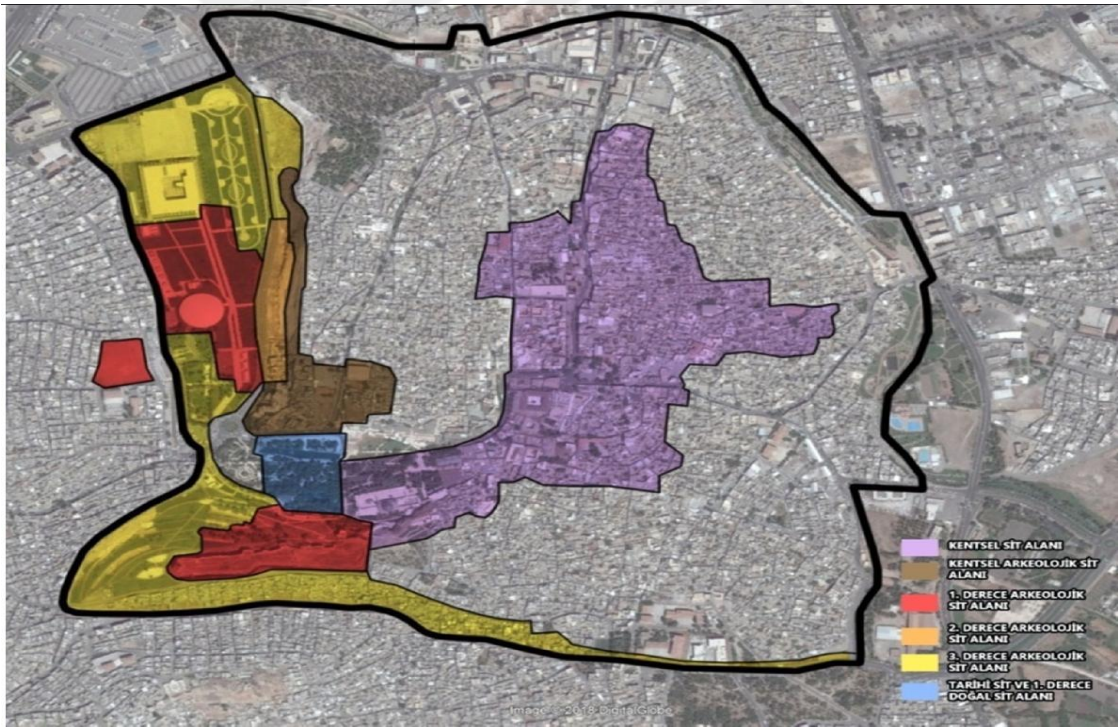
Şanlıurfa ile kentleşme oranı, kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla, yıllık nüfus artışı hızı ve tarım kolunda çalışanların toplam istihdam edilme oranı bakımından

Türkiye'nin genel ortalamasının üzerindedir. Sanayi kolunda çalışanların toplam Türkiye istihdam ortalamasının altında yer almaktadır.

4.3. Çalışma Alanı

Şanlıurfa tarihi kent merkezinde çalışma alanı Kapaklı Pasajı, abide Bulvarı ve Balıklıgöl çevresini içermektedir. Çalışma bölgesi içerisinde aşağıdaki sit alanları yer almaktadır;

- “Halil-ür Rahman ve Ayn-ı Zeliha Gölleri Tarihi ve I. Derece Doğal Sit Alanı”
- “Yenimahalle Kentsel Arkeolojik Sit Alanı”
- “Haleplibahçe I. Derece Arkeolojik Sit Alanı”
- “Şanlıurfa Merkez Kentsel Sit Alanı”
- “Kentsel Sit Etkileme Geçiş Alanı”
- “Kızılkoyun Nekropolü II. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanları”
- “Kentsel Sit Etkileme Geçiş Alanı”



Şekil 4.2. Şanlıurfa İli Kent Merkezi Sit Bölgesi

Şanlıurfa tarihi kent merkezinde geleneksel örtünün yoğunlukla bulunduğu kent merkezinde “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun” 14.05.1982/3555 numaralı kararına istinaden “Kentsel Sit” olduğu tescillenmiştir. Şanlıurfa tarihi kent merkezindeki sit alanların korunması lazım olan taşınamayan kültür varlığı olarak kabul



Şekil 4.4. Şanlıurfa Abide Bulvarı

Balıklığöl'ün çevresinde bulunan eski yapı grubu ve tarihi dokunun üyesi olmakta olan dar sokaklar kent için yetersiz kalmaktadır. Ticari ve turizm mekânların çok sayıda olması, bireylerin yoğun olarak kullanılmasına bağlı olarak otopark bölgelerinin eksik kalması yoğunluğa sebep olmaktadır. Şekil 4.5'te görüldüğü üzere bu yoğunluk sebebiyle kullanıcılar park alanı olmamasına rağmen Balıklığöl tüneline araçlarını park etmektedirler.



Şekil 4.5. Balıklığöl Tüneli Otopark Yetersizliği Sonucu Yanlış Park Edilen Araçlar (Furkan Sincar, 2022)

Balıklığöl tarihi bölgesini, çalışma alanını rahatlamak amacıyla ve kullanıcıların daha rahat hareket etmesini sağlamak amacıyla 2016 yılında planlanan raylı sistem projesi teknik yetersizliklerden dolayı iptal edildi (Şekil 4.6).



Şekil 4.6. Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Hafif Raylı Sistem Projesi (URL, 1)

Balıklığöl'e giden yolda bulunan bu duraklar sadece Abide Park ve Balıklığöl yolu arasında bulunan 2 kilometrelik yoldan sadece 63 numaralı otobüs hizmet vermektedir. Bunun bir sonucu olarak bu bölgeye çok sayıda yolcu otobüsünü yerine tek bir otobüs hattı hizmet vermesi bölgedeki trafik yoğunluğunu daha da azaltmaktadır.



Şekil 4.7. Kapaklı Pasajı Araç, Otobüs ve Yaya Yolları (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.7’de görüldüğü üzere Balıklıgöl’den Kapaklı Pasajı’na giden yolda ana aksın rahatlaması için ulaşım tek taraflı olarak sağlanmakta ve yolun bir bölümü sadece toplu taşımaya ayrılmıştır.

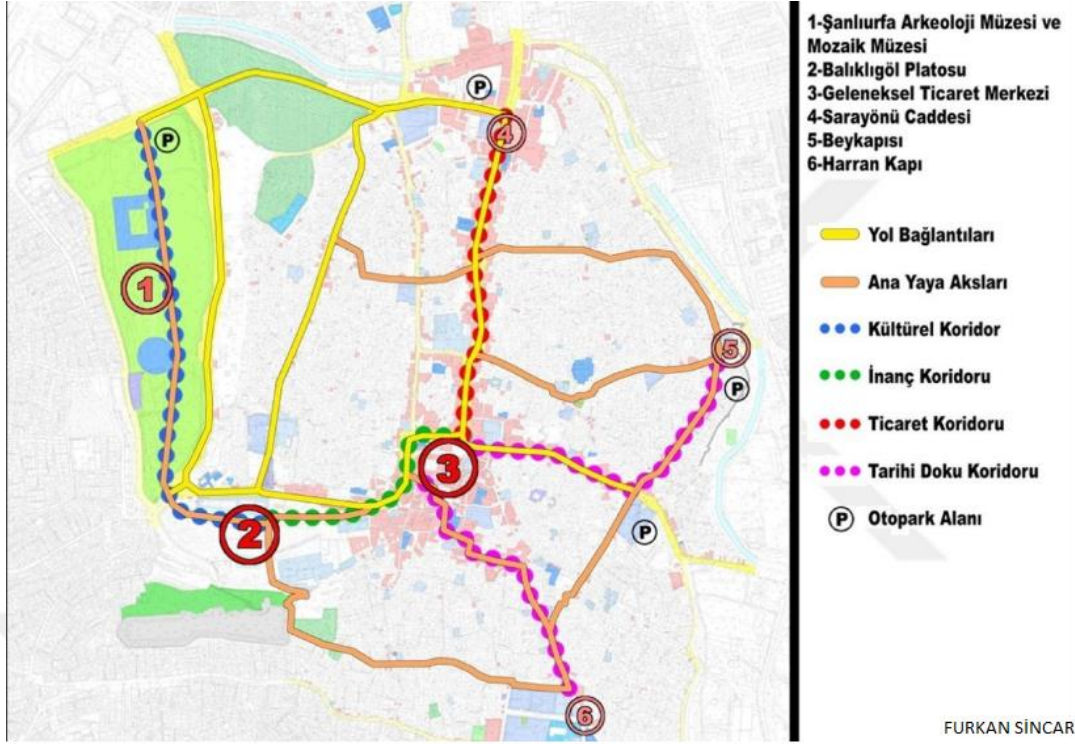
4.5. Şanlıurfa Kent Merkezindeki Mekânların Analizi

Şanlıurfa şehir merkezinde yeni yapılanmakta olan planlama ve yenileme çalışmaları sonucu yaya alanları, taşıtlardan öncelikli hale getirilerek projelendirilmiştir.

4.5.1. İmaj Analizi

Şanlıurfa kent merkezinde üç ayrı zona ilişkin görsel analiz haritaları bu zonlama ile elde edilmiştir. Şanlıurfa kent merkezinde bulunan mekân ve yolları Kevin Lynch'in belirlediği kriterlere göre değerlendirmeler yapılarak aşağıda verilen sonuçlar elde edilmiştir.

Şekil 4.8’de görüldüğü üzere Şanlıurfa tarihi kent merkezinde bulunan Abide Bulvarı ve yakın çevresindeki bölgeler birinci zon olarak belirlenip görsel algıya yönelik imaj analizi haritası ortaya çıkarılmıştır. Analizde yol bağlantıları, ana yaya aksları, kültürel koridor, inanç koridoru, ticaret koridoru ve tarihi doku bölgeleri gösterilmiştir. Bu akslar geliştirilerek turizm ve ticaret potansiyelinin artırılması hedef olmalıdır.



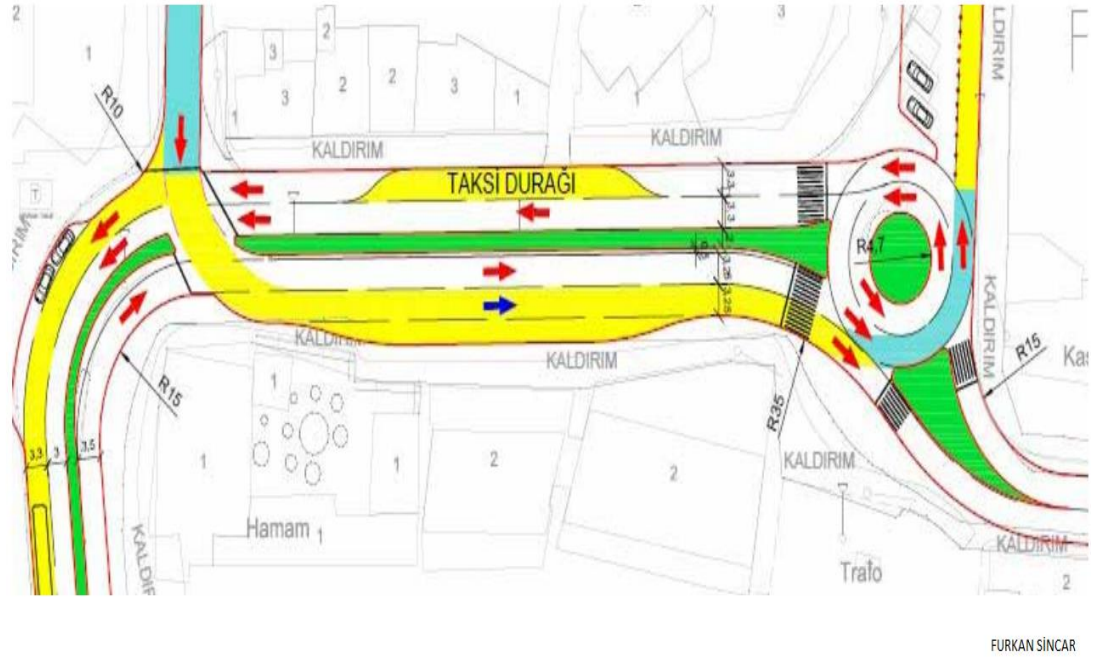
Şekil 4.8. Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Zon İmaj Analizi

Şekil 4.9'da Şanlıurfa tarihi kent merkezinde bulunan Kapaklı Pasajı ve yakın çevresindeki bölgeler ikinci zon olarak belirlenip görsel algıya yönelik imaj analizi haritası ortaya çıkarılmıştır. Bu bölgenin seçilme sebebi ise ticaretin büyük yüzdesinin bu bölümde gerçekleştirilmesidir. Kapaklı pasajı ve yakın çevresi turistlerin, yerel halkın alışveriş yaptığı ve sosyal aktivitelerini gerçekleştirdiği mekândır.



Şekil 4.9. Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Kapaklı Pasajı Yakın Çevresi (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.10’da ise Şanlıurfa tarihi kent merkezinde bulunan Balıklıgöl ve yakın çevresindeki bölgeler üçüncü zon olarak belirlenip analizler çıkarılmıştır.



Şekil 4.10. Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Balıklıgöl Caddesi

4.5.1.1. Yollar ve Bağlantılar

Şanlıurfa tarihi kent merkezinde bulunan bağlantı ve yol sistemi yayalara öncelik sağlama amacı düşünülmüştür. Balıklıgöl ve yakın çevresinde gelecekte yapılması ve geçmişte yapılan uygulamalarda yaya yollarına ağırlık sağlanmıştır. Çalışma alanında araç, yaya ve otobüs yolları belirli sınırlarla birbirlerinden ayrılmıştır. 2016 yılında planlanan projede tramvay yolu tasarlanmıştır fakat proje askıya alınarak gerçekleştirilemedi. Çalışma alanında yayaların erişimine açık ayrıca taşıt trafiğine bağlı olarak sokak yürümesinde oluşturulan açık alanların yeşil alanla ve yaya yollarıyla ilişkili bir biçimde odak noktaları kurulup kent boyutunda hareketliliği sağlanan detaylı ağ sistemi yapılmıştır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi ulaşırma planının izinde yapılacak olan yeni çalışmalar kent merkezinde yoğun olan taşıt trafiğini azaltarak, alışveriş mekânlarının çok sayıda bulunduğu caddelerde yaya kullanıcılara ayrılan mekânlara evrilmiştir.

Şekil 4.11’de alışveriş birimlerinin yoğunlukta bulunduğu yaya yollarında hareketliliği sağlayan yeşil alan ve yollar oluşturulmuştur. Fakat bu kaldırımlar kullanıcılara yeterli gelmemektedir. Ticari birimler kaldırımlara malzeme koyduğu için yol daralmaktadır ve kullanıcılar bu durumdan rahatsız olmaktadır.



Şekil 4.11. Balıkgöl Caddesi Yaya Kaldırımı (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.12’de Balıkgöl’ün yeniden düzenlenerek kullanıcılara daha yeşil bir alan ve ergonomik bir mekân tasarımı yapıldığı görülmektedir. Balıkgöl’de engelli bireyler için yollar yapılmıştır.



Şekil 4.12. Balıkgöl (Anadolu Ajansı, 2021)

Şekil 4.13’te Balıkgöl ve müze aksında bulunan Piazza Alışveriş merkezi gösterilmiştir. Bu alışveriş merkezi eski Şanlıurfa otogarının yerine inşa edilmiştir. Şehrin

girişinde bulunan ve tarihi çevreye yakınlığından dolayı turistlerin ve yerel halkın odak noktası haline gelmiştir.



Şekil 4.13. Piazza Avm ve Yakın Çevresi (URL, 2)

Şekil 4.14'te şehrin göbeği olan Abide Bulvarının yakınında bulunan Novada Park alışveriş merkezi gösterilmiştir. Eski Şanlıurfa Stadı yeniden inşa edilmiştir ve ticari, turistik aksın başlama noktalarındadır. Çok eski bir tarihe dayanan geçmişi olan Bahçelievler mahallesine hem bir yeşil alan hem bir ticaret merkezi oluşturulmuştur. Açık ve kapalı bölgeler olan yapı kullanıcılar için dinlenme ve sosyal aktivite birimi oluşturulmuştur.



Şekil 4.14. Abide Bulvarı Çevresi Novada Park (URL, 3)

Şekil 4.15’de tek yön araç trafiğine kapalı ve yayalaştırmaya çalışan Haşimiye Meydanı bölgesi gösterilmiştir. Ticaret birimlerinin bulunduğu bölge zemin döşemeleri ve aydınlatma elemanları kullanılarak estetik bir görünüm elde edilmeye çalışılmıştır.



Şekil 4.15. Haşimiye Meydanı (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.16’da çalışma alanında korunan alanlar ihtiyaç dışındaki zamanlar da trafiğe tamamen kapalı bir bölgedir. Eski yapılar ve dar sokaklara sahip olan ticaret bölgesi tek yönlü trafiğe açılarak rahatlanması hedeflenmiştir. Sokaklarda kullanılan motifli aydınlatma elemanları sıklıkla kullanılmıştır.



Şekil 4.16. Şanlıurfa Bahçelievler Ticaret Birimleri (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.17’de Balıklıgöl’ün yakın çevresinde bulunan Gümrük Hanı gösterilmiştir. Gümrük Hanı iki katlı olup, üst kat ve alt kat yaklaşık olarak aynı plana sahiptir. Kare bir şekle sahip ve ortada tek avlu bulunur. Ağırlıklı olarak kesme kalker Urfa taşından ve az oranda kesme bazalt taştan inşa edilmiştir. Kalker-bazalt almaşık şeklinde düzenlenmiş taş sıralarında özellikle üst kat dış cephede bir sıra kalker, bir sıra bazalt taş kullanıldığı görülmektedir.



Şekil 4.17. Şanlıurfa Gümrük Hanı (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.18’de görüldüğü üzere Piazza Alışveriş Merkezi’nden Balıklıgöl Caddesine uzanan yollarda refüjlerde yeşil hâkim kılınmış ve peyzaj öğeleri sıklıkla kullanılmıştır. Şartlar elverişsiz olduğu için yapılacak olan raylı sistem projesi iptal edilmiştir.

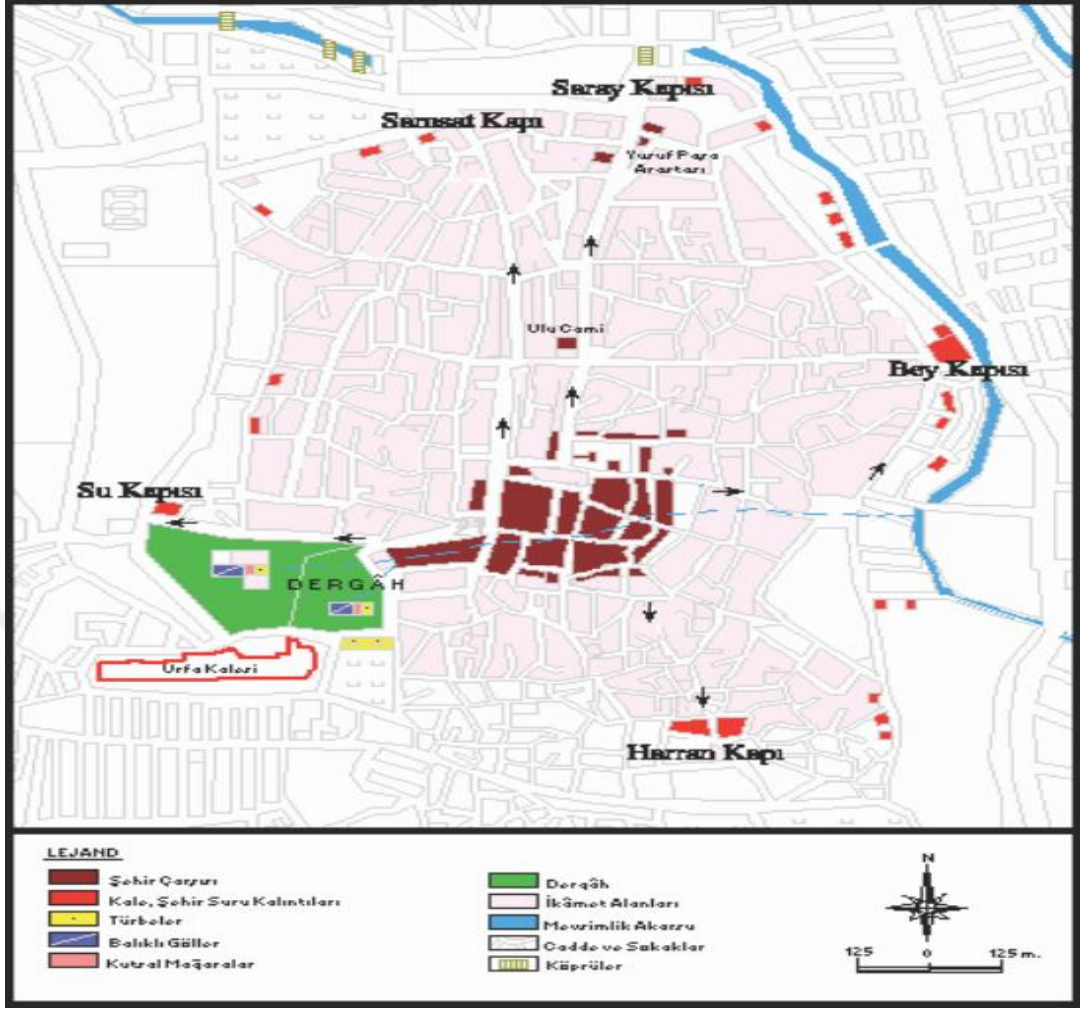


Şekil 4.18. Haleplibahçe Müzesi Karşısı Renkli Çiçek Peyzaj Düzenlemesi (Furkan Sincar, 2022)

4.5.1.2. Sınırlar

Çalışma bölgesi olarak tercih edilen Balıklıgöl ve yakın çevresi, Kapaklı Pasajı, abide Bulvarı Şanlıurfa ilinin Eyyübiye ilçesinde yer almaktadır. Yaklaşık 5 hektar büyüklüğünde çalışma alanı kültürel alanların yoğun olması sebebiyle çarşı pazar bu alanların çevresinde yoğun bir şekilde bulunmuştur (Günel ve Şahinalp, 2012).

Şekil 4.19’da Balıklıgöl ve yakın çevresinde bulunan tarihi ve sosyal mekânlar incelenerek belirtilmiştir. Şanlıurfa’nın eski giriş kapıları Balıklıgöl’ü çevrelemektedir.



Şekil 4.19. Şanlıurfa Balıklıgöl Yakın Çevresi (Aliğaoglu ve Uğur, 2016)

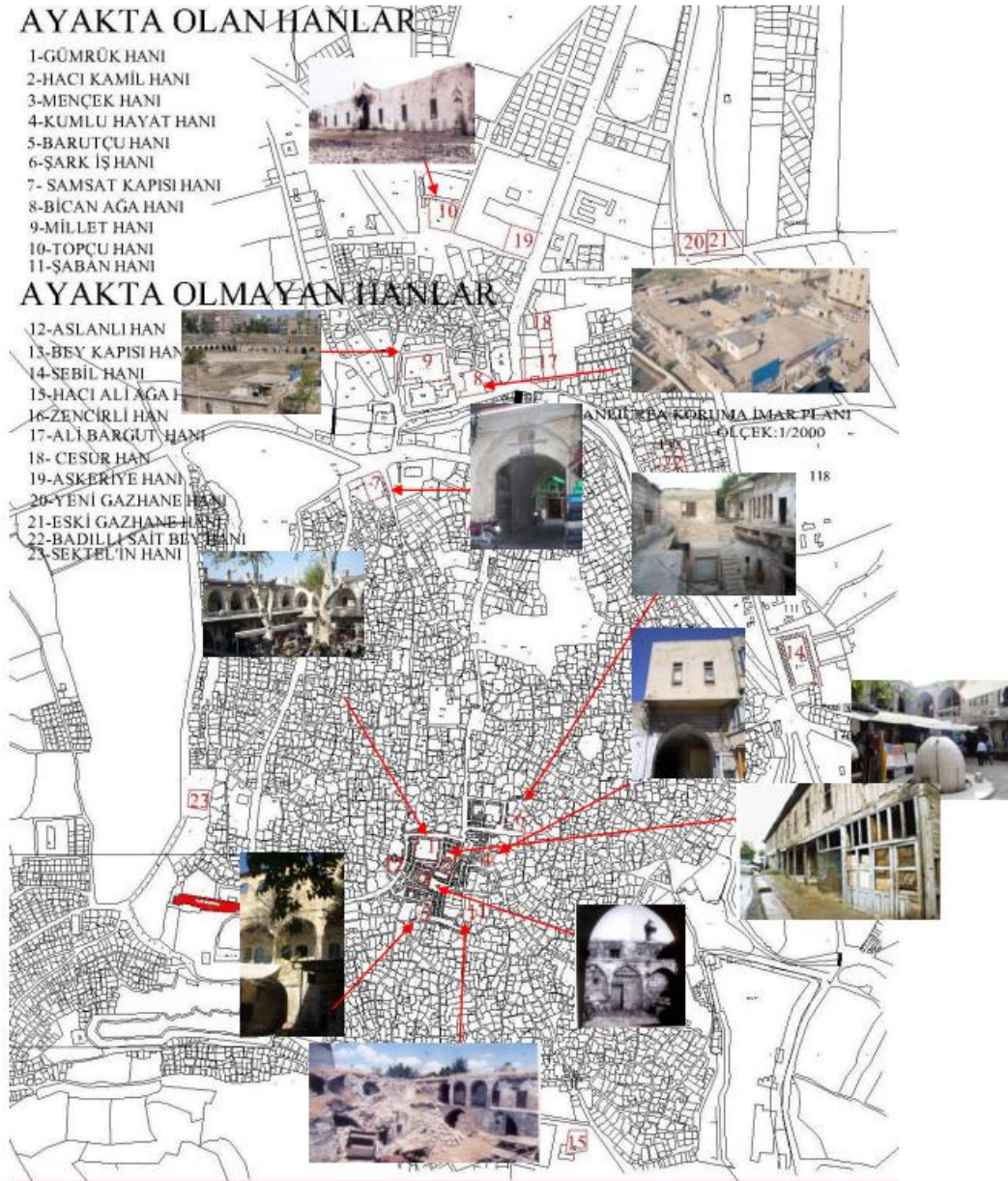
4.5.1.3. Bölgeler

Şanlıurfa tarihi kentinde, geleneksel ticaret merkezleri ve Balıklıgöl'ün platosundan oluşan bölgesel farklılaşmasına rağmen, geleneksel doku açısından bütünüyle korunmaya çalışılmıştır. Şanlıurfa tarihi Kent merkezinde genelde geleneksel Ticaret merkezlerini oluşturan çarşının çevresini ayıran yapı grupları bütünlüklü olarak geleneksel dokunun en güzel örneklerini içermektedir. Çarşı çevresinden uzaklaştıkça yeni yapıların çoğunlukta olduğu alanlar görülmektedir.

Balıklıgöl ve yakın çevresinde Haşimiye Meydanı ve gümrük hanı etrafında eski dönemlerden kalma pazarlar ve hanlar bulunmaktadır. Geçmişten günümüze kadar bu ticari fonksiyon zamanla etkisini yitirse de günümüzde hala merkez olma özelliğini sürdürmektedir.

Kent merkezinde bulunan Balıklıgöl kent platosunda ise turizm ve ticari hareketlilik yoğun bir seviyededir. Birçok caminin bulunduğu ve bu dini yapıları saran

park alanından oluşan Balıklıgöl taşıdığı dini ve tarihi anlam ile kentin sembolü olmuştur. Urfa Kalesi eşsiz manzarasında bu bölge ile birlikte anılmaktadır.



Şekil 4.20. Şanlıurfa Tarihi Hanlar Bölgesinin Güncel Durumu

Şekil 4.20’de tarihi hanların son durumları ve haritadaki yerleri gösterilmiştir. Bu hanlardan 11 tanesi sağlam dururken 12 tanesi ise yıkılmaya yüz tutmuştur. Ayakta kalan hanlar restore edilip turizme kazandırılması gerekmektedir.



Şekil 4.21. Şanlıurfa Gümrük Hanı (URL, 4)

Şekil 4.21’de Şanlıurfa hanlarında çift renkli taş kullanımı sadece Gümrük Hanı’nda görülmektedir. Gümrük hanının doğu ve kuzey cephelerinde, üst kat doğu cephesinde sundurmasının gerisindeki duvarlarda, bir sıra bazalt ve bir sıra küfeki taşının yatay diziler halinde uzaması, cephelere hareketli bir görünüm kazandırır. Yazın serin kışın ise kullanıldığı ortamı daha sıcak tutarak tersine ısı yalıtımı sağlayan küfeki taşları handa ısı konforu oluşturur.



Şekil 4.22. Şanlıurfa Kalesi (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.22’de görülen Osmanlı döneminde restorasyonu yapılan kale, iç ve dış olmak üzere iki parçadan oluşmuştur. Dışta bulunan kalenin dört kapısı bulunmaktadır. İç kale ise 25 burçlu ve tek kapıdan oluşmaktadır. Kalenin üstünde bulunan iki taş sütunun Hz. İbrahim’in ateşe atılmasında mancınık olarak kullanıldığı söylenmektedir.



Şekil 4.23. Halil Ür-Rahman Camii (URL, 5)

Şekil 4.23’te görülen Camii, Balıkgöl’ü içinde yer almaktadır. Camii’nin diğer bir ismi ise “Döşeme Camisi” olarak da kullanılmaktadır. 504 yılında Rahip Urbisyus tarafından Hz. İsa Peygamber’in annesi Hz. Meryem adına bir kilise inşa edilmiştir. Meryem Ana Kilisesi olarak inşa edilen bu yapı, Abbasi döneminde camiye dönüştürülmüştür. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi’nde bu camiden “İbrahim Halil Tekkesi” olarak bahseder.

4.5.1.4. Odaklar

Çalışma alanının stratejik noktaları, sokaklar ve caddelerin birleşim noktalarında olan meydanlardır. Odak noktası, kullanıcıların aralarında koordinasyon olmadığı vakitte bir sorunun ortak çözümünün varlığıdır. Başka bir deyimle bireylerin bağlantılarında yeterli iletişim ve bilginin olmaması durumunda bireylerin ne yapmasını beklediklerine ilişkin beklentileri ifade etmektedir. Daha önce belirlenmiş bir vakit veya bölge olmadan, metropol bir kentte buluşmak isteyen iki birey, mesela, kentin önemli bir noktasında



Şekil 4.25. Abide Bulvarı (URL, 6)



Şekil 4.26. Rabia Meydanı (URL, 7)

Şanlıurfa tarihi Kent merkezinde bulunan ticaret hacimlerin içindeki yolların birleşme noktalarında bundan meydanlar ana yolların kullanıcı sıklığına bağlı olarak kent mobilyaları yerleştirilmiştir.

2014 yılında Rabia Meydanının kamuya arz edilmesiyle beraber büyük bir kamuoyu tepkisiyle karşılaşıldı. Çünkü yerel yönetim uzayan süreci, kentte yaşayan bireylerin önerilerini gözden geçirilmesine bağlayarak büyük beklentilere yol açmıştı. Urfa'nın

yapılaşma yoğunluğunun yüksek ancak yeşil alan miktarının oldukça yetersiz olduğu Bahçelievler bölgesinin nefes alabileceği serin bir açıklık gerekiyordu.

Ayrıca başlıca miting ve toplantı olmak üzere çeşitli aktiviteler amacıyla önerilen bu büyük sert olan zeminin, zemin alt otoparkın strüktürel problemlerinden dolayı yüksek katılım olan toplantılar için uygun olmadığı görülmüştür.



Şekil 4.27. Rabia Meydanı Kent Mobilyaları (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.28’de görüldüğü üzere ahşap madde kullanımı sıklıkla yerleştirilmiştir. Meydanda bulunan gölgeliklerde ahşap inşa edilmiştir.



Şekil 4.28. Rabia Meydanı Kent Mobilyaları (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.29’da kaldırımda bulunan korkuluklar şehrin sembelleri olan Balıklıgöl, Göbeklitepe, Urfa Kalesi ve Harran Evleri’ni içererek estetik bir görünüm elde edilmiştir.



Şekil 4.29. Rabia Meydanı Kent Mobilyaları (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.30’da görülen gölgelikler ve oturma alanları sayıca fazla olarak meydana bulunmaktadır. Kullanıcılar için dinlenme ve buluşma alanı olmuştur. Meydanda bulunan kullanıcılar ise oturma alanlarının daha estetik ve modern olabileceğini belirttiler.



Şekil 4.30. Rabia Meydanı Kent Mobilyaları (Furkan Sincar, 2022)

Tarihi Kent merkezinde bulunan meydanlarda havuz ya da anıtsal eserler ve heykeller bulunabilmektedir. Şekil 4.31’deki şekilde şehrin sevilen içeceklerinden mirra temsil edilmiştir.



Şekil 4.31. Haşimiye Meydanı (Furkan Sincar, 2022)

Ticari merkezlerin çevrelerinden kullanıcı yoğunluğu sebebiyle yaya kullanımının dışında eski valilik binasının yerine Rabia Meydanı gibi çok amaçlı

meydanlar yapılanmıştır. Örnek olarak, Rabia Meydanı'nın ön tarafı hem Durak olarak hem geçiş noktası olarak hem de tören alanı olarak bodrum katı otopark olarak kullanılmaktadır.



Şekil 4.32. Rabia Meydanı Önü (Furkan Sincar, 2022)

Çalışma bölgesinde bulunan bir başka tarihi odak noktası ise Divanyolu Caddesinde bulunan Ulu Camidir. Geçmişten beri Ulu Caminin çevresinde ticaret birimleri yoğunlaşmıştır.



Şekil 4.33. Rabia Meydanı Otopark Alanı (Furkan Sincar, 2022)

Şekil 4.34’de görülen tarihe ayna tutan bu harika eser daha önce birkaç kez tamir aşamalarından geçerek ve son olarak da 2013 yılında Şanlıurfa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından alınan karar ile yenileme çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda ilk önce titiz geniş çapta bir çalışma yürütülmüş ve onarıma ihtiyaç duyan kısımlar belirlenmiştir.



Şekil 4.34. Şanlıurfa Ulu Cami (URL, 8)

Haleplibahçe müze kompleksi yapısı, 35000 m² kapalı ve açık alanıyla 2015 yılında halkın hizmetine açılmış ve Türkiye’de bulunan en büyük müze olması özelliğini bünyesinde bulundurması sebebiyle bir kültürel odak noktasıdır.



Şekil 4.35. Haleplibahçe Mozaik Müzesi (URL, 9)

Haleplibahçe Şanlıurfa tarihi kent merkezinde bulunan Balıklıgölün kuzey yönünde yer alır (Şekil 4.35). Şanlıurfa kent merkezinde Haleplibahçe Kentsel Tasarım Projesi kapsamında yapılan altyapı çalışması sırasında Haleplibahçe bölgesinde 30 adet mozaik tespit edilmiştir.



Şekil 4.36. Şanlıurfa Müzesi (URL, 10)

4.5.1.5. Baskın İmgeler

Şanlıurfa Kent merkezden baskın imgeler açısından büyük bir zenginlik içerisinde olduğunu söylemek doğrudur. Bu imgeler meydanlar ve tarihi anıtlardan oluşmaktadır.

Kent merkezinde baskın olan imgelerden biri Balıklıgöl'dür. Bilinmeyen adıyla Halilurrahman Gölü, 150 metre boyunda 30 metre enindedir. Balıklı gölün derinliği 5-6 metredir. Gölün içerisinde odunların dönüştüğü balıklar bulunmaktadır. Hazreti

İbrahim'in Nemrut tarafından Kaleden aşağı doğru mancınıkla fırlatıldığı zaman gerçekleştiğine inanılan olayda odunların balığa dönüştüğü her tarafın güller içerisinde olduğuna inanılır. Tarih boyunca bu mekânın Balıklıgöl olduğuna inanılmaktadır.



Şekil 4.37. Şanlıurfa Balıklıgöl (URL,11)

Tarihi kent merkezinden bir baskın öge ise Urfa Kalesidir. Kalenin çevresi yaklaşık 8 metre boyutundadır eski durumuna 25 tane burç ilave edilmiştir. Çevresinde bulunan kayalarda derin hendekler yapıldığı gözlemlenmiştir. Kaleyi saran surlar ise geçtiğimiz yüzyılın başlarına kadar sağlam bir halde gelmiş lakin bundan sonra gittikçe zamanla yıpranmıştır.



Şekil 4.38. Şanlıurfa Kalesi (URL, 12)

4.5.2. Şanlıurfa Kent Merkezinde Yaya Mekânlarında Kullanılan Kent Donatıları

Kent donanımların bir şehrin mekânsal kimliğini ve görsel karakterini ortaya çıkaran önemli fiziki materyallerdir. Kent donanımlarının kaliteli ve bağımsız tasarım elemanları olarak hazırlanmasının kentsel imajı pozitif bir şekilde desteklediği gözler önündedir (Fevzioğlu, 2008).



Şekil 4.39. Çöp Kutusu (Fotoğraf: Furkan Sincar, 2022)

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 'Şanlıurfa'da tarih yeniden canlanıyor projesi' kapsamında yelek duyu çalışmasıyla bu hedefe estetik ve fonksiyonel bir biçimde destekleyerek, kent merkezinde kullanılan donatıları oluşturmaktadır. Kentte kullanılan mobilyaların bir kısmı belediye tarafından diğer kısımlar ise ihale yöntemiyle temin edilmektedir.



Şekil 4.40. Atık Kutusu (Furkan Sincar, 2022)

Kent merkezindeki ulaşımı sağlayan otobüs, araç yolları üstünde yer alan bekleme duraklarında tercih edilen malzeme, zemin döşemesi, durağın çatısı ve çevresinde yer alan oturma elemanları, aydınlatma elemanları, çöp kutuları, levhaların birbirileri içindeki

uyumları başarılıdır. Tarihi Kent merkezinde yer alan durakların etrafları camlarla kapalı ve oturma elemanları modernidir.



Şekil 4.41. Çöp Kutuları (Furkan Sincar, 2022)



Şekil 4.42. Atık Kutusu (Furkan Sincar, 2022)



Şekil 4.43. Atık Kutusu (Furkan Sincar, 2022)

Kent merkezinde yapılan çevre düzenleme uygulamalarıyla kentin estetik özellikleri ve Şanlıurfa şehri için sembol olan mekânların güzellikleri ön plana çıkmıştır. 2020 yılında şehrin ana arterlerinde ve birçok noktaya özel lambalı aydınlatma elemanları yerleştirilmiştir.

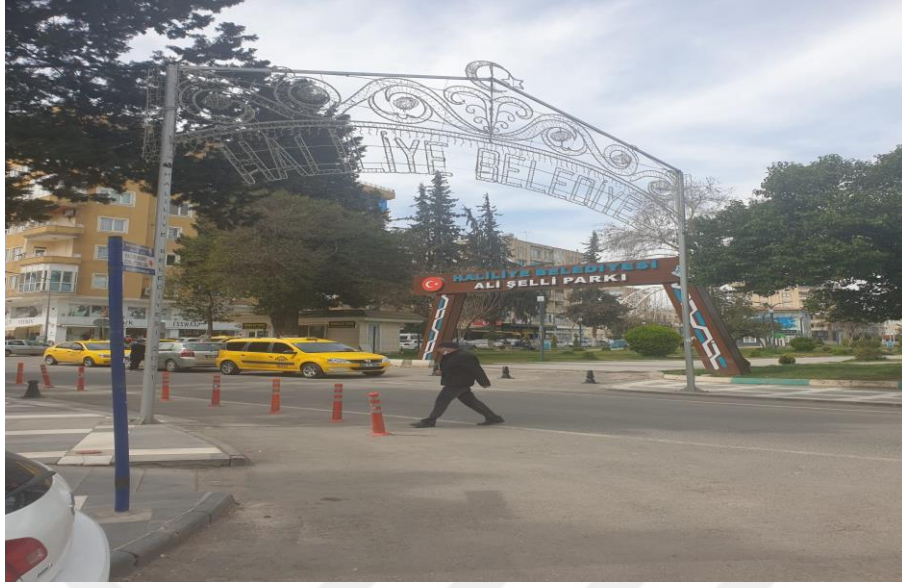


Şekil 4.44. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları (URL, 13)

Şanlıurfa'da bulunan bazı caddelere enerji tasarrufu sağlayan dekoratif ledli modeller kullanılmıştır. Bunlar hem tasarruflu bir aydınlatma hem de yüksek ışık verimliliği ile şehre estetik katmıştır.



Şekil 4.45. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları (Furkan Sincar, 2022)



Şekil 4.46. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları (Furkan Sincar, 2022)

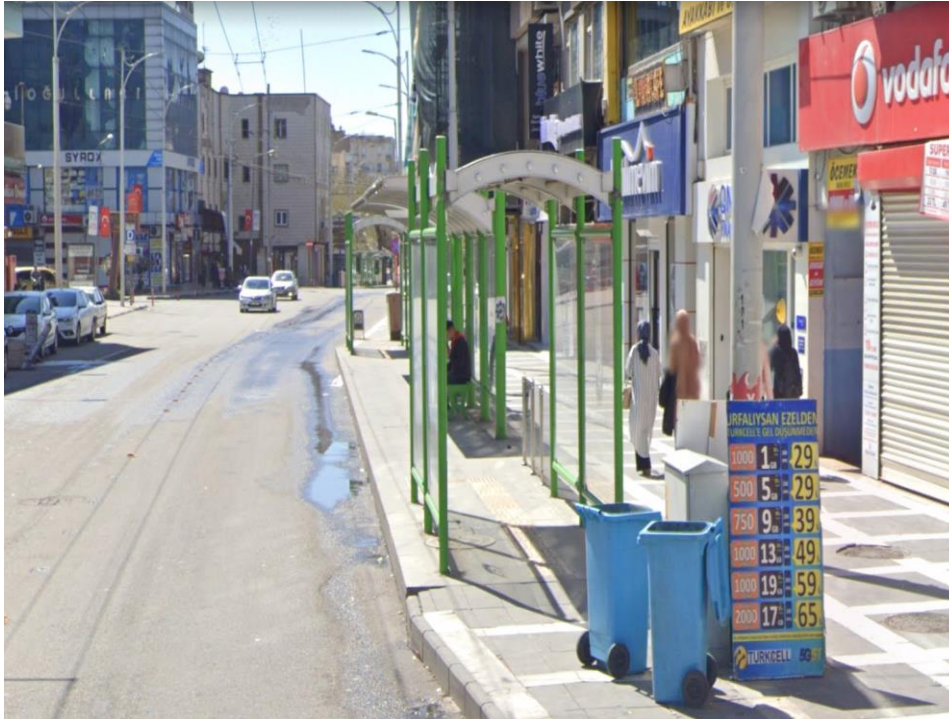


Şekil 4.47. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları (Furkan Sincar, 2022)



Şekil 4.48. Haliliye İlçesinde Bulunan Aydınlatma Elemanları (Furkan Sincar, 2022)

Çalışma bölgesinde çevrenin temizliği ve güzellik bakımından önemli olan çöp kutuları kullanılmıştır. Çöp kutuları Abide Bulvarı ve çevresinde daha sık bulunurken, Balıklıgöl ve çevresinde çöp kovaları daha eksik bir biçimde kullanılmıştır. Balıklıgöl'ün çevresinde esnafların çöplerini düzenli saatlerde Eyyübiye Belediyesi'ne ait temizlik elemanları toplamaktadır. Birçok yeme içme mekânı ve atölyelerin bulunduğu bölgede geri dönüşüm kutuları bulunmamaktadır. Doğanın devamlılığı ve temizliği için geri dönüşüm kutularının kullanılması gerekmektedir.



Şekil 4.49. Eyyübiye İlçesinde Bulunan Durak ve Çöp Kutuları (Furkan Sincar, 2022)

Bir başka zon olan Kapaklı Pasajı civarında da çöp ve atık geri dönüşüm öğelerinin sayısı yetersiz kalmaktadır. Bunun sebepleri ise belediyenin yetersiz kalması ve esnafın dükkânının önünde çöp kutusu bulundurmamak istememesidir.

Çalışma bölgesinde oturma üniteleri, genellikle Balıklıgöl ve çevresinde yoğun bir biçimde cami önlerinde ve yollarda rastlanmıştır. Oturma ünitelerinde kullanılan tasarım ve malzemeler yönünden farklılık göstermektedir. Bölgedeki oturma üniteleri 2 tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Beton ve demir ayak yapısına ve ahşap oturma bölgesine sahiptir. Kapaklı pasajı çevresinde ticari birimlerinin fazlalığında dolayı oturma ünitelerine rastlanmamıştır. Çalışma bölgesinde yaşayan bireyler oturma ünitelerinin yetersiz olduğunu belirtmektedir.



Şekil 4.50. Eyyübiye İlçesinde Bulunan Oturma Üniteler ve Atık Kutuları (Furkan Sincar, 2022)

Şanlıurfa'da tarihi yapıları, hanları, pazarlarına yönlendirmek, yolların tek veya çift yön olduğu, bölgenin tarihi hakkında bilgi veren ya da park alanlarını ve park yapılacak süreyi belirtmek sebebiyle bazı noktalara monte edilen ferforje gövdeli panolarda kullanılmaktadırlar. Reklam amaçlı kullanılan panolar ise gece görüşünü rahatlamak amacıyla ışıklandırılmıştır.



Şekil 4.51. Eyyübiye İlçesinde Bulunan Tarihi Çeşme ve Pano (Furkan Sincar, 2022)



Şekil 4.52. Çalışma Alanında Bulunan İşaretler

Çalışma bölgesinde uygulanan döşeme projelerinde öncelikle sağlam bir dolgu malzemeleri kullanılmış sonrasında kilit parke taş serilmiştir. Bu tarz derzli döşeme uygulamasının ana sebebi gelecekteki bir deformeye karşı yapılacak olan yenileme ve onarım çalışmalarına kolaylık sağlamaktadır.



Şekil 4.53. Eyyübiye İlçesinde Zemin Döşemesi (Furkan Sincar, 2022)

Çalışma bölgesindeki kaldırımların inşaatında engelliler ve çocuklu aileler göz önünde bulundurularak rampalar düzenlenmiştir. Kaldırımlarda görme engelli bireylere kolaylık olması amacıyla sarı renkli kabartma yüzeyler kullanılmıştır.



Şekil 4.54. Eyyübiye İlçesinde Görme Engelli Bireyler İçin Zemin Kaplaması (Furkan Sincar, 2022)

Tarihi kent merkezinde, yaya ve araç yollarını birbirinden ayırmak, taşıt ve toplu taşıt yollarını ayırmak, park alanlarını belirtmek ile çeşitli sınırlayıcı öğeler kullanılmıştır.

Farklı renk, biçimlere sahip bu sınırlayıcılar beton, plastik, dökme demir gibi materyallerden oluşmaktadır.



Şekil 4.55. Şanlıurfa Tarihi Şehir Merkezinde Sınırlayıcı Öğeler

Çalışma bölgesi içerisinde 12 adet çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmelerin yapımı eski tarihlere dayanmaktadır. Genellikle taş malzemelerden yapılmakta olup tasarımları da birbirinden farklılık göstermektedir.



Şekil 4.56. Eyyübiye İlçesinde Bulunan Kuş Çeşmesi (Furkan Sincar, 2022)

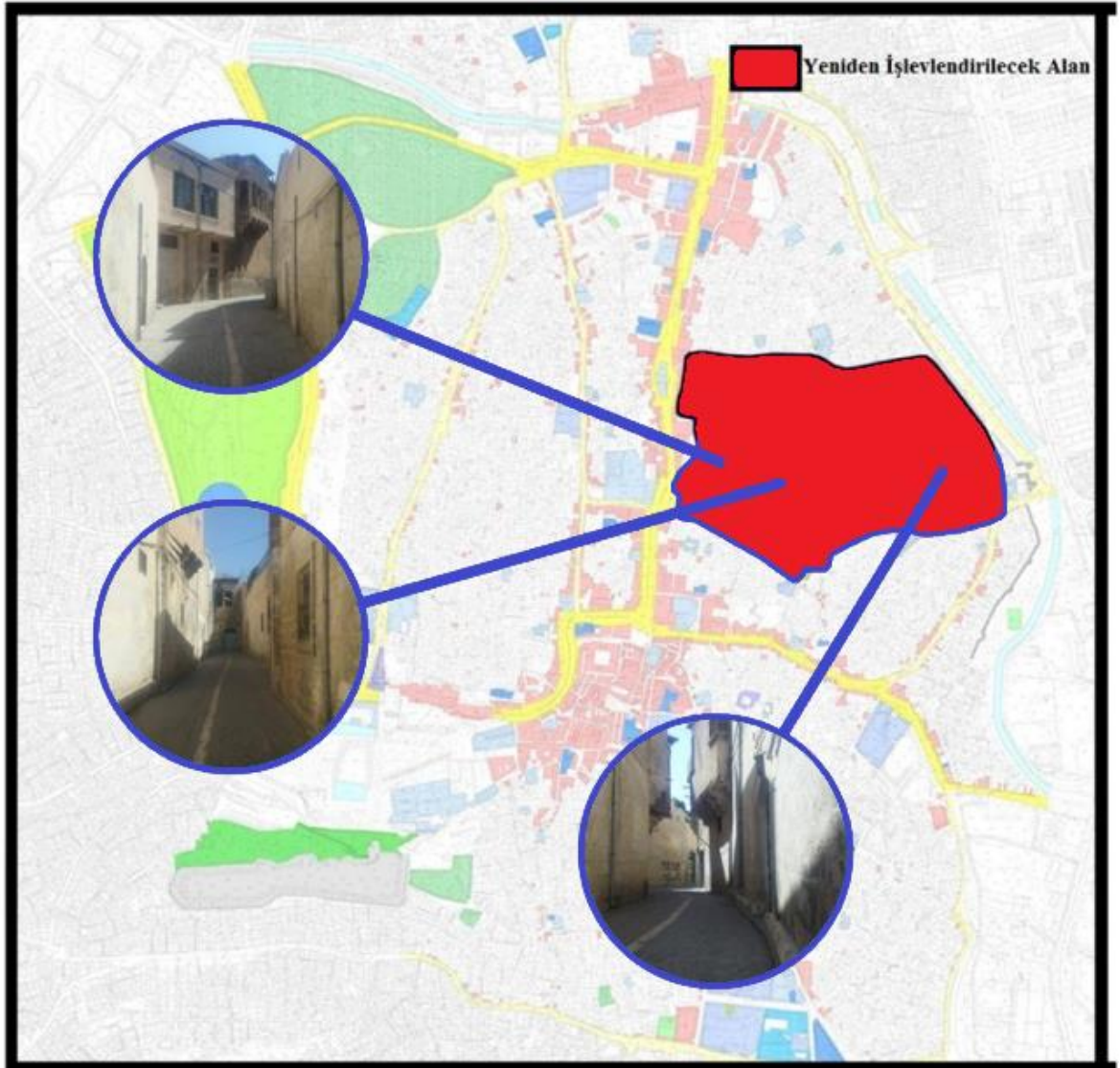


Şekil 4.57. Haliliye İlçesinde Bulunan Çeşme (Furkan Sincar, 2022)

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Şanlıurfa şehrinin kent merkezinde bulunan Osmanlı ve Selçuklu mimarisinin ve birçok antik döneme ait doğal ve kültürel mimari bulunmaktadır. Birçok medeniyetin üzerinde yaşadığı ve bu medeniyetlerin etkileşimleri sonucu ortaya çıkan zenginlikler ve Balıklıgöl Platosunun inanç odağı olduğu tarihi kentlerden biridir.

Araştırmada, Şanlıurfa Kent merkezinin kentsel okunabilirlik bakımından kentsel tasarım ilkelerine uyup uymadığını araştırmaya yönelik bir araştırmayı amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda Şanlıurfa Kent merkezinde bulunan üç ayrı zon incelenmiş ve sonuçlar ortaya konulmuştur. Alanda yapılan analizlerin sonucunda ve ulaşılan öncelikli stratejiler rehberliğinde: Turizme yönelik geleneksel ticaretin canlı tutulması ve cazibe merkezi haline gelmesi önem taşımaktadır.



Şekil 5.1. Çalışma Alanında Bulunan Eski Sokakların Yeninden İşlevlendirilmesi

Geleneksel nitelikli konut yapılarının pansiyon veya butik otele dönüştürülmesi ile Şanlıurfa'nın tarihi dokusu içerisinde konaklamak isteyen turistler için alternatif mekânlar yaratılmış olacak, bu tür işlev değişiklikleri ile gelen yatırımlar da günümüzde Türkiye genelinde tarihi kent merkezlerinde gözlemlenen fiziksel, sosyal ve ekonomik sorunların Şanlıurfa tarihi kent merkezinde de ortaya çıkmasını engelleyecektir.

Tarihi kent merkezinde yaşayan bireyler için sosyal-kültürel bilgiler kapsamında korumaya bireylerin katılımı ve sivil toplum kuruluşların birleşimi stratejisi önem taşımaktadır.

Çalışma alanında kapsamında yapılan analizlere bakıldığında; etkin odaklar içerisinde bulunan geleneksel ticaret bölgesinin içerisinde yer alan Haşimiye Meydanının Halil-ür Rahman Gölü ile Ayn-ı Zeliha gölü arasında bulunan ve çalışma alanındaki en büyük kamusal ortak kullanımların olduğu bölgeler kentsel tasarım öncelikli alanlar ve bununla birlikte alanda trafik ve yaya bakından yoğun olan akslarda cephe ve sokak sağlamlaştırma alanları olarak ön görülmüştür

Ayrıntılı analizler sonrası yapılan incelemelerde 2 ana başlık oluşturulmuştur. 1. Başlık Kevin Lynch'in karakterini oluşturan temel esaslar açısından yapılabilecek olan değerlendirme, ikinci aşama ise şehirlerin mobilyalarını yaratan donatılar bakımından yapılan değerlendirmelerdir.

5.1. Şanlıurfa Kent Merkezindeki Yaya Mekânlarının Kevin Lynch'in Beş Kent Ögesine Göre Değerlendirilmesi

Şanlıurfa şehir merkezinde yapılan incelemelerden öne çıkan önemli görsel duyular açısından Kevin Lynch'in Kent tasarımıyla yaklaşımdan ana verilerini oluşturan 5 temel öğeden biri olan okunabilirliktir.

- **Bağlantılar:** Şanlıurfa tarihi Kent merkezinde bulunan yollar ilk olarak yaya kullanımını hedeflemiştir. Kullanan bireylerin bir yere ulaştırmak, dinlendirmek ve hareket ettirmek için kullandıkları tali ve ana akstan meydana gelmiştir. Ulaşımında otobüslerin yeri önemli bir yer tutmaktadır. Araç trafiği belirli ölçüde azaltılarak gürültü kirliliği ve hava kirliliğinin önlenmesi hedeflenmiştir.
- **Bölgeler:** Şanlıurfa tarihi Kent merkezinde bulunan kamusal bölgelerin etrafları yaya bölgelerini bulundurmaktadır.
- **Sınırlar:** Şanlıurfa tarihi Kent merkezinde kamusal bölgelerin sınırları Balıklı Göl ve civarı ve binalar oluşturmaktadır. Balıklı Göl'de yapılan yenileme

çalışmalarıyla bölge halkının rahatlanması sağlanmıştır. Uygulamaya konulan yeni projelerle bir dizi sıram oluşturulan görüntüler oluşturulmuş ve özellikle malzemeler ve renklerle şehrin bütününde bir bütünlük sağlanmıştır. Abide Bulvarı'ndan Balıklıgöl'e doğru yeşil alanlarda devamlılık söz konusudur. Kamusal bölgelerin sınırlarını belirleyen bina cephelerinin devam etmesi ile bireylerin mekân duygularında süreklilik ve kapalılık hissiyatı oluşmaktadır

- **Landmarklar:** Şanlıurfa tarihi Kent merkezinde göze çarpan öğelerden biri landmarklardır. Landmarklar geniş alanlarda bulunmakta ve bazıları oldukça belirgindir. Uygulamada bulunan landmarklar tamamıyla şehre adapte olmuş ve buldukları bölgenin sembolü olmuştur. Kent merkezindeki kullanılan semboller ve farklar kentsel mekânı kullanan bireyler en kamusal bölge alanı içerisindeki hareketliliğine ekstra bir kolaylık sağlamıştır.
- **Odaklar:** Tarihi kent merkezinde bulunan odak noktaları kentsel mekânı kullanan bireyler için bir aktivite alanıdır. Bölgede yaşayan bireyler toplanma, karşılaşma, dağılma ve bir araya gelme mekânlarıdır. Landmarklar aynı zamanda birer odak noktası olmakla birlikte işlevlere sebebiyle değişiklik göstermektedirler.

5.2. Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezindeki Mekânlarda Kullanılan Kent Donatıları ve Çevrenin Değerlendirilmesi

Şanlıurfa tarihi Kent merkezindeki yaya bölgelerinde kullanılan ve kentin içinde bulunan mobilyaları oluşturan kent donatılarının hem fonksiyonel hem estetik bakımından değerlendirmeye alınmıştır.

- Cam mobilyalarını kullanan bireylerin sosyal ve kültürel açıdan eğiten fonksiyonlu bakımından ise yönlendirmeye yöneliktir.
- Kullanılan her türlü malzeme bütünsel ve parça olarak kentin merkezinde bulunan çevreyle bir adaptasyon içinde olması gerekmektedir.
- Kent mobilyaları amacına hizmet etmeli ve fonksiyonellik bakımından başarılı bulunmalıdır. Kent mobilyalarının estetik bir tasarım sonucu ortaya çıktığı ve çalışma Bölgesi'nin kalitesini yükselttiği gözlemlenmektedir. Oturma elemanları, su evleri, aydınlatmalar, Merdivenler, levhalar, ızgaralar gibi kent donatılarının ailem işlevsellik ve estetik bakımından Şanlıurfa Kent merkezinde uygulamaları başarı ile karşılanmıştır.

- Kent mobilyaları renk ve malzeme özelliklerinin yansıra bitkisel elemanlarla birlikte oluşturularak fonksiyonel ve estetik olup kentin diğer donatıları ile da bütünlük oluşturmuştur.
- Balıklıgöl’de döşeme kaplaması olarak yöreden çıkarılan “Urfa taşı” kullanılmıştır. Ancak şu anda yapılan yenileme çalışmalarında yer döşeme malzemesi olarak yerel malzeme olan Urfa taşı yerine Konya’dan getirilen traverten kullanılmaktadır. Bu durum daha sonra gerçekleştirilen yenileme çalışmalarında yerel malzeme kullanımına önem verilmediğini göstermekte olup sürdürülebilir bir uygulama değildir.
- Yapılan analizler sonucunda geleneksel doku ile uyumsuz halde olan Sarayönü ve Divanyolu Caddesi, Balıklıgöl Caddesi ve Meşakiye Caddesi’nin her iki tarafında yer alan yapılar için cephe ve sokak sağlamlaştırılması yaklaşımı ile alanda ki farklılaşmanın ve özgün dokunun bozulması önlenmesi hedeflenmiştir
- Şanlıurfa tarihi Kent merkezindeki kamusal bölgelerin gündüz ve gece kullanımlarını arttırabilmek için aydınlatma objeleri başarılı bir biçimde uygulamaya konulmuştur. Bu amaç uğruna kentsel alanın içinde bulunan anıtsal, bitkisel öğeler, odaklar ve plastik objeler amacına uygun bir biçimde renk ve ışıkla donatılmıştır. Bu uygulamalarla birlikte kentin karakteri ortaya çıkmış ve kentteki güzellikler açık bir biçimde gözlenmiştir.
- Yaya bölgelerinde kullanılan zemin kaplamaları mekânın kullanımı fonksiyonlarına göre değişiklik göstermektedir.
- Çalışma bölgesindeki binaların dış yüzeylerinde yapılan rölyef uygulamasıyla şehrin estetik yapısına önemli bir değer sağlamıştır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Eyyübiye ilçesinde kim rölyef uygulamaları bunun bir örneğini oluşturmaktadır.
- Sonuç olarak, Şanlıurfa kentinde belirlenen 3 zon ile ilgili görsel kaynaklar, yazılı kaynaklar, tespit ve gözlem çalışmaları ile kentin mekânsal karakteri irdelenerek analizler doğrultusuyla birçok öneri ve değerlendirme yapılmıştır;
- Şanlıurfa kent psikoloji bakımından akılda kalıcıdır.
- Kamuya ait bölgelerin konumu, ölçeği ve boyutları arasında bir bağlantı oluşturulmuş eski ve yeni yapılar arasında bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.
- Çalışma bölgesinde çevrenin adaptasyonu iyi ayarlanmış dengeli bir kentsel çevre oluşturulmuştur.

- Geleneksel dokunun önemli bir parçası olan ticaret yapılarının durumuna bakıldığında ise tarihi hanların büyük bölümü işlevleri farklılaşmış olsa da fiziksel özelliklerinin de etkisiyle günümüze dek korunabilmiştir
- Yeni yapılaşmalar geleneksel doku ile uyumsuzluğu dikkat çeken sorunların başında gelmektedir. Bu uyumsuzlukların genel anlamda bakılacak olursa; dış cephe kaplamaları, reklam panoları, vitrin pencere cephe açıklıkları ve zemin kaplamaları kentsel tasarım yönünden uyumsuzluğa etki eden faktörlerin başında gelmektedir.
- Alanın yakın çevresinde yaşayan halk Suriyeli sığınmacılardan oluşmakta olup sosyal ve kültürel yaşam değişim ve dönüşüme uğramış, alanda yoğun bir baskı oluşarak koruma problemi oluşmuştur. Öncelikle bu insanlar, koruma, çevre bilinci, alanın tarihi geçmişi ve kimliği konularında yeterli bilgiye sahip bulunmamaktadır. Kentsel tasarımın en değerli yönelimlerinden biri ise bölgede yaşayan bireylerin eğitimlerini tamamlayarak çevreye daha duyarlı yaklaşmasının hedeflenmesidir. Yapılacak eğitimlerle bu mümkün kılınabilir. Bölge planlamasında bireylere verilebilecek eğitimlerin bir plan doğrultusunda yapılması gerekmektedir.
- Çalışma alanı bir bütün olarak incelenmeli; mecburi hallerde gerçekleştirilen parça parça müdahaleler bütüne birleştirilmelidir. Balıklıgöl Platosunda gerçekleştirilen tasarım yaklaşımı estetik açıdan da yerel geleneksel doku ile uyumlu ve bütüncül olmalıdır. Balıklıgöl Platosunun taşıdığı soyut ve somut kültür değerleri, doğal varlığı ve dini, sembolik, manevi içeriği ile son derece özgün ve geleneksel kimliğini korumasından kaynaklı olarak büyük ölçüde kentsel tasarım kriterlerine göre tasarlanmış, önemli bir miras alanı olarak gelecek nesillere aktarılması gereken eşsiz bir kentsel kamusal alandır.

KAYNAKLAR

- Arısu, S., 2019. Kentsel Tasarım Uygulama Aracı Olarak Kentsel Tasarım Rehberleri: İstanbul Girişimleri Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Aydın Üniversitesi*. Yüksek Lisans Tezi.
- Aydemir Ş., Aydemir S., Beyazlı D., Ökten N., Öksüz A., Sancar C., Özyaba, M., Aydın Türk, Y., 2004. Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı. *İBER Matbaacılık*. 557 s.
- Ayyıldız, M. A., 2000. İnsan-Çevre Diyalektiğinin Duyusal-Zihinsel-Duygusal Süreçleri: Çevresel Algı-Bilişim-Anlam. *İstanbul Teknik Üniversitesi*. Yüksek Lisans Tezi.
- Bacon, F., 1974. Bütün Denemeler, Çev. *İstanbul: Cem Yayınevi*. Akşit Göktürk.
- Bakan, K. ve Konuk, G., 1987. Türkiye’de Kentsel Dış Mekânların Düzenlenmesi. TÜBİTAK, *Yapı Araştırma Enstitüsü*, U5 Uygulama Kılavuzu, Ankara, 17 s.
- Baştürk, M. B. 2006. Din ve Dini Ayinlerin Urartu Krallığındaki Toplumsal ve Siyasi Rolü. Yüksek Lisans Tezi. *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*
- Cullen, G., 1961. Townscape. *The Architectural Press*. London, 315 p.
- Çınar, Z., 1996. Kentsel Çevrede Mekân-Kentsel Mekân Kavramının İrdelenmesi ve Boğaziçi Mekânı. *İstanbul Teknik Üniversitesi*. Yüksek Lisans Tezi.
- Çubuk, M., 2022. Temel Donatılar ve Kentsel Kamusal Mekânların Tasarım ve Düzenlenmesinde Norm ve Standartlar. 7. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu. *Mimar Sinan Üniversitesi*. İstanbul, 1-9.
- DETR, 2000. Department of the Environment, Transport and the Regions 2000 Guidance on the Methodology for Multi-Model Studies DETR. *London*.
- EGO, 1994. Ankara Ulaşım Ana Planı. *Ankara Büyükşehir Belediyesi*. Ankara.
- Ergun, D. 2000. Kimlikler Kıskaçında Ulusal Kişilik. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gallion, A. B. and Eisner, S., 1986. The Urban Pattern. *Van Nostrand Reinhold*. New York, 643 p.
- Giritli, C., 1991. Şehirselleşme Ögeleri ve Tasarımı. *İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını*. İstanbul, 75 s.
- Gehl, J. ve Gemzøe, L., 2001, New City Shapes, *The Danish Architectural Press*, Copenhagen.
- Günay, B. ve Selman, M., 1994. Kentsel Görüntü ve Kentsel Estetik Örnek Kent: Ankara, Kent, Planlama, Politika, Sanat. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını*, Ankara, 87 s.

- Gür, Ş. Ö., 1996. Mekân Örgütlenmesi. *Gür Yayıncılık*. Trabzon, 55 s.
- İnceoğlu, M., Uraz, T.,Paker, N., 1995. Konut Yakın Çevresi Açık Alan Tasarımında Nitelik Boyutunun İrdelenmesi. *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*. İTÜ, Mimarlık Fakültesi, Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi, İstanbul, 73 s.
- Krier, R., 1979. Urban Spaces. *Academic Editions*, Londra.
- Lang, L., 1987. Fundamental Processes of Environmental Behavior, Creating Architectural Theory, *The Role of the Behavioural Sciences in Environmental Design*, s.84-92, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Lynch, K., 1960. The Image of The City. *The MIT Pres*, Cambridge, 194 p.
- Moughtin, C., 2003. *Urban Design: Street and Square* (3.Baskı). Amsterdam; Boston: Routledge.
- Norberg-Schulz, C., 1971. Existence, space & architecture. *Praeger*. New York.
- Norberg Schulz, C., 1980. Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture. *Academy Editions*, London, 213 p.
- Önal, Ş., 1998. Kentin Resmi. *İstanbul Dergisi*, Sayı 5, 106-109.
- Pardorokes, V. 1992. Kentsel Mekân Tasarım İlkeleri ve Mimari Oluşuma Etkileri. *İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü*. Yüksek Lisans Tezi.
- Relph, E. C., 1987. The Modern Urban Landscape. *John Hopkins University Pres*, Baltimore, 279 p.
- Söğüt, Z., 2005. Kent içi yeşil yollar ve adana örneği. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 18(1): 113-124 s.
- Susmuş, Y., 1999. Kentsel Mekânda Estetik Değerler. *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Yüksek Lisans Tezi.
- Tunbiş, M., 1987. Çatı Bahçeleri, İstanbul Üniversitesi, *Orman Fakültesi Dergisi*, B serisi, Cilt 37, sayı: 4.
- Yeang, L.D., 2000. Urban design compendium. English Partnerships/Housing Corporation, London.
- URL 1. <<http://sanliurfa.bel.tr/icerik/7800/21/ulasimda-rayli-sistem-projesi-de-hazir>> [Ziyaret Tarihi: 5 Ocak 2022].
- URL 2. <<https://sanliurfa.bel.tr/upload/13614-72262-20210711074310.jpg>> [Ziyaret Tarihi: 5 Ocak 2022].

- URL 3. <<https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/14248/21/urfa-ahenginden-yaz-konserleri>>[Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2022].
- URL 4. <<https://www.sanliurfa.bel.tr/test?file=photos/1/5899b6371d38e.jpg>>_[>Ziyaret Tarihi: 10 Ocak 2022].
- URL 5. <<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sanliurfa/gezilecekyer/halil-ur-rahman-camii--doseme-camii>> [Ziyaret Tarihi: 20 Ocak 2022].
- URL 6.< <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/canakkale-zaferinin-ilk-aniti-sanliurfada-84768221>> [Ziyaret Tarihi: 20 Ocak 2022].
- URL 7. <<https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/6447/21/rabia-meydani-acilisa-hazirlaniyor>> [Ziyaret Tarihi: 7 Şubat 2022].
- URL 8. <https://www.sanliurfa.bel.tr/kcfinder/upload/images/ulucami_01.JPG> [Ziyaret Tarihi: 7 Şubat 2022].
- URL 9. <<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/yazdir?0C79313C380C9D701D8CD0171A72939D>> [Ziyaret Tarihi: 12 Şubat 2022].
- URL 10. <<http://www.kulturvarliklari.gov.tr>> [Ziyaret Tarihi: 3 Mart 2022].
- URL 11. <<https://www.kulturportali.gov.tr>> [Ziyaret Tarihi: 9 Mart 2022].
- URL 12.< https://muze.gov.tr/s3/SectionPicture/SP_8b1305c1-f183-4ea8-96dd-d060aab86268.jpg> [Ziyaret Tarihi: 9 Mart 2022].
- URL 13.< <https://www.haliliye.bel.tr/upload/20200104124340-27306-85798.jpg>> [Ziyaret Tarihi: 29 Mart 2022].
- TÜİK. (2017). Nüfus İstatistikleri. *Türkiye İstatistik Kurumu*.
- TÜİK. (2019). Nüfus İstatistikleri. *Türkiye İstatistik Kurumu*.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Furkan SİNCAR

EĞİTİM

Derece	Adı, Bölümü	Bitirme Yılı
Lisans	: Toros Üniversitesi, Mimarlık	2017
Yüksek Lisans	: Siirt Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Programı	2022

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2017 – Halen	Ayhanlar Holding	Mimar

UZMANLIK ALANLARI

- Mimarlık
- Kentsel Tasarım

YABANCI DİLLER

- İngilizce